

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
katedra geografie**

Lukáš Mertlík

**Národnostní mozaika a národnostní konflikty ve sjednocené Evropě
(analýza historicko-geografických příčin novodobých národnostních
konfliktů v zemích
Evropské unie)**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Michal Vančura, Ph.D.

České Budějovice, 2009

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Michalu Vančurovi, Ph.D. za jeho celkovou pomoc, kterou mi poskytl při tvorbě této práce.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Datum

Podpis studenta

Motto:

„Jednota v rozmanitosti“

(heslo Evropské unie)

ABSTRAKT

Hlavní náplní mé diplomové práce je národnostní struktura zemí Evropské unie a národnostní konflikty týkající se právě evropských národů a národností. Po vymezení území, se stať snaží nadefinovat základní terminologické pojmy ze dvou pohledů. V prvním poukazuje na značnou diferenciaci v používání statistických pojmů mající zásadní vliv na kvantifikaci menšin. Druhý pohled vymezuje pojmy národ a národnost z politickogeografického hlediska. Značný prostor je věnován historicko-geografické analýze současné národnostní mozaiky EU s přihlédnutím k vybraným událostem 20. století. V následujících kapitolách vymezuji minority jak číselně tak územně. Závěrečná část je věnována národnostním konfliktům, u kterých předkládám typologie s důrazem na příčiny národnostního soupeření v EU. Konkrétním analyzovaným konfliktem je estonsko-ruské napětí, u kterého poukazuji na příčiny, vývoj a navrhuji možná řešení k uklidnění národnostní situace na východní hranici Unie.

ABSTRACT

Main contents of my diploma is a racial structure of countries of the European Union and national conflicts concern on european nationals and nationalities. After specification of territories the treatise tries to define basic terminological notions of two views. Firstly it refers to substabtial difference from using of statistic notions having principle influence to quantification of minorities. Second view defines conceptions: nation and nationality of politic-geographical point of view. The sunbstantial space is dedicated to historic-geographical analysis of present national folder of the EU with view of chosen events of 20th century. In the next charters I specify minorities-numbers and location, too.

The last part deals with national conflicts where I point to typologies and point out causes of national competition inside the EU. For example it is the conflict Estonia-Russian tension. I point to its causes, development and suggest methods of solution to reduction of racial situation at the eastern border of Union.

OBSAH

1. ÚVOD	8
2. CÍLE	9
3. ROZBOR LITERATURY	10
4. METODIKA VYPRACOVÁNÍ PRÁCE	12
5. VYMEZENÍ ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ	14
6. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	19
6.1. NÁROD A NÁRODNOST	19
6.2. STATISTICKÉ POJMY	23
7. HODNOCENÍ VYBRANÝCH HISTORICKÝCH UDÁLOSTÍ 20. STOLETÍ A JEJICH VLIVU NA SOUČASNOU NÁRODNOSTNÍ STRUKTURU ZEMÍ EVROPSKÉ UNIE	32
7.1. VLIV 1. SVĚTOVÉ VÁLKY NA NÁRODNOSTNÍ STRUKTURU ZEMÍ EVROPSKÉ UNIE	32
7.2. VLIV 2. SVĚTOVÉ VÁLKY NA NÁRODNOSTNÍ STRUKTURU ZEMÍ EVROPSKÉ UNIE.	48
7.3 DALŠÍ VYBRANÉ UDÁLOSTI 20. STOLETÍ, KTERÉ MĚLI VLIV NA NÁRODNOSTNÍ STRUKTURU ZEMÍ EVROPSKÉ UNIE.....	58
8. MINORITY V ZEMÍCH EU	62
8.1. KLASIFIKACE MENŠIN	62
8.2. VYMEZENÍ MENŠIN	64
8.3. MAPA NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN V EU	65

9. NÁRODNOSTNÍ KONFLIKTY	66
9.1. TYPOLOGIE KONFLIKTŮ V EU	68
9.2. RUSKO-ESTONSKÝ KONFLIKT	74
10. ZÁVĚR	80
11. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	83
12. PŘÍLOHY	89

1. ÚVOD

Téma etnických konfliktů je velmi atraktivní především pro svou neustálou dynamiku vývoje. S pádem bipolárního světa došlo k nárůstu jejich počtu a tím i zvýšení vědeckého zájmu z nejrůznějších oborů. Doslova každý večer jsme informováni prostřednictvím televize o vypuknutí násilí či o vzrůstajícím napětí mezi národy, národnostmi či etniky. Konflikty se dají označit za jeden z mnoha globálních problémů lidstva, proto si zaslouží větší pozornost, než je pouze agenturní zpráva o počtech mrtvých ve večerních zprávách. Jak touto prací tak svou učitelskou profesí se snažím o prohloubení zájmu u mladých posluchačů o tuto tematiku. Tato problematika je pro mladou generaci velmi poutavá především pro napětí, „akčnost“ a vůbec pro emoce, které především násilné střety vyvolávají. S využitím multimediálních prvků ve škole se zájem žáků ještě násobí.

K mým prvním kontaktům s politickou geografii a tématem menšin došlo již při mých gymnasiálních studiích, kdy jsem navštívil spolu s kolegy ze zeměpisného semináře přednášku V. Baara na téma kavkazské národy a národnosti na Palackého univerzitě v Olomouci. Zájem o tuto dílčí disciplínu geografie, který mě k této práci přivedl, z velké části vychází také z mé studované aprobační práce (D-Z). Jako prostor jsem po konzultaci s vedoucím diplomové práce zvolil geopoliticky velmi silný útvar, Evropskou unii. Na první pohled není z hlediska přímých národnostních konfliktů tolik o EU „slyšet“ jako o jiných kontinentech či oblastech, ale při hlubším pohledu do národnostní struktury se dají konfliktní místa najít. Velmi výstižným pro tuto problematiku se jeví heslo Evropské unie: „Jednota v rozmanitosti“. Národnostní struktura EU je skutečně velmi rozmanitá a zároveň jednotná. I když jednota je spíše věcí interpretace. Směrem ven se snaží vystupovat jako jednolitý celek, ale pod touto rouškou se skrývá mnohdy silná nesourodost, jenž může vést až k národnostním konfliktům.

2. CÍLE

Hlavním cílem této práce je národnostní struktura zemí Evropské unie a na základě ní poukázat na místa potenciální nestability tohoto politického regionu. Pokouší se rozptýlit ve společnosti poměrně rozšířený mýtus o nekonfliktnosti uvnitř Unie. Širší veřejnosti jsou především z médií předkládány kusé informace o dílčích především teroristických útocích všeobecně známých organizací, ale již méně se mluví o nepřímých konfliktech, u nichž sice neteče krev, ale přesto existují.

Dílčím cílem je terminologické vymezení pojmů nezbytně potřebných k určení národnostní mozaiky. Původně jsem této otázce nepřikládal větší význam, ovšem při snaze spočítat menšiny, jsem počáteční postoj přehodnotil. V případě evropských statistik totiž platí spíše „rozmanitost“ než „jednota“, proto vznikla celá subkapitola o statistických pojmech a jejich rozšíření v jednotlivých zemích. Dále se snaží poukázat na dlouho trvající diskusi, jenž probíhá v humanitních vědních disciplínách k termínům „národ“ a „národnost“ s vyzdvižením politickogeografického přístupu k definicím a významům.

Svou odbornost využívám především při historicko-geografické analýze významných událostí ve 20. století. Jinými slovy diplomová práce má poukázat na významné události, jenž nějakým způsobem změnily národnostní strukturu států a vyzdvihnout jejich vliv na současné mezinárodní vztahy v EU a v jejím nejbližším okolí.

Velmi důležitým cílem pro následující část je samotné vymezení menšin, které odhalí státy s vysokým podílem jak původních evropských menšin, tak novodobé imigrantské minority, tím by se měly odhalit národnostně problematické oblasti Unie. Prostorové rozmístění původních menšin práce dosáhne mapovou formou.

Posledním cílem je poukázat na obecné zákonitosti týkající se národnostních konfliktů a aplikovat tyto teoretická východiska na vymezené území. Dále vymežit menšiny, kterých se konflikty ať v přímé či nepřímé podobě týkají.

Z hlediska výše vytyčených cílů se dá očekávat velká složitost při nadefinování základních pojmů. Každý stát má jistě své vlastní definice, a proto bude zřejmě těžké úplné vymezení menšin. I když jednotícím prvkem může být Evropský statistický úřad. U států západní Evropy se dají očekávat spíše výrazné přistěhovalecké menšiny, které přicházejí do hospodářsky vyspělé části světa především za lepší životní úrovní. Naopak u zemí ve východní části budou početné menšiny sousedních států. Z hlediska konfliktů se musí tyto národnostní poměry projevit. Dá se očekávat, že v zemích s vysokou životní úrovní se bude rozdílnost mezi obyvateli překonávat snadněji, než u zemí relativně chudších. Je jasné, že velké válečné konflikty ve 20. století zanechaly mezi národy velké bariery které jistě časem úplně nezmizely.

3. ROZBOR LITERATURY

Téma menšin a konfliktů má interdisciplinární charakter, což se plně odráží ve struktuře literatury použité v diplomové práci. Místo tradičního rozdělení na domácí a cizí literaturu člením použité texty podle vědních oborů, což považuji při charakteru práce za prospěšnější. Podrobněji poukážu na politickou geografii, což je geografická disciplína zabývající se vzájemným působením geografického prostoru s politickými procesy a jevy v něm. Politickogeografická literatura je hlavním východiskem mé práce. Podkladem pro následující přehled byla publikace Baar, V.-Rumpel P. - Šindler, P. 1996. Termín politická geografie se objevuje až v 18. století v pracích francouzského ekonoma **A. R. Turgota** a přednáškách německého filozofa I. Kanta. V Rusku jsou za první průkopníky označováni **V. N. Tatiščev** či **M. V. Lomonosov**. Myšlenkový a teoretický základ moderní politické geografii položil **F. Ratzel** prací *Anthropogeographie* (1882) a zejména pak dílem *Politische Geographie* (1897). Ratzel formuloval politickogeografické otázky a systematizoval je. Francouzská geografie dala světu v roce 1932 jednu z prvních moderních učebnic politické geografie od **autorů J. Brunhese a P. Deffontaine**. Za hlavní úkol politické geografie považují zkoumání regionálních metropolí, na druhém místě podmínky dopravy a až

naposled problematiku hranic. Za nejvýznamnější školy minulosti i současnosti této vědy jsou považovány: německá, francouzská, anglosaská. V zemích střední a východní Evropy tradičně polská a ruská škola.

Z českých geografů se před 2. světovou válkou otázkami politické geografie zabýval **V. Dvorský**, profesor geografie na pražské technice. Aktivní účastník pařížské mírové konference (Versailles), kde se zasloužil o stanovení hranic nově vzniklé Československé republiky. Druhým významným představitelem byl profesor geografie na Karlově univerzitě **J. Korčák**. Jeho zásadní prací byla Geopolitické základy Československa z roku 1938. Po druhé světové válce se touto problematikou zabývali: **V Häufler, M. Blažek, M. Macka**. Z poslední doby se jedná především o **J. Bínu, R. Wokoun, V. Gardavský, J. Brinke, P. Šindler, V. Baar, M. Šlachta, J. Tomeš**.

Kartografické vyjádření rozšíření jazyků předkládá velmi zdařile **R. Breton**.

K mé práci jsem využil dále především historickou literaturu. Práci mi velmi usnadnila edice Dějiny států vycházející v nakladatelství Lidových novin. Z dalších především **H. Kissinger** a jeho umění diplomacie. Historickou literaturu tvořily také syntézy dějin Evropy (**N. Davies, R. Wags, R. Vinen**). Dále také historické práce týkající se dílčích otázek mé práce např. odsun Němců (**T. Staněk**), etnické čistky (**N., Naimark**) atd.

Téma nacionalismus je v historické vědě velmi oblíbeno a tak jsem využil následující autory: americký historik **Eric J. Hobsbawm** (Národy a nacionalismus od roku 1780) a Evropan **A. Gellner** (Národy a nacionalismus), profesor sociální antropologie působící v Anglii ovšem původem Čech. K největším českým odborníkům patří **M. Hroch** působící na fakultě humanitních studií UK. Opět v nakladatelství Lidových novin vychází knihy v edici Utváření Evropy, z nichž jsem čerpal především **H. Schultze**.

Další pomocnou vědou je etnografie, která se velmi podrobně zabývá menšinami a národnostními konflikty. Především **L. Šatava** a jeho encyklopedie je naprosto neopomenutelným dílem. Druhým etnografem je **F. Tesař**, který se

zabývá studiem etnických konfliktů především na Balkáně. Velmi cenné je jeho shrnutí teoretických východisek při studiu této problematiky.

Politologický pohled na tematiku zastupují především autoři přispívající do časopisů **Politologická revue, Mezinárodní politika, Mezinárodní vztahy.**

Sociologický náhled představuje např. **I. Gabal.**

Celkově se dá říci, že dostupné literatury je opravdu velké množství, ale je velmi důležité rozlišovat odbornost autorů. Každá vědní disciplína vyzdvihuje jiné prvky daného tématu, což vyžaduje velkou pozornost při studiu literatury.

Na závěr volím výstižný citát V. Baara, který říká: „V politické geografii jsme sice nevytvořili atomovou bombu, ale její pole je oseto dynamitem. Není to místo vhodné ke hře se zápalkami pro kdejaké holobrádky“.

4. METODIKA VYPRACOVÁNÍ PRÁCE

K vypracování práce jsem použil vícero rozličných postupů, které nastíním v této kapitole.

K analýze národnostní struktury jsem využil statistických úřadů jednotlivých zemí EU. Vzhledem k různé kvalitě poskytovaných služeb, šlo o nesmírně náročný úkol. Základem k proniknutí do národnostní mozaiky je určit statistické pojmy, podle kterých nejlépe klasifikovat jednotlivé populace. Každá země využívá své pojmy, které vyhovují právě na její populaci. Důsledkem tohoto postupu je naprostá rozdílnost v přístupech a samozřejmě také datech, které si vyžadují individuální přístup. Jediným možným řešením, jak konečnou strukturu získat, je tedy, navštívit stránky statistických úřadů v EU a tam nejdříve zjistit význam definic a poté získat příslušná data. Jednotící snaha jde vidět u Evropského statistického úřadu, který přejímá informace od národních statistických centrál. Díky Eurostatu by došlo k zjednodušení problematiky, ale nepostihl by rozmanitost Unie. Z tohoto statistického centra jsem získal údaje pouze o imigrantských menšinách určených podle státního občanství. K číselnému vyjádření původních (autochtoních) minorit jsem využil pojmu národnost, ale samozřejmě jen u států, které takto své obyvatelstvo klasifikují. K téměř úplnému

vyjádření je potřeba využít i jiné zdroje. Evropská komise iniciovala vypracování studie „Euromosaic“ o menšinových jazykových skupinách v Evropské unii, jenž pomáhá dokreslit národnostní strukturu EU. Pomocnou funkci může zastávat také Evropský úřad pro méně užívané jazyky, Evropské centrum pro otázku menšin pod patronací Rady Evropy, statistická divize OSN atd. Národnostní mozaika EU se tedy kombinací zdrojů a přístupů, dá vykreslit vcelku podrobně.

V případě kartografického zpracování tematiky jsem pracoval s programem GIS 9.2. Inspiraci k územnímu rozmístění jsem čerpal především ze studentského projektu eurominority.org, příslušné literatury a v neposlední řadě jsem vyjádřil svůj subjektivní přístup. Především k rozlišení skutečné národnostní menšiny (podle jazyka) či pouze etnografického celku (podle nářečí) jsem využil odborné literatury (L. Šatava, A. Breton).

Při hodnocení historických událostí a jejich vlivu na dnešní strukturu dokládám zásadní změny statistikou. Zvolenou událost tedy nejdříve popíšu a pak hodnotím její konkrétní důsledky pro dnešní populaci. V některých výrazných případech dokazuji změny také v mapách.

U národnostních konfliktů se pokouším o případovou studii. Úmyslně označuji tuto kapitolu za pokus, neboť se domnívám, že skutečné případové studie píší autoři s daleko většími zkušenostmi z dané problematiky než mám já. Obecná teoretická východiska se snažím aplikovat na mé území, což v několika málo případech ani moc dobře nejde. Opět musím poukázat na velkou míru subjektivity, jenž otázky „konfliktních menšin“ skrývají. Jen metoda terénního výzkumu by mohla dávku objektivitu zvýšit. Ovšem rozsahem území a neustálým progresivním vývojem konfliktů, si troufám říci, že úplné objektivitu dosáhnout nelze.

V celé práci převažuje komparativní metoda. Naopak velmi opatrně se stavím k vyvozování obecných závěrů, kterými jsme v poslední době zavaleni především z médií. K této metodě je potřeba nejen odbornost, ale i dostatečně reprezentativní prvek, kterým EU z celosvětového hlediska není.

5. VYMEZENÍ ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ

Prostor mé diplomové práce jsem si vymezil politickou hranicí, která vyhovuje problematice národů a národnostních menšin. Konkrétně politickým útvarem, kterým je Evropská unie. V době zadání mé práce čítala Unie 25 evropských států, proto nekopíruji současný stav evropského seskupení (27 zemí). Zajímám se tedy o území, jehož vznik se datuje k 1. květnu roku 2004, kdy vstoupila v platnost Smlouva o rozšíření Evropské unie o deset zemí.

Nejsevernější místo v rámci Unie leží v severním Finsku. Francouzský Departement Reunion ležící v souostroví Maskarény v Indickém oceánu je současně bodem nejvýchodnějším i nejižnějším. Nejzápadnějším místem je opět francouzský departement tentokrát Guadeloupe v souostroví Malých Antil v Karibském moři.

Toto území má rozlohu 3 935 225 km² (Eurostat 2003), což je necelá polovina evropského kontinentu. V porovnání s největšími státy světa stojí tento celek na sedmém místě (za přibližně jednou tak velkou Austrálií).

Tab. 1 Srovnání rozlohou největších států světa s EU (25)

pořadí	název státu	rozloha v km ²
1.	Rusko	17 075 200
2.	Kanada	9 984 670
3.	USA	9 631 418
4.	Čína	9 596 960
5.	Brazílie	8 511 965
6.	Austrálie	7 686 850
7.	EU(25)	3 935 225
8.	Indie	3 287 590
9.	Argentina	2 766 890
10.	Kazachstán	2 717 300

Zdroj: EUROSTAT (2003)

V mnou vymezené Unii žilo k 1.1. 2006 463 635 998 obyvatel (Eurostat), což je výrazně větší polovina cele evropské populace. Pokud bych opět provedl srovnání tentokrát s nejlidnatějšími státy světa, obsadila by evropská pětadvacítka

třetí místo hned za Čínou a Indií. Ekonomický sok (i partner) EU USA stojí s téměř 300 miliony obyvatel na místě čtvrtém.

Tab. 2 Srovnání nejlidnatějších států světa s EU (25)

pořadí	státy	počet obyvatel
1.	Čína	1 313 973 713
2.	Indie	1 095 351 995
3.	EU (25)	463 635 998
4.	USA	298 444 215
5.	Indonésie	245 452 739
6.	Brazílie	188 078 227
7.	Pákistán	165 803 560
8.	Banqladéš	147 365 352
9.	Rusko	142 893 540
10.	Nigérie	131 859 731

Zdroj: <http://www.xist.org>

Na základě výše uvedených charakteristik se dá tedy rozhodně označit Evropská unie za region světového významu.

Unie a vůbec evropská politická integrace prošla poměrně složitým historickým vývojem. Myšlenky o jednotné Evropě nejsou záležitostí pouze moderních dějin, ale institucionální podobu, která přetrvala až do současnosti, dostává až po 2. světové válce.

Na začátku jednotících snah stojí Evropské společenství uhlí a oceli (Montánní unie) vzniklé roku 1951 (podrobněji k ESUO V. Debnár, 2001). Šlo o vytvoření společného trhu pro uhlí a ocel mezi Franci a SRN, k nimž se připojily další 4 státy západní Evropy. V počátku se tedy sjednotila tzv. šestka, kterou tvořily Francie, Spolková republika Německo, Belgie, Nizozemí a Lucembursko. Za „otce“ Montánní unie, tedy i celé myšlenky sjednocené Evropy, jsou považováni francouzští politici Robert Schuman a Jean Monet.

Proces ovšem nezůstal jen u uhlí a oceli (ESUO). V roce 1957 integrace pokračuje. Římskými smlouvami vzniká Evropské hospodářské společenství (EHS) a také Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM). EHS prohloubilo hospodářskou spolupráci mezi stejnými státy jako v případě ESUO.

Prohloubení spočívalo především v těchto kapitolách: volný oběh zboží, zemědělství, svobodný pohyb osob, služeb a kapitálu a dopravu. EURATOM měla být nadstátní organizace pro výzkum a využití jaderné energie, čili další jednotící oblast.

Další posun přinesl rok 1967, kdy vstoupila v platnost smlouva o Ustanovení společné Rady a společné Komise Evropských společenství (všech tří). Tato informace není pro tuto práci sama o sobě tolik důležitá, jako fakt, že se v důsledku sloučení orgánů mění název Evropského hospodářského společenství (EHS) na Evropské společenství (ES). Důležitějším rokem pro vývoj území je leden 1973, kdy vstupuje v platnost rozšíření ES na devět členů. Do „evropské rodiny“ vstupují Velká Británie, Irsko, Dánsko (i s Grónskem). Další rozšíření ES přichází z jihu kontinentu. Desátým členem ES se stává Řecko roku 1981. V roce 1986 vstupují státy z Pyrenejského poloostrova, tedy Španělsko a Portugalsko. Podle posledních vět by se tedy dalo tvrdit, že Evropské společenství se v 80. letech jen rozrůstá, což není úplně pravda. ES opouští v roce 1985 největší světový ostrov Grónsko. Referendum konané v roce 1985 rozhodlo těsnou většinou (52%) o vystoupení ES (V., Veber, 2004.).

90. léta přinášejí obrovské změny na politické mapě Evropy. S pádem železné opony přicházejí nové výzvy směrem k evropské integraci. NDR se spojila s SRN (1990), čímž se stává součástí Evropského společenství jako Spolková republika Německo. Zánik východního bloku také umožnil vyjednávat o vstupu s bývalými satelity Sovětského svazu ve střední a východní Evropě.

Evropské společenství se roku 1993, kdy vstupuje v platnost tzv. Maastrichtská smlouva, transformuje na Evropskou unii. Rok 1995 přináší další rozšíření. Dveře do Evropy se otevřely pro dva severoevropské státy (Švédsko, Finsko) a středoevropské Rakousko, čímž se Unie dostává již na 15 členů. Toto číslo není ovšem konečné. 1. května 2004 dochází k největší vlně v historii přijímání do EHS, ES i EU. Vstoupily Pobaltské státy (Litva, Lotyšsko, Estonsko), státy „Visegrádské čtyřky“ (Polsko, ČR, SR, Maďarsko), dva ostrovní celky Středomoří (Malta, Kypr) a balkánské Slovinsko. Evropská unie tedy dostala

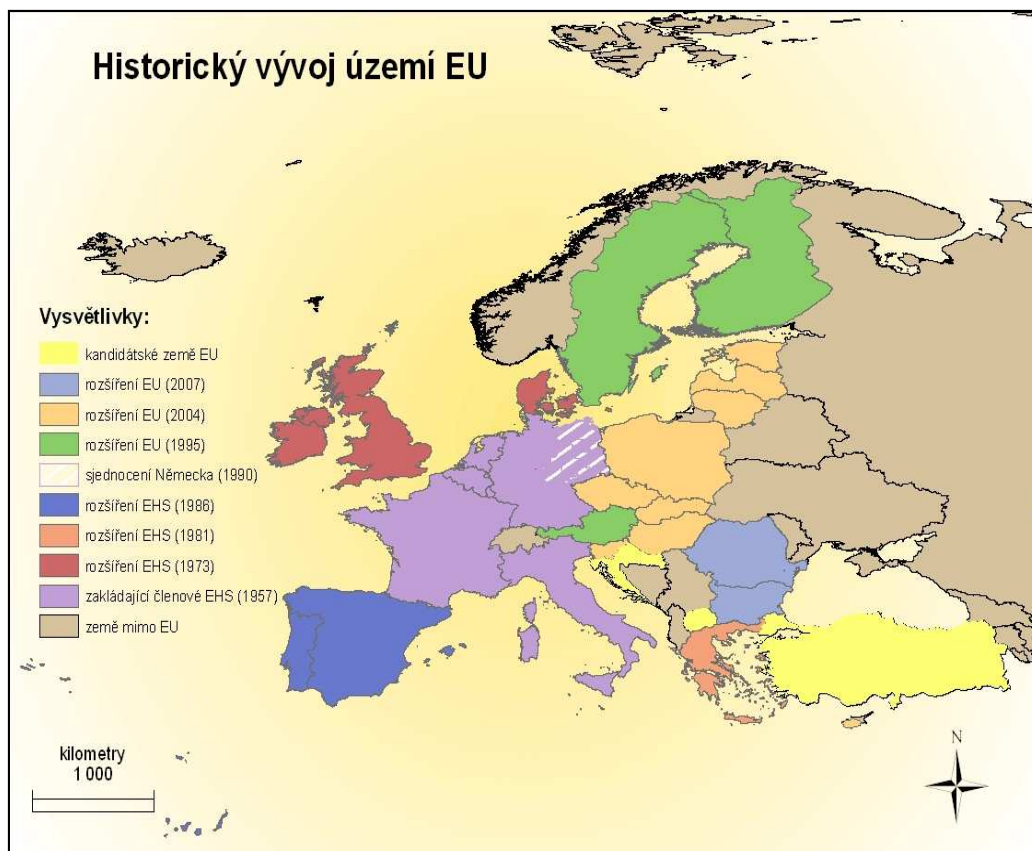
podobu, kterou jsem si vytyčil pro tuto práci. Integrace postoupila ovšem dál. K 1.1 vstoupily do EU další balkánské státy a to Rumunsko a Bulharsko. V současné době jsou další tři země kandidátské (Makedonie, Chorvatsko a Turecko). Otázka dalšího rozšiřování EU je novou zkouškou i výzvou v 21. století, které se věnuje poměrně velký prostor v odborné literatuře¹. Především Turecko se zatím do budoucna ukazuje jako pověstné „jablko sváru“. Ovšem už v minulosti se ukázalo, že zdánlivě nepřekonatelné předsudky se mohou velmi rychle rozplynout (př. chiméra „polského instalatéra“).

EU ovšem není jen území ležící na evropském kontinentu. Existují i plochy, s různým statusem vůči mateřské zemi, které politicky k EU náleží ovšem polohou nikoli. Pozůstatkem evropského kolonialismu jsou tak francouzské departementy (Francouzská Guyana, Guadeloupe, Martinique, Reunion), portugalská Madeira, Azory či Španělské Kanárské ostrovy.

Jak jsem již jednou uvedl, EU je rozhodně region světového významu, který si zaslouží velkou pozornost. Patří jednoznačně k jádrovým oblastem světa. Unie si prošla svým poměrně bouřlivým historickým vývojem. Základ byl položen v západní u tzv. šestky, která se ve 4 vlnách rozrostla až k 25 členům. Spojuje tedy země západní, severní, jižní, střední a dnes už i východní Evropy, což nemusí být konečný stav.

¹ Poukazuji na diskusi v časopise Mezinárodní politika. K dalšímu rozšiřování se staví pozitivně V. Nekvapil, naopak jako chybu vidí další začleňování L., Kováčová, 2007.

Obr.1 Historický vývoj území dnešní EU.

Zdroj: vlastní zpracování

6. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Údaje o národnostním složení jednotlivých států patří k nepoužívanějším atributům týkajících se populací, i proto pokládám za povinnost vysvětlit některé elementární pojmy této problematiky. Za jedno z hlavní úskalí tohoto tématu považuji právě terminologii, což je důvod mého zvýšeného zájmu. Evropské heslo „jednota v rozmanitosti“ velice vystihuje stav této věci. V následující kapitole se tedy pokusím tuto rozmanitost rozklíčit.

6.1. NÁROD A NÁRODNOST

V této podkapitole bych se chtěl věnovat dvěma pojmům, národ a národnost. Hned v úvodu musím ovšem podotknout, že definic je skutečně mnoho. Zabývat se všemi autory či vědními obory, které se k tématice vyjadřují, není cílem této, proto vybírám jen některé. Na těchto definicích chci poukázat na velkou míru subjektivity, kterou v sobě tyto zdánlivě jasná slova mají.

Při proniknutí do tématu národnostních menšin v Evropské unii, je třeba pochopit významy slov „národ“ či „národnost“ v evropských jazycích. Významy těchto slov napříč nejrozšířenějšími jazyky se zabýval J. Pallas, 1973. Došel k závěru, že ani jednotlivé jazyky nemají jednotné významy požadovaných slov, natož univerzální pojem napříč jazyky. Jen u francouzského a anglického „nation“ má dva poměrně jasné významy, Stát a národ. „Nation“ dostal v 19. století jednoznačný politický obsah, takže mohl být ztotožňován se státem nebo zemí v našem pojetí. „Nation“ může znamenat tedy stát, což odráží skutečnost, že anglický a francouzský národ měly svůj vlastní stát již v 19. století a odlišné etnické skupiny (př. Cornwallané...) byly považovány za politickou součást národa. Častěji používaný je tento pojem ve smyslu národ. Je definován jako určitá rasa nebo lid, mající společný původ, jazyk, dějiny nebo politické zřízení.

K vymezení pojmů upřednostňuji politickogeografický přístup (Baar, V.-Rumpel, P.-Šindler, P. 1996) s použitím dodatků z politologie. Za etnické skupiny (etnika) považujeme existující a historicky vzniklé skupiny lidí, které spojuje

společný původ, jazyk a kultura. Příznačná je pro ně existence určitého území, na němž buď vznikly, nebo se dlouho vyvíjely. Toto území nemusí být totožné s územím státu. Etnické skupiny vznikaly ze skupiny rodů a kmenů v pravěké společnosti. Základní jednotkou byl rod (genus), jež je i základní jednotkou z hlediska etnogeneze. Jako původní etnické skupiny bývají označovány tedy kmeny, z nichž pak vznikaly národnosti a posléze národy. Národnost je společenství lidí společného původu a jazyka se společnými kulturními rysy, které vzniká v období rozpadu kmenové či rodové společnosti. Jejimi základními rysy jsou společné území, jazyk, kultura a vědomí příslušnosti k určité národnosti. Vzniká nahrazováním pokrevních svazků územními, splýváním společným jazykem (přičemž kmenové klesají na úroveň dialektů či zanikají). Každá národnost má své pojmenování. Rozvojem kapitalistických vztahů se národnosti přeměňují v národy.

Národ je historicky vzniklá pospolitost lidí, jež se zformovala na základě jazykového, územního a hospodářského společenství. Pro většinu národů důležitým prvkem integrace je jazyk a jeho psaná podoba. Jazyk nemůže sloužit jako jediný faktor k určování národnostní struktury. Řada národů používá jen jeden jazyk (Angličané, Skotové, Welšané...). Existují i národy, které používají více jazyků (Švýcaři...). Nejpočetnější národy na světě jsou Číňané, Hindustánci, Američané. V EU jsou nejpočetnější Němci, Francouzi, Italové či Britové.

Národnostní menšiny je termín užívaný k označení malých etnik, které nedisponují vlastním státem (př. Kašubové, Livové) nebo části národů mající vlastní stát, ale sídlící na územích jiného státního celku (př. Maďaři na Slovensku). Za malá etnika považují původní obyvatelstvo (ne ve smyslu „čtvrtý svět“), které žije dlouhodobě v daném státě (J. Braun, 1992). Z tohoto dodatku vyplývá nejednoznačnost stěhujících se Rómů jako národnostní menšiny.

Podle národnostních menšin ve státě se dají rozdělit státní útvary na jednonárodnostní a mnohonárodnostní. Jednonárodnostní stát se rozumí země, kde naprostá většina obyvatelstva patří k jedné národnosti. Pokud uvnitř tohoto celku existují reálné hospodářské vztahy a politická centralizace jedná se o národy.

Těžko bychom však hledali na světě stát, ve kterém je zastoupena jen jediná národnost (existují vždy menšiny či kmeny s jiným jazykem). Jednonárodnostní stát musí mít tedy zanedbatelný podíl menšin jak počtem tak hospodářským významem. Analogicky vícerodnostní stát má významnější jak podíl menšin tak jejich hospodářský význam.

Národnostní diferenciaci jednotlivých států lze kvantifikovat pomocí ukazatele socioetnické kompaktnosti E. Piaseckého. Je dán vzorcem:

$$\frac{n_1^2 + n_2^2 + \dots + n_k^2}{N^2} * 100^{(\%)}$$

Vysvětlivky: n_1, n_2, \dots, n_k jsou počty příslušníků jednotlivých národností, k je počet těchto národností a N počet obyvatel státu.

Povýšení čísel na druhou potlačuje vliv málo početných skupin a preferuje početnější. Čím více se index blíží ke 100, tím je stát národnostně monolitnější. Národnostně téměř homogenní je v EU Portugalsko. Značně homogenní např. Řecko, Itálie, Dánsko, Polsko, Rakousko, Slovinsko, Maďarsko, Česká republika. Naopak k málo národnostně homogenním patří Španělsko, Slovensko, Velká Británie. K zjištění homogenity populací používám statistické údaje o občanech (citizens) a neobčanech (noncitizens), které jsou ze statistik snadněji uchopitelné (viz tab.12).

Vedle národnostních menšin existují také imigrantské minority, které se masově objevily až v 20. století. Tyto menšiny by si zasloužili daleko větší prostor než můžu poskytnout ve své práci, neboť jsou v mnoha ohledech velmi odlišné od autochtonních (analýza přistěhovalců v jednotlivých zemích viz. přílohy).

Při důsledném výkladu pojmu národ se můžou z některých vícenárodnostních států vydělit státy vícenárodní, kde se na obyvatelstvu podílí již utvořené národy. Jedná se o národy, které se zformovaly ještě před vznikem současného státu, staly se buď centrem, kolem kterého se formovala další etnika, nebo do svazku vstoupily s jinými národy či národnostmi. Proto nejčastější

formou organizace vícenárodních států je federace. Z hlediska řešení národnostních, ekonomických, politických či kulturních otázek se snazší řešení nalézá u států vícenárodních a jednonárodnostních. K národnostním konfliktům či separatistickým tendencím dochází především u mnohonárodnostních, ale objevit se mohou i u vícenárodních. Příkladem může být rozpad ČSFR či vlámské separatistické tendence.

Existují i jiné přístupy k terminologií potřebné k vymezení menšin. V. Baar, místo jednotné definice „národa“² přichází s typologií národů, kterou aplikuje na světové regiony. Svět vymezuje na čtyři modely. Evropský, americký, africký a asijský. Národ evropského modelu (podle V. Baara, 2002) je dán prioritním faktorem psychologické sounáležitosti dané společným jazykem a kulturou, společným historickým vývojem v určitém časovém období ve státním útvaru. Na vznik národů v Evropě měl tedy zásadní vliv jazyk. Národ formovaný jazykem může vzniknout buď, oddělením části populace mluvící stejným dialektem od jazykově jednotného národa, nebo naopak sloučením několika kmenů mluvících více dialekty do jednoho národa s výběrem vhodného dialektu. Jsou ovšem národy, které se neformovaly primárně na základě jazyka. Kdybych chtěl dodržet striktně podmínku primární jazykové determinace museli by Rakušané být součástí Německa. V rakouském prostředí se na vzniku národa spíše než jazyk projevil faktor územní (zemský). Tmelem, spojoval jednotlivé země Rakouska byla především dlouho vládnoucí dynastie. Obyvatelé Rakouska se dodnes spíše než Rakušany cítí být Štýřany, Tyrolany, Korutanci apod. Po jazykovém faktoru je tedy další příčinou vzniku nového národa dlouhotrvající společná historie jednotlivých skupin, území, která přivede obyvatele právě až k vědomí společného národa, který nemusí být vždy jazykově jednotný (Belgie). Posledním způsobem, v Evropě téměř nepoužívaným je vznik národa na základě náboženské víry. Snad jen Letgalové (katolíci) v Lotyšsku se od Lotyšů (protestanti) liší vírou³.

² Univerzální definici pro „národ“ je velmi těžké stanovit, pokud je to vůbec možné.

³ L. Šatava řadí Letgaly do etnografických skupin evropských etnik.

6.2. STATISTICKÉ POJMY

K využití statistických údajů je nutné nejprve proniknout do definic jednotlivých pojmů. Co je vůbec pro statistické úřady národnostní menšina? Používá vůbec tento pojem? Odpověď je v elementární rovině jednoduchá. Jasná nejednotnost v termínech používaných v zemích EU.

Při posledním sčítání v České republice (2001) ve vysvětlivkách ke sčítacímu listu osob u otázky o národnosti se uvádělo: „Údaj o národnosti vyplní každý podle svého rozhodnutí. Národností se rozumí příslušnost k národu, národnostní nebo etnické menšině. Pro určení národnosti není rozhodující mateřská řeč ani řeč, kterou občan převážně používá nebo lépe ovládá, ale jeho vlastní rozhodnutí. Hlásí-li se k více národnostem nebo k žádné, budiž to zaznamenáno. Národnost dětí do 15 let se řídí podle rodičů.“⁴

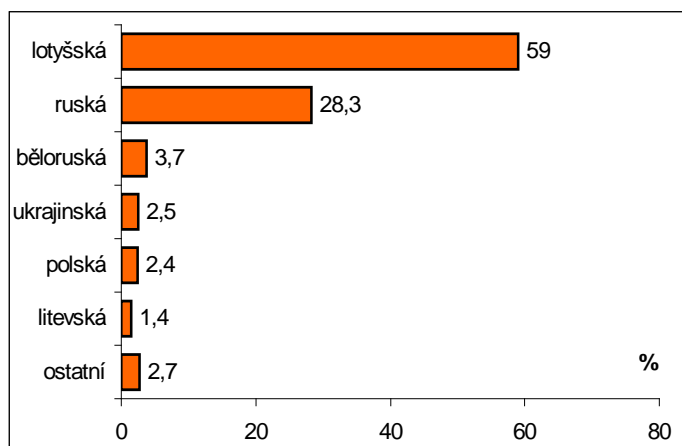
V českém prostředí se tedy statistický úřad ptá přímo na národnost. Už jen v dalších deseti censech (EU 25) se objevuje přímo otázka na národnost. Jsou to všechny země bývalého východního bloku (plus Kypr, VB, Irsko, Rakousko).

Co je tedy národnost? Buď příslušnost k etnické a kulturní skupině, s jejíž kulturou a tradicemi se respondent cítí nejvíce vázán (ethnicity, ethnic group, ethnic nationality, Estonsko, Lotyšsko, Maďarsko, Litva, Slovinsko, Velká Británie), anebo národnost, ke které se respondent hlásí (nationality, national identity, ČR, Slovensko, Polsko, Irsko)⁵. Pokud je tedy národnost příslušnost k etnické skupině, co je tedy etnická skupina? Kritéria, podle kterých jsou etnické skupiny identifikovány jsou etnická národnost (tj., země nebo oblast původu odlišná od státního občanství nebo země legální státní příslušnosti), rasa, barva, jazyk, víra, celní uniforma, jídlo, kmen nebo různé kombinace těchto charakteristik (statistická divize OSN). Konkrétní k použití ukazatele demonstruje graf 1.

⁴ Český statistický úřad, (2003): Národnostní složení obyvatelstva s. 6.

⁵ Český statistický úřad, (2003): Národnostní složení obyvatelstva, s. 36 – 37.

Graf 1 Lotyšská populace podle národnosti k roku 2007 (příklad využití pojmu „národnost“ na lotyšské populaci).

Zdroj: lotyšský statistický úřad

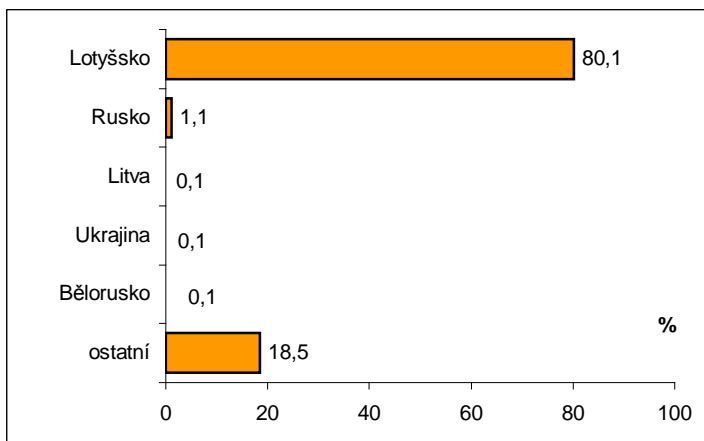
Tématika menšin se dá evropskou statistikou sledovat prostřednictvím národnosti, jazyka, víry a státního občanství. Poslední tři jmenované podrobněji níže.

Definice a kritéria se týkají vždy jednotlivé země vyšetřující etnické charakteristiky populace, proto tedy musí být stanoveny pečlivě a se zahrnutím konzultace se zástupci skupin, kterých se šetření týká. Tyto kategorie a jejich definice jsou v jednotlivých státech různé. Touto diferenciací se zabývala ve svém výzkumu A. Morning, 2005. Zkoumala otázky na etnicitu (ethnicity questions) obyvatelstva a vůbec používané termíny při sčítáních. Autorka vymezuje šest oblastí: Evropa, Afrika, Asie, Severní + Střední Amerika, Jižní Amerika, Oceánie. Sčítání měla k dispozici celkem 147. Při sčítáních se tedy kromě již zmíněné národnosti jak v podobě Nationality tak Ethnicity, objevují termíny domorodá skupina/kmen (Indigenous Group/Tribe), rasa (Race), původ (Ancestry/Descent/Origin), skupina určité kultury (Cultural Group), společenství/ populace (Community/Population), kasta (Caste), barva/souhrn zevních znaků jedince (Color/Phenotype). Na světě nejužívanější jsou první čtyři výše zmíněné. "Ethnicity" se používá nejčastěji ve všech oblastech "Nationality" je nejpoužívanější ukazatel v Evropě a Asii. Pojem "rasa" dominuje v prostředí

Severní a Střední Ameriky. Příslušnost k domorodé skupině či kmenu se nejčastěji zjišťuje v jihoamerickém prostředí. Hlavním pramenem, z kterého autorka čerpala, jsou tzv. Etnokulturní charakteristiky (Ethnoculture characteristic) poskytnuté OSN. Ta uvádí světové populace podle tří dílčích charakteristik a těmi jsou: jazyk, národnostní a/nebo etnická skupina a víra.

Ale zpět k EU. Pojem „nationality“ může být ve statistikách používán i jako státní občanství, nikoli národnost. Jedná se o středomořské státy (Portugalsko, Španělsko, Itálie, Řecko), Nizozemí, Lucembursko a Finsko. „Státní občanství“ (citizenship) je tedy další statistický pojem, kterým se dá zjistit informace o národnostních menšinách. Ale je to údaj, ze kterého se dají získat informace jen o národech, které vytvořily vlastní stát. Např. Katalánci je podle tohoto ukazatele Španělem, Moravan je Čechem, Lužický Srb je Němcem apod. Tento pojem je k mé práci užitečný, ale rozhodně ne vyčerpávající. Výhoda ukazatele je v jeho rozšíření (25 zemí), což je výsledek mezinárodního doporučení pro sčítání lidu kolem roku 2000 v regionu EHK OSN (Recommendations for the 2000 censuses of population and housing in the ECE region) zahrnuje otázku na občanství do základních témat a otázky na získání občanství, národnost příp. jazyk do témat doplňkových. Toto doporučení samozřejmě také předkládá definice. Státní občanství je definováno jako legální pouto mezi jedincem a jeho/jejím státem, získané narozením nebo naturalizací, ať po vyhlášení, volbě, sňatku či jinými prostředky podle národního práva (statistická divize OSN). V zemích, kde se do populace zahrnuje podstatný významný podíl naturalizovaných občanů, může být žádoucí, aby se odlišilo občanství narozením nebo naturalizací a jinými prostředky shodně s národní legislativou. Některé země si tedy mohou přát, aby se zahrnuly, pro naturalizované občany, otázky na předchozí státní občanství, způsob naturalizace a rok získání. Státní občanství je jediný ukazatel, který přejímá od národních statistických úřadů EUROSTAT. Konkrétně použití ukazatele viz. graf 2.

Graf 2. Lotyšská populace podle státního občanství k roku 2007 (Příklad použití pojmu „státní občanství“ na lotyšské populaci)

Zdroj: EUROSTAT

Dalším ukazatelem, znakem či kritériem k identifikaci menšin prostřednictvím statistik je jazyk. Otázky k jazyku se v nejrůznějších podobách při sčítáních objevily třináctkrát. Opět se jedná především o země bývalého východního bloku (Estonsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, Slovensko, ČR, Maďarsko, Slovinsko), Rakousko, země Britských ostrovů (VB, Irsko) a středomořské ostrovy (Kypr, Malta). Dotazy na jazyk jsou rozdílné, přesto by se dali rozřídít do 5 skupin. V šesti případech se přímo v otázce objevil pojem „Mateřský jazyk“ (mother tongue). V dalších třech případech (Polsko, Rakousko, Slovinsko) zněla otázka: „Jaký jazyk je užíván nejčastěji v domácnosti?“ Na Kypru byli lidé dotazováni na jazyk, kterým hovoří plynule. Maltský statistický úřad se dotazuje na jazyk, kterým při běžné konverzaci hovoří mluvčí nejlépe. A poslední skupinu tvoří VB a Irsko, kteří se ptají přímo: „Například „Hovoříš irsky?“ (Irsko) nebo „Rozumíš, mluvíš, čteš, píšeš walesky?“ (analogicky irsky, skotskou gaelštinou, francouzskou normanštinou). V mnoha státech se objevují doplňující otázky. Např. kromě mateřštiny se zjišťuje jazyk užívaný nejčastěji v domácnosti, znalost dalších jazyků (Finsko), kterými člověk komunikuje plynule, znalost oficiálního úředního jazyka dané země aj. Doplňující otázka je také velmi důležitá, neboť

například ve Finsku pomůže k získání počtu např. Sámů. Jazyk je v evropském prostředí nesmírně důležitý indikátor, neboť v Evropě se jak národy tak samozřejmě menšiny formovaly především na základě jazyka.

Posledním znakem, kterým se dá problematika ze sčítání uchopit je náboženství, víra (religion). Tento ukazatel byl užit v jedenácti zemích Unie opět v nejrůznějších podobách. Dotazy směřují na víru (vyznání) a/nebo na církve, náboženské společnosti. Ve Spojené království jsou lidé dotazováni ještě na víru , v které byli vychováni.

Existuje i výjimka, kterou je Kypr. Při sčítání na Kypru došlo k ztotožnění pojmu národnost a náboženská skupina (religius group). Konkrétně údaje o počtu kyperských Turků se dají zjistit pouze z tohoto ukazatele. Zajímavé je, že následující otázkou v sčítacím listu byl dotaz na náboženství (religion), což poukazuje na onu značnou složitost evropských statistik (viz tab. 3).

Tab. 3 Statistické pojmy užívané při sčítáních obyvatelstva v zemích EU

STATISTICKÉ POJMY UŽITÉ PŘI SČÍTÁNÍCH OBYVATELSTVA			
<i>státy EU</i>	<i>státní občanství</i>	<i>národnost</i>	<i>jazyk</i>
Belgie	ano	ne	ne
Česká republika	ano	ano	ano
Dánsko	ano	ne	ne
Estonsko	ano	ano	ano
Finsko	ano	SO	ano
Francie	ano	ne	ne
Irsko	ne*	ano	ano
Itálie	ano	SO	ne
Kypr	ano	ano	ano
Litva	ano	ano	ano
Lotyšsko	ano	ano	ano
Lucembursko	ano	SO	ne
Maďarsko	ano	ano	ano
Malta	ano	ne	ano
Německo	ano	ne	ne
Nizozemsko	ano	SO	ne
Polsko	ano	ano	ano
Portugalsko	ano	SO	ne
Rakousko	ano	ano	ano
Řecko	ano	SO	ne
Slovensko	ano	ano	ano
Slovinsko	ano	ano	ano
Spojené království	ano	ano	ano
Španělsko	ano	SO	ne
Švédsko	ano	ne	ne

Poznámky: *Irský statistický úřad nepoužívá pojem „citizenship“, nýbrž „nationality“, ale smysl obou pojmů je totožný.

SO – vyskytuje se pojem národnost, ale ve smyslu státního občanství.

Zdroje: statistické úřady jednotlivých zemí

Údaje všech 25 států se dají zjistit alespoň v jedné z uvedených charakteristik, ale je tu země, která používá svou vlastní klasifikaci, ač eviduje i podle státního občanství. Tou je Nizozemí. Nizozemský statistický úřad (CBS) klasifikuje obyvatelstvo s cizím původem podle rodné země (country of birth), což je chápáno stát, ze které osoba do Nizozemí přišla. Do tohoto ukazatele spadá téměř pětina nizozemské populace, která může být určena jako cizinci. Obsah

pojmu "cizinec" se může v jednotlivých zemích lišit (Nizozemí), nicméně doporučení OSN v tomto případě specifikuje, že mezi cizince v dané zemi jsou zahrnuti všechny osoby, které mají v této zemi místo obvyklého pobytu a zároveň mají státní příslušnost jiné země.

Cizinec je v Nizozemí osoba žijící v Holandsku⁶ a jejíž přinejmenším jeden rodič je narozen v cizině. Rozdíl je dělán mezi cizinci první a druhé generace a mezi západními a nezápadními. „Prvogenerační“ cizinec je někdo, kdo je narozen v cizině a s nejméně jedním rodičem narozeným v cizině. „Druhogenerační“ cizinec je narozen v Holandsku a má přinejmenším jednoho rodiče narozeného v cizině. „Západní cizinci“ pochází z Evropy (vyjma Turecka), Severní Ameriky, Oceánie, Indonésie a Japonska a „nezápadní cizinci“ pochází z Turecka, Afriky, Latinské Ameriky a zbytku Asie. Tyto údaje jsou interpretovány jako údaje o etnických menšinách (Statistics Netherlands, 2006).

Důvod k používání tak podrobné evidence, je jasný. Využívá se v politice vůči menšinám. Srovnávají se „prvogenerační“ a „druhogenerační“ cizinci (etnické menšiny) ve svém zapojení do společnosti v oblastech jako je vzdělávání, spoluúčasti na pracovním trhu apod. Zároveň je tato skupina, na kterou je především zaměřena menšinová politika, označována jako „cizinci nezápadní“. „Západní cizinci“ jsou chápáni spíše jako pracovní síla nebo osoby sousedních zemí (Belgie, Německo).

EUROSTAT uvádí nizozemskou populaci podle státního občanství. CBS⁷ označuje zveřejněná data v roce 2000 za mylná. Na tomto rozporu ukáží srovnání a upozorním na úskalí statistických pojmů. Státní občanství Nizozemí lze získat narozením, jestliže přinejmenším jeden z rodičů má holandskou národnost (státní občanství). Dalším způsobem je naturalizace královským dekretem. Neholandští dospělí, kteří mají legální pobyt v Holandsku pro přinejmenším dobu 5 let a mají znalost holandského jazyka na přiměřené úrovni, získají občanství. To získávají i jejich děti. Další možností je adopce „neholandského dítěte“, jestliže přinejmenším

⁶ Znamená, že je vedena v evidenci obyvatelstva.

⁷ Nizozemský statistický úřad.

jeden rodič má holandské státní občanství aj. Okolo 90% ze všech způsobů změn národnosti se týkají naturalizace královskými dekrety. Zmatek do statistik o státním občanství vnesly změny v holandských zákonech. Do roku 1992 se musely osoby, které získaly holandské státní občanství naturalizací vzdát občanství své původní země. V lednu 1992 holandské zákony ustanovili možnost získat státním občanství naturalizací, při ponechání původní národnosti jedině, ale nesmí být tento krok legislativou v zemi původu zakázán (např. Maroko). Další změnu přinesl rok 1997. Původní národnosti by se měla osoba vzdát, když došlo k získání holandského státního občanství. V roce 2000 mělo asi 750 000 osob více než jedno státní občanství. Když osoba měla holandské a jiné státní občanství, zaznamenáno do statistik bylo holandské. V letech 1995-97 okolo 80% všech osob, které získaly občanství si držely svou původní národnost. Např. z více než 100 000 osob turecké národnosti, kteří získali státní občanství se jen 60% vzdalo své turecké národnosti. V současné době téměř 60 % z prvogeneračních Turků má holandskou národnost, z druhé generace dokonce více než 80% (M. Alders, 2001).

Tento zmatek v občanstvích, vyvolaný úpravami legislativy, postihuje právě nejvíce ukazatel o státním občanství. To je hlavní důvod k upřednostnění „country of origin“. V řeči čísel jsou podle státního občanství v Nizozemí 4, % cizinců, ale podle země původu 18,8 %. (CBS, 2004). Navíc ukazatele na „citizenship“ se nepromítnou nizozemské kolonie, jejichž občané jsou Nizozemci. Naopak výhodou statistik na národnost (státní občanství) je, že existují v delší časové řadě. Informace na počet „Neholand'ánů“ je k dostání od 1900. Informace podle země původu nejsou k dostání dřív než 1990.

Z mé snahy proniknout prostřednictvím statistiky do tematiky národnostních, (etnických) menšin jednoznačně vyplývá, že k úplnému kvantifikování menšin v zemích EU, sčítání obyvatelstva jako zdroj informací nestačí. Vyčerpávajícím způsobem, lze zjistit pouze počet a původ přistěhovalců do zemí EU, neboť imigranti se určí podle „státního občanství“ případně „země

původu“. Jak tedy uchopit původní (autochtonní) menšiny⁸, které se nedají odlišit státní příslušností, či v censu není otázka na národnost nebo jazyk? Zcela nezastupitelnou roli zde hrají mezinárodní organizace věnující se minoritám⁹. Jde však už jen o „prostředí znalé odhady“.

⁸ Ke klasifikaci menšin viz kapitola 8.1.

⁹ Evropská komise prostřednictvím projektu „Euromosaic“ (www.uoc.edu/euromosaic/), podporou Evropského úřadu pro méně užívané jazyky (eblul.org) či sítě Mercator (www.mercator-central.org). Další zdroje můžou být specializovaná agentura Eurolang (eurolang.net), Rada Evropy prostřednictvím Evropského centra pro otázku menšin (ecmi.de) a v neposlední řadě vlastní prezentace menšin a mnoho dalších.

7. HODNOCENÍ VYBRANÝCH HISTORICKÝCH UDÁLOSTÍ 20. STOLETÍ A JEJICH VLIVU NA SOUČASNOU NÁRODNOSTNÍ STRUKTURU ZEMÍ EVROPSKÉ UNIE

Při pohledu na mapu národnostní struktury Evropské unie okamžitě vyvstává otázka, kde se vzaly hranice mezi národy a menšinami? Tak jako v mnoha jiných případech i teď je k pochopení současnosti, potřeba podívat se do minulosti, kde leží odpovědi. V mnoha případech v minulosti když došlo k vzniku nových států či k posunu hranic, předcházela tomu událost velkého mezinárodního významu. Právě u těchto událostí se chci v této kapitole pozastavit.

7.1. VLIV 1. SVĚTOVÉ VÁLKY NA NÁRODNOSTNÍ STRUKTURU ZEMÍ EVROPSKÉ UNIE

První „velká“ válka přinesla doslova geopolitický třesk do střední a východní části Evropy. Versailleský systém, jehož hlavními konstruktéry byly vítězné mocnosti¹⁰, určil podobu Evropy na dalších necelých 20 let. Některé části tohoto uspořádání jsou živé dodnes a vzbuzují v silně nacionalisticky cítících skupinách v Evropě velké vášně¹¹, což dokazuje neustálou „živost“ odkazů první velké války.

V tomto do té doby největším konfliktu stojí proti sobě státy sešikované do dvou táborů, Dohody a Trojspolku¹². Tato informace je důležitá především pro pozdější postavení států na mírových jednáních, kde se Evropa změnila.

Základem nového systému bylo 14 bodů amerického prezidenta Woodrofa Wilsona, které tvořily podklad k rýsování nové Evropy. Celou jeho evropskou zahraniční politikou se nese zásada o právu národů na svůj stát s vymezením etnických hranic, což je určitě nejzásadnější odkaz dvacátého osmého amerického

¹⁰ Spojené království, Francie, USA.

¹¹ Př. Trianonská smlouva, kterou neustále napadají národní gardisté v Maďarsku.

¹² Dohoda: Francie, Velká Británie a Irsko, Rusko (do r. 1917), Itálie (od r. 1915), Srbsko, Řecko, Rumunsko, Finsko, USA (od r. 1917), Čína, Japonsko. Strana Centrálních mocností: Německo, Rakousko-Uhersko, Bulharsko, Turecko.

prezidenta na evropském území. Tato myšlenka našla „živou půdu“ především na území Rakouska–Uherska (dále jen R-U), které se válčnou prohrou doslova drolí pod rukama. Nově se tvořící státy se snaží využít „právo na sebeurčení“ v největším možném rozsahu, což v praxi znamenalo vznik nových národních států, ale také touhu po zisku co největšího možného území. Do tohoto tvrzení zapadají události např. z poválečného Československa¹³. Jako samostatný stát byla Československá republika vyhlášena 28.10. 1918 v Praze. Martinskou deklarací se připojuje Slovensko a v roce 1919 i Podkarpatská Rus. Americký plán na vytvoření etnických hranic však již krátce po vyhlášení mladé republiky vzal za své. Objevují se separatistické tendence německé menšiny žijící v Československé republice¹⁴, které dokazují, že tento stát národnostně homogenní rozhodně nebyl. Celistvost Československého státu potvrzuje svým rozhodnutím Pařížská mírová konference z roku 1919 a dílčí mírové smlouvy se soudními státy.¹⁵ Dá se říci, že mladá republika zdělila jakýsi „koktejl národů“ po velké rakouské, již rozpadlé monarchii i s jejími národnostními problémy.

Dodnes jsou vztahy některých států, členů EU, ovlivněny vytyčováním hranic Československé republiky z poválečného období. Trianonská smlouva zmenšila území někdejšího Uherska jen na vlastní Maďarsko (územně asi 32,8 % území Uher). Při vymezení Maďarska rozhodně nevznikly proklamované etnické principy při tvorbě hranic (s výjimkou linie s pohraniční Rakouskem), ale spíše se rýsovaly tak, aby co nejlépe respektovaly hospodářské, komunikační a strategické zájmy sousedních států. Výsledkem byla národnostně zajímavá situace. Maďarský národ přesahující své vlastní státní hranice(viz tab.4)¹⁶. Tento pocit nespokojenosti a snaha o revizi hranic přivedla Maďarsko na stranu hitlerovského Německa ve druhé světové válce.

¹³ Sedmidenní válka o Těšínsko (1919) či Spory s Maďarskem o Slovensko a válka s Maďarskou republikou rad (1919).

¹⁴ V pohraničí provincie Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau. Dále na severní Moravě (Opava), jihozápadních Čechách, severních Čechách (Liberec).

¹⁵ 28.6. s Německem ve Versailles, s Rakouskem v Saint-Germain 10.9.1919 a s Maďarskem v Trianonu 4.6. 1920.

¹⁶ Podobně jako dnešní Srbové či Albánci.

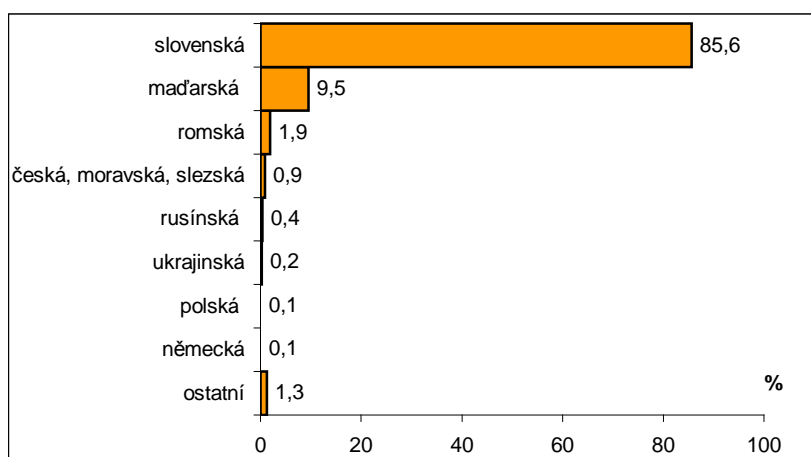
Tab.4 Obyvatelstvo maďarské národnosti v sousedních státech Maďarska

OBYVATELSTVO MAĎARSKÉ NÁRODNOSTI		
	<i>počet v tis.(rok)</i>	<i>v %</i>
Rumunsko	1431,8 (2002)	59
Ukrajina	156,6 (2001)	6,5
Slovensko	520,5 (2001)	21,5
Srbsko	293,3 (2002)	12
Chorvatsko	16,6 (2001)	0,7
Slovinsko	6,2 (2002)	0,3
celkem	2425	100

Zdroj: Šlachta, M., 2006, upraveno

V dnešních slovensko-maďarských vztazích má „Trianon“ pořád velkou politickou moc. V. Baar označuje tuto oblast za místo možného regionálního problému, což je jistě možné, ale při současném mezinárodním i domácím rozložení sil (členství obou v EU, NATO), nepovažují konflikt za bezprostředně hrozící. Na obou stranách jsou politické síly, které by mohli konflikt rozdmýchat, ovšem jejich politická pozice na domácích politických scénách není až tak zásadní. Oporou těchto úvah je především národnostní složení dnešní Slovenské republiky (viz. tab. 5 a graf 3). Blíže k slovensko-maďarským vztahům např. Kusý, M., 1994. a Chmel, R., 1994.

Graf 3 Národnostního složení Slovenska (2006)

Zdroj: Štatistický úrad SR

Vedle maďarské byly v „koktejlu národů“ Československé republiky i jiné menšiny (podrobně viz. tab. 5). Nejpočetnější, německá čítala podle sčítání z roku 1921 téměř 3 miliony lidí. Jak jsem již uvedl, plánované etnické vymezení hranic v bývalém R–U při formování nových států bylo pouze neuskutečněnou myšlenkou, neboť právě německé obyvatelstvo v Československu se nacházelo v pohraničí, tedy místě, kde měla vést národnostní linie.

Tab. 5 Národnostní složení československých státních příslušníků ze sčítání (1921).

<i>národnost</i>	<i>počet</i>	<i>podíl v %</i>
československá	6 727 408	68,2
ruská	3 329	0,1
německá	2 973 208	30,5
maďarská	6 104	0,1
židovská	30 267	0,3
polská	73 020	0,7
jiná	2 671	0,1
celkem ¹⁷	9 816 007	100

Zdroj: Český statistický úřad.

„Německá otázka“ byla v první republice velkým politickým tématem. Zato v současné Evropské unii se tato kapitola otevírá jen výjimečně a v souvislosti s „Benešovými dekrety“ (Podrobněji viz. 7.2.).

Při územním vymezování německé menšiny v prvorepublikovém Československu dochází neustále k záměnám pojmů. Zažitá školní poučka praví o Němcích žijících v Sudetech, proto je nazýváme sudetští Němci. Termín „Sudety“, německy Sudetenland, je označení jen pro jednu (centrum Opava) ze čtyř pohraničních provincií vyhlášených v roce 1918 při již zmíněném separatistickém pokusu Němců. Později byl pojem především Sudetoněmeckou stranou vztahován na celé pohraničí s německy mluvícím obyvatelstvem. Po Mnichovské dohodě bylo za „Sudetenland“ označováno veškeré území podstoupené Německu, což je územně obrovský rozdíl od původní provincie na severní Moravě (F. Honzák, M. Pečenka, M. Stellner, 1997.).

¹⁷ Do tohoto údaje jsou zahrnuti jen nositelé československého státního občanství, nikoli cizinci.

Vzniku Československa má v současné národnostní struktuře dva velké odkazy. Jedním je více jak půl milionu obyvatel Slovenska s maďarskou národností a druhým ani ne čtyřicet tisíc hlav čítající německá menšina v ČR (sčítání 2001), která ovšem prošla dalším velice bouřlivým vývojem (opět viz 7.2.).

První „obětí“ smluv z Paříže a jejích předměstí (viz obr.2) bylo Rakousko–Uhersko. Mnohonárodnostní stát s prastarou vládnoucí habsburskou dynastií, která rozhodovala o mnoha osudech na počátku 20. století ještě nestátních národů. I když po tzv. rakousko–uherském vyrovnání z roku 1867 se o habsburské hegemonii uvnitř soustátí jednoznačně mluvit nedá¹⁸.

Na území bývalého R–U vznikly tzv. nástupnické státy– již zmíněné Československo, Polsko, Maďarsko, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (dále jen Království SHS) a Rakousko.

Nesmírně zajímavým státním útvarem bylo Království SHS. V současné EU se sice týká tato část Balkánu jen okrajově (Slovinsko), ale vzhledem k možnostem rozšiřování Unie je zájem rozhodně na místě. Nejednou se mocnostem podcenění tohoto koutu Evropy vymstilo. V poválečné době byl pohled vítězů na jihovýchodní Evropu poměrně nepřesný, ale možná také záměrně nepřesný. Ačkoliv byli Srbové, Chorvati i Slovinci z hlediska národně emancipačního již naprosto „dotvořenými“ národy s politickou reprezentací, z pohledu mezinárodního byli viděni jako jeden jihoslovanský (jugoslávský) národ o třech větvích (Dějiny jihoslovanských zemí, 1998)¹⁹. Slovinci v novém Království SHS tvořili 2 správní oblasti (Lublaňskou a Mariborskou). Část slovinského obyvatelstva zůstala součástí Korutan a po plebiscitu zůstala v rámci Rakouska. Tuto událost lze dokumentovat i v současnosti. Podle statistické ročenky z roku 2008 je vedeno v Rakousku 7 131 obyvatel slovinské národnosti.

¹⁸ Fakticky konfедераční útvar byl spojen jen osobou panovníka, měnou, společnou obranou a zahraniční politikou. Předlitavsko i Zalitavsko měli své parlamenty i vlády.

¹⁹ Černohorci a Makedonci byli považováni za Srby, muslimové jen za členy náboženské obce. Např. o Albáncích se při konstituování státu nemluvilo vůbec.

Klíčová otázka vnitřního uspořádání státu, především politické moci jednotlivých etnik v Království SHS z roku 1918, byla naprosto ponechána rozhodnutím domácí politické reprezentace, kde měli převahu Srbové. Ovšem v roce 1918 se společný stát jevil výhodně pro všechny tři národy, což může znít po událostech především z první poloviny 90. let 20. století až neuvěřitelně. Srbové, národ rozdělený do různých státních celků, se sjednotil a navíc větší území přinášelo i ekonomické výhody. Chorvati a Slovinci se konečně vymanili z německé, maďarské, respektive z italské nadvlády. Srbská dominantní role v soustátí plynula jednoznačně z možnosti využití stávajících fungujících státních struktur²⁰, ale také přece jen z větší šance bránit „menší“ před hrozící italskou anexí. Význam výhod časem opadl a výrazné národnostní třenice se začali projevovat již v meziválečném období²¹. Je zajímavé, jak ani čas neubírá na aktuálnosti problematice „dělení Jugoslávie“. Stačí si jen vzpomenout na vášnivé diskuse z poslední doby projednávající možnost uznání Kosova ať Českou republikou či mezinárodním společenstvím²². Zkrátka metafora o pověstném sudu střelného prachu se nad Balkánem vznáší dál.

Za další nástupnický stát lze považovat také Rakousko. Byly položeny základy moderního rakouského státu, který byl tvořen původními habsburskými zeměmi, k nimž se připojila západní část Maďarska-Burgenland. Naopak ztrátou byly tzv. jižní Tyroly²³. Podle Saintgermainské smlouvy připadly Itálii i s německy mluvící většinou, která dlouho projevovala silné separatistické tendence požadující návrat situace před 1. světovou válkou. Až v roce 1971 došlo k dohodě o poskytnutí široké jazykové a kulturní autonomie.

To co pro Maďary znamená „Trianon“, byla (je) analogicky smlouva ze Saint Germain pro Rakušany. Rakouští politici používali, bezprostředně po

²⁰ Srbsko bylo již před 1. světovou válkou samostatné, kdežto Slovinci součástí Předlitavska a Chorvati Zalitavska v rámci R – U.

²¹ Již v roce 1929 se Království SHS mění na Království Jugoslávie a hlavně dochází k změnám ve vnitřním uspořádání státu.

²² K diskusi o uznání Kosova se věnuje Mezinárodní politika XXXII, č. 4, 2008.

²³ Jiné používané názvy: Tridentské Benátsko, Horní Adige. Dnes součást italského kraje Trentino-Alto Adige.

uzavření míru označení jako „diktát“ či „likvidační mír“, což dokazuje nepopularitu listiny. Hlavním konfliktním prvkem bylo odmítnutí rakouských požadavků na připojení k Německu. Tyto nároky měly své odůvodnění, základní právo národů na sebeurčení. Když česky mluvící obyvatelstvo může vytvořit svůj stát, tak proč ne německy mluvící? To byla základní úvaha rakouských politiků navíc podpořena etnicky poměrně značnou homogenitou Rakouska (až na zmíněnou slovinskou menšinu v jižních Korutanech)²⁴.

Tab. 6. Obyvatelstvo Korutan podle národnosti (1.1. 2008)

NÁRODNOST	POČET
Němci	8 800
Bosňané	7 373
Chorvati	4 585
Slovinci	1 515
Italové	1 343
Ostatní	13 012
Celkem nerakouská národnost	36 628

Zdroj: Rakouský statistický úřad

Statisticky Rakouská republika, jakožto nástupnický stát Rakousko-Uherské monarchie, měla přes 6 milionů obyvatel a téměř 85 000 km² území. Předválečná rakouská část monarchie (Předlitavsko) měla 26 150 000 obyvatel a více než 300 000 km² (V. Baar, P. Rumpel, P., Šindler, 1996.), což jsou asi základní příčiny jakéhosi „saintgermainského syndromu“ poválečného Rakouska.

Dalším z 1. světové války vzešlým vítězem byla Itálie. Záměrně ji neoznačují za vítěznou mocnost, jelikož Itálie v poválečné době toto honosné označení rozhodně neměla. Itálie vstoupila do války na straně Ústředních mocností, ale v průběhu bojů přešla na stranu Dohody, z čehož plynulo logické postavení na vítězné straně na mírové konferenci v Paříži²⁵. Ovšem poměrně smělé územní nároky Italů byly mocnostmi odmítnuty a diplomatická roztržka

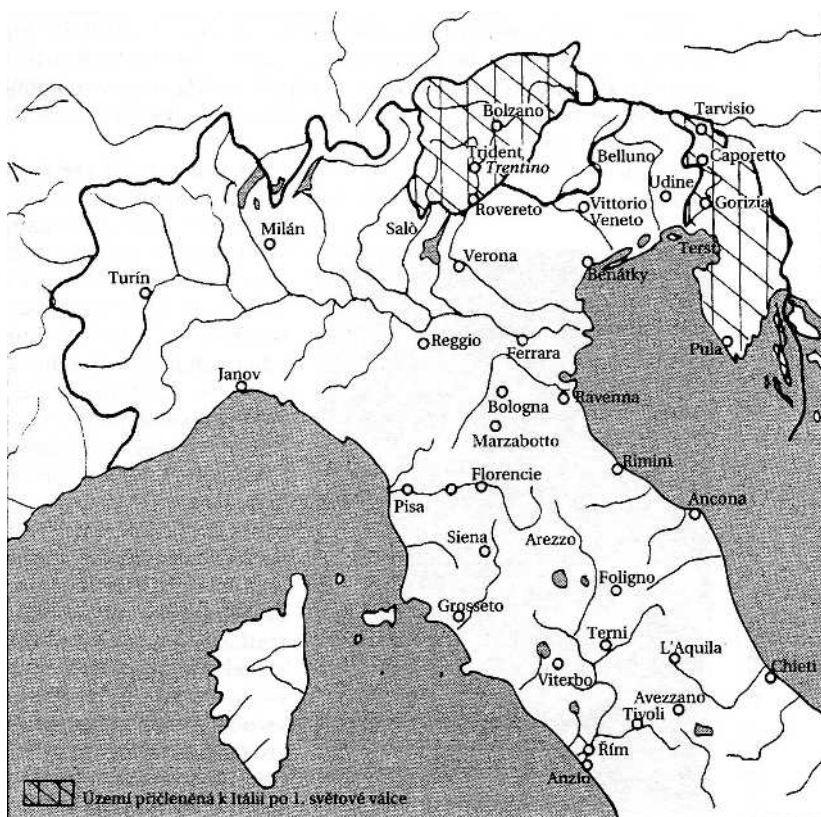
²⁴ Nutno podotknout, že plány na připojení k Německu byly podpořeny všelidovými hlasováními v jednotlivých oblastech (99% hlasujících pro připojení). Pouze Voralbersko pro připojení ke Švýcarsku.

²⁵ Základem pro jednání v Paříži pro otázku Itálie, byl 9. bod z amerického mírového plánu na poválečné uspořádání, který hovoří o úpravě italských hranic „v souladu se zřetelnými národnostními hranicemi.“

dokonce vyústila protestním odchodem italského vyjednávacího týmu z Paříže. Jak již bylo výše zmíněno Itálie sice získala „jižní Tyrolsko“ (tentokrát rozpor s 9. bodem Wilsona) k tomu ještě Istrii, ale nároky na rozsáhlou Dalmácii byly zavrženy, což vyvolalo zmíněnou reakci Italů (viz. obr. 3). Tento diplomatický neúspěch dal vzniknout mýtu o italském „zmrzačeném vítězství“. (Procacci, G., 2004.)

1. světová válka zanechala na národnostní mapě Itálie „pouze“ již několikrát zmíněnou německou menšinu při rakouských hranicích, neboť Istrii se slovanskou menšinou se udržet do dnešní doby nepovedlo (viz. 7.2.).

Obr. 3 Italské územní zisky po 1. světové válce.

Zdroj: Procacci, G., 2004.

Versailleská smlouva, konkrétně článek 231 o válečné vině, jednoznačně určila jediného viníka odpovědného za rozpoutání 1. světové války, Německo. Tento fakt bylo potřeba náležitě „ocenit“, proto byl německý stát velmi tvrdě potrestán. Velmi výstižně popisuje mírovou Smlouvu ve vztahu k Němcům H.

Kissinger: „Smlouva příliš trestala než, aby umožňovala smíření, a byla příliš mírná, než aby zabránila obnově Německa“.

Trestání Německa mělo tři rozměry. Územní, hospodářské a vojenské. Z hlediska mé práce mají samozřejmě zásadní význam územní změny v tehdejší Německu. Nutno ovšem podotknout, že nelze tyto tři dimenze německého trestu chápat striktně osamoceně, nýbrž jako velmi úzce propojené²⁶. Dokladem tohoto tvrzení může být příklad Alsaska-Lotrinska, které mělo význam jak hospodářský (zásoba surovin) tak vojensko-strategický (poloha).

Řečí čísel Německo ztratilo 70,5 tisíc km², tj. 13,5 % svého předválečného území, na němž žilo více než 6,5 milionu obyvatel. Těmito posuny hranic se vytvořily německé menšiny žijící v sousedních státech, z nich některé jsou výrazné dodnes. Konkrétně Německo po 1. světové válce přišlo o tato území: Alsasko, Lotrinsko, Malmédy-Eupen, Klajpedu, Hlučínsko, Sársko, Gdaňsk, Poznaňsko, Velkopolsko, Horní Slezsko, část Šlesvicka (viz obr. 4).

Zmíněné Alsasko-Lotrinsko bylo považováno za velkou ztrátu pro Německo především kvůli svým surovinám tolik potřebným k rozvoji průmyslu a celé ekonomiky obzvláště v poválečné době. Pro Francouze, kteří území získali, znamenal tento akt pocit obrovské satisfakce a nápravy křivd z minulosti. Když skončila roku 1871 prusko-francouzská válka, bylo vyhlášeno Německé císařství, pro Francouze potupně ve Versailles, již s nově připojenými francouzskými oblastmi, které se staly říšskou zemí s názvem Alsasko-Lotrinsko. Pro Francii tedy znamenal rok 1918 jakousi nápravu roku 1871. Přetahovaná o tuto hraniční oblast pokračovala v období 2.světové války, kdy Hitler připojil území zpět k Německu. Po prohrané válce se vlastnictví opět proměnilo. Tato „přetahovaná“ měla zásadní vliv na národnostní strukturu. Alsaština a lotrinština jsou považovány za dialekty němčiny, proto obyvatelé jsou Germáni, ale dnes již promícháni s francouzským

²⁶ Vojenské omezení Německa Smlouvou zredukovalo armádu na 100 000 dobrovolníků a námořnictvo mohlo mít jen 6 křižníků. Zákaz vlastnit ponorky, tanky, letadla, dělostřelectvo a rozpuštěn generální štáb. Hospodářské postihy: př. Náhrada válečných škod německému obyvatelstvu, vítězům reparace (finance, uhlí, obchodní loďstvo), zabavení německého majetku v zahraničí, ztráty patentů, ztráta ovládnutí německých řek...

obyvatelstvem. Díky velkému časovému odstupu, si dovolím tvrdit, že nacionalistické vášně této části Evropy, zklidnila existence EU (ES, EHS), v jejímž zakladatelském jádru všechny strany sporu byly.

Především z vojensko-strategického hlediska získala mírovou Smlouvou Belgie na Německu města Malmédy a Eupen s německy mluvícím obyvatelstvem. Během 2. světové války došlo k dočasnému návratu oblasti. Německá menšina stojí dnes mimo hlavní pozornost v národnostně rozdělené Belgii, což je, ale důsledek pro německou menšinu poměrně výhodné federalizace z roku 1993. Právě na základě ústavy z roku 1993 se asi 70 000 německy mluvících obyvatel ve východní Valonii nenazývají menšinou (povýšeni na třetí národ tvořící Belgii), neboť získali jazykovou a kulturní autonomii, nikoli územní (viz. tab. 7). Velmi pokrokovým řešením vnitřních národnostních problémů se podrobně zabývají P. Delwit, M. De Waele, 1997. nebo F. Berge, A. Grasse, 2003.

Tab. 7 Uspořádání Belgie podle ústavy z roku 1993 (Data z roku 2006).

REGION	ROZLOHA km ²	OBYVATELSTVO		SPRÁVNÍ STŘEDISKO
		v tis.	v %	
Vlámsko	13 522	6078,6	57,5	Brusel
Valonsko	16 844	3414	32,3	Namur
německá část (Valonsko)	854	71,9	0,7	Eupen
Brusel	162	1018,8	9,7	Brusel
<i>Belgie</i>	<i>30 528</i>	<i>10 511,40</i>	<i>100</i>	<i>Brusel</i>

Zdroj: Šlachta, M., 2007, upraveno

Další německou ztrátou, tentokrát dočasnou, bylo Sársko. Stejně jako Alsasko a Lotrinsko i Sársko mělo pro německou ekonomiku zásadní význam a také z něj profitovala Francie. Přesto tu byla jistá rozdílnost. Sársko bylo oficiálně pod patronací Společnosti národů s tím, že Francie bude využívat zdejší uhelné doly jako náhradu za ztráty způsobené Německem ve válce. V roce 1935 bylo na základě všelidového hlasování (téměř všichni pro návrat) rozhodnuto o znovu připojení Sárska k Německu, čímž zanikla 15 let trvající německá menšina ve Francii.

Další územní změnou týkající se Německa byla oblast při hranicích s Dánskem. Dánsko, stejně jako ostatní severské země si zachovalo ve válečném konfliktu neutralitu, což v praxi znamenalo obchodní styky s oběma stranami ve válce. Ovšem s blížícím se koncem války se všechny severské země orientovaly především na stranu Dohody, z čehož se otevírala cesta na konferenci do Paříže a k očekávaným územním ziskům. Dánské nároky na oblast Šlesvicka byly vyslyšeny formou příslibu plebiscitů. V severním Šlesvicku se 75 % lidí rozhodlo připojit k Dánsku, ovšem ve středním Šlesvicku slavili úspěch Němci. Roku 1920 vstoupily přání obyvatel v oblasti v platnost, ale poměrně malé menšiny na obou stranách státní hranice zůstaly dodnes (viz. tab. 8)²⁷.

Tab. 8 Dánská populace podle státního občanství (2006).

STÁTNÍ OBČANSTVÍ	POČET	PODÍL v %
Dánsko	5 157 408	95
Turecko	29 491	0,5
Irák	18 721	0,3
Německo	14 182	0,3
ostatní	207 657	3,9
celkem	5 427 459	100

Zdroj: Dánský statistický úřad

Velmi ožehavá situace se rýsovala na východní hranici Německa. Příslib znovuoobnovení získalo Polsko. Stát, který na dlouhých 132 let zmizel z mapy Evropy tzv. trojím dělením v druhé polovině 18. století. Polská politická reprezentace z poválečné doby požadovala samozřejmě obnovu v co nejširší podobě, což v praxi znamenalo návrat k roku 1772, kdy došlo k prvnímu dělení Polska. Na tomto území však žily velmi početné národy (Němci, Bělorusové, Litevci, Ukrajinci, Židé) a navíc existovaly polské menšiny uvnitř Německa. Tato národnostní situace opět poskytovala obrovský prostor pro vzplanutí nacionalistickým vášním v podání jednotlivým etnik (podrobněji k Polsku níže).

²⁷ Podle státního občanství žilo v Německu 18 352 dánských státních příslušníků (EUROSTAT 2007). Odhady ze studie Euromosaic hovoří o 15 000 – 40 000 dánsky hovořících obyvatelích v jižním Šlesvicku.

Polsku byl přiznán mírovými smlouvami s Německem přístup k Baltskému moři, který se vytvořil přiznáním Velkopolska, Poznaňska a gdaňského Pomoří. Poněkud složitější situace byla v Horním Slezsku, kde 60% populace tvořili Poláci a zbytek Němci (podle Dějiny Polska, LN). V Paříži se míroví politici rozhodly řešit tuto otázku plebiscitem, který přiřkl oblast Polsku. Na tomto všelidovém hlasování se ukázala ošidnost tohoto nástroje při rozdělování území. Plebiscit v Horním Slezsku byl několikrát odložen z důvodů násilností, které propukaly mezi etniky. Stejným způsobem byla řešena hranice východního Pruska, „německého ostrovu uvnitř Polska“. Pozitivní výsledek pro Německo dokazuje převahu německy mluvícího obyvatelstva v oblasti, proto tedy území zůstalo Německu. Tímto krokem bylo kdysi mocné Německé císařství rozděleno na dva oddělené celky, vlastní Německo a východní Prusko rozděleny polským koridorem.

Při dokončení výčtu ztracených území Německa po 1. světové válce je třeba zmínit město Gdaňsk, jenž se dostala pod kontrolu Společnosti národů a tradiční německou baštu v Pobaltí, Memel (Klaipėda), který byl Versailleskou smlouvou vyhlášen nejprve samostatným městem a roku 1923 se stal součástí Litevského státu.

Vliv těchto událostí na současnou národnostní strukturu Německa se nedá příliš dobře podepřít statistikou, neboť ukazatel na státní občanství při sčítáních příliš nevyhovuje. Současné tabulky, grafy jsou navíc výsledkem i dalších událostí ve 20. století²⁸. Nicméně je jasné, že při poměrně značném pohybu hranic v tomto období, docházelo i k přemísťování národů, což dokazuje, že vliv těchto událostí na národnostní mozaiku jednoznačně existuje.

Velkou otázkou mírového uspořádání Evropy bylo Polsko. Jak jsem již výše uvedl, Polsko mělo znovu vzniknout. Stát byl v letech 1772, 1793 a 1795 rozebráno Ruskem, Rakouskem a Pruskem, což činilo situaci v poválečných letech velice složitou. Rámec polské státu stanovili jak jinak dohodoví politici v Paříži. Polské

²⁸ V tomto případě se v tabulce č. 8 odráží ekonomicky motivované imigrační vlny jednotlivých národů do Německa.

nároky na Německu byly většinou uznány (viz. výše), ale daleko problematičtější se zdála hranice rusko-polská. Maximalistické polské nároky byly nepřijatelné²⁹, neboť sovětské Rusko se neúčastnilo mírových jednání a navíc probíhala v Rusku občanská válka mezi „rudými“ a „bílými“. Velkou roli hrála také obava z šíření bolševismu do Evropy, který v roce 1920 byl již u východních polských hranic³⁰. Velmoci stanovily tzv. „Curzonovu linii“³¹, jež se měla stát sovětsko-polskou hranicí a tím ukončit nebezpečí šíření ideologie Sovětů dál do Evropy. Poláci ovšem tento návrh odmítli, čímž se dostali do sporu s konstruktéry „nové Evropy“ a vojensky ustanovili hranici ještě východněji než stanovovala „Curzonova linie“. Zisk Haliče (25 %-28 % Poláci), Volyňska (okolo 5 % Poláci)³² a části Litvy (Vilensko) znamenal výrazný příliv nepolského obyvatelstva a tím opět Wilsonova myšlenka na etnické hranice vzala za své. „Resuscitované Polsko“ mělo problémy i na své jižní hranici s Československem (okrajově viz. výše). Spor o Těšínsko, kde měli národnostně Poláci převahu, nikoli však většinu, vyřešila arbitráž vedená spojenci. Těšínsko bylo rozděleno řekou Olší, což se setkalo v obrovskou nevolí Poláků, ale v důsledku sovětského tlaku na východě, výsledek arbitráže přijali. Menšiny zůstaly na obou stranách řeky.

Tab. 9 Německá populace podle státního občanství (2007).

STÁTNÍ OBČANSTVÍ	PODÍL v %	POČET
Německo	91,2	75 148 846
Turecko	2,1	1 764 041
Itálie	0,7	540 810
Polsko	0,4	326 596
ostatní	5,6	4 657 702
Celkem	100	82437995

Zdroj: Německý statistický úřad

²⁹ Poláci požadovali východní hranici stanovit před rok 1772, což znamenalo obrovské oblasti sovětského Ruska (velká část Ukrajiny, Běloruska, oblast dnešní Litvy a Lotyšska).

³⁰ Probíhala sovětsko- polská válka, kterou za pomoci Dohody Polsko vyhrálo.

³¹ Lord Curzon britský ministr zahraničí, který tuto hranici vyjednal. Byla tvořena na národnostním principu.

³² Údaje o procentuálním rozložení národností za Curzonovou linií převzaty z Dějiny Polska, LN.

Zrcadlo těchto událostem nastavuje národnostní složení současného Polska, kde se odráží nejen stanovení hranic po 1. světové válce, ale především události po 2. světové válce (proto viz. 7.2., tab. 13).

Po první světové válce vznikly další nezávislé státy týkající se mé práce (Finsko, Estonsko, Lotyšsko a Litva). Finsko získalo nezávislost na sovětském Rusku podepsáním mírové smlouvy v Tartu v roce 1920. K svému historickému území byl přidán přístup k Severnímu ledovému oceánu, oblast Petsama. Finsko-ruská hranice se ještě několikrát ukázala v průběhu 20. století jako mimořádně citlivá. Mladá republika získala také území na západě, Alandské souostroví. Ostrovy jsou dodnes součástí Finska, ovšem silnou většinu obyvatel tvoří Švédové. Švédsko v poválečné době nabídlo Finsku řešení plebiscitem, ale návrh byl odmítnut. Spor byl podstoupen Společnosti národů jako arbitru, který měl rozhodnout. Alandy zůstaly Finsku s řadou záruk pro švédské obyvatelstvo. Alandy se staly i jistým vzorem pro řešení národnostních sporů. Švédové, národ dlouhá léta utlačující Finy a tvořící menšinu ve Finsku, získali poměrně silnou autonomii na území Finska. To v době kolem roku 1918 nemělo obdoby³³. Národnostní struktura Aland se dodnes příliš nezměnila, jak vyplývá z tabulky 10.

Tab. 10 Obyvatelstvo Alandských ostrovů podle jazyka (2008).

NÁRODNOST	POČET
Finové	1 385
Švédové	24 868
Celkem	27 456

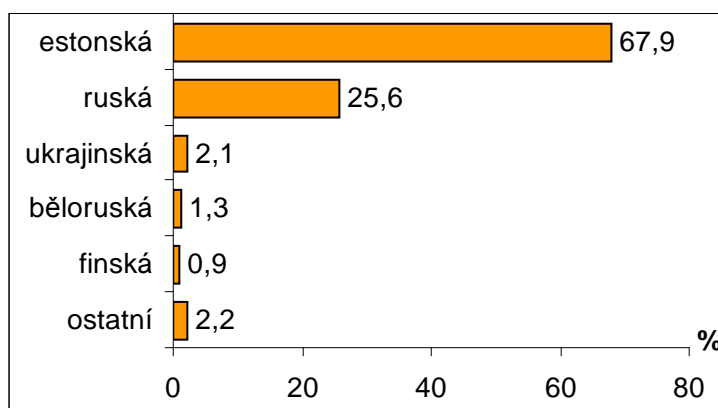
Zdroj: Statistický úřad Finska

Mírové smlouvy, které sovětské Rusko podepsalo 2. února 1920 s Estonskem v Tartu, 12. července 1920 v Moskvě s Litvou a nakonec 1. srpna 1920 v Rize s Lotyšskem daly vzniknout pobaltským republikám. Rusko ve smlouvách slibovalo existenci národních států *de iure* a na „věčné časy“ a zároveň se vzdalo jakýchkoli teritoriálních nároků na bývalé části už bývalého carského státu. Došlo

³³ Navíc Alandy se staly prvním demilitarizovaným územím na základě mezinárodního rozhodnutí na světě.

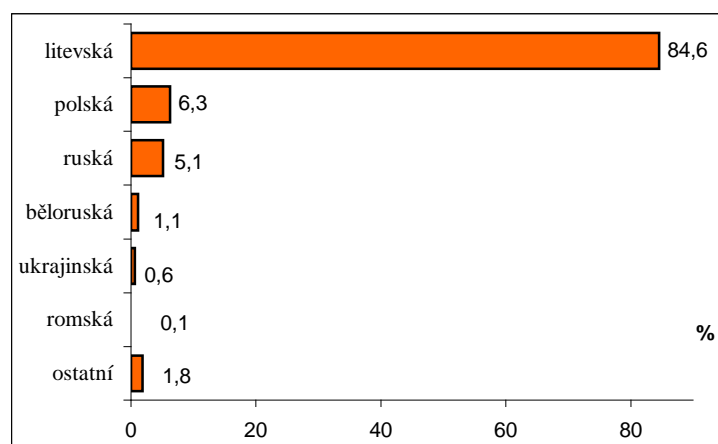
tedy k naplnění procesu emancipace pobaltských národů, ale rozhodně ne na věčné časy, jak Sověti slibovali. V Lotyšsku a Estonsku zůstaly velice silné ruské menšiny a Litva čelila agresí založené na „polských vzpomínkách“ z dob společného státu³⁴. Problémy pobaltských států se svými menšinami je dědictví (viz. graf 1, 4, 5), které tyto malé státy dostaly již při svém vzniku a které si nesou dějinami dál.

Graf 4 Estonská populace podle národnosti (2002).

Zdroj: Estonský statistický úřad

Graf 5 Litevská populace podle národnosti (2001).

Zdroj: litevský statistický úřad

Územní úpravy se týkaly také jižní Evropy. Řecko, které vstoupilo do války po boku Dohody poněkud opožděně, si kladlo územní nároky na Bulharsko,

³⁴ Polsko zabralo oblast kolem Vilna (dnešní Vilnius).

Turecko a Albánii. Na úkor Bulharska získalo Řecko západní Thrákií s výraznou tureckou menšinou. Na Albánii nárokovalo tzv. Severní Epirus, obývaný Řeky³⁵. Uspořádání hranice s Tureckem bylo poněkud složitější. Řešením byla mírová smlouva ze Sevrés, v které byla formulována tzv. megalé idea³⁶, což v praxi znamenalo, získání východní Trákie a oblast kolem maloasijské Smyrny. Řekové se snažili tuto dohodu protlačit násilím, což vedlo k řecko-turecké válce v letech 1921-22. Konflikt skončil tureckým vítězstvím. Dohoda ze Sevrés byla nahrazena dohodou Lausanskou z roku 1923, podle které se Řekové musejí vzdát maloasijských držav a východní Trákie. Po válečném konfliktu docházelo k vyhánění obyvatelstva na obou stranách. Došlo k násilné výměně, čili etnické čistce (Turci ze severního Řecka za Řeky z Malé Asie). Linie stanovená v Lausanne je v platnosti až do současnosti. Odhady o počtu turecky mluvících v západní Trákií se pohybují mezi 90 000-120 000 obyvatelích. Většinu mají v provinciích Xanthi, Rodopi a Evros (Euromosaic). Řecko zastává velice tvrdý postoj k neřeckému obyvatelstvu. Podle ústavy jsou všichni obyvatelé Řecka považováni za Řeky, výjimku mají pouze Turci s podmínkou muslimského vyznání (dáno smlouvou z Lausanne). Turek-křesťan žijící v Řecku je Řek.

Řecko-turecké vztahy jsou jedny z nejkomplicovanějších v celé Evropě. Vytyčení hranice z Lausanne bylo v 20. století několikrát použito jako záminka k rozdmýchání vztahů, což dokazuje živost výsledků 1. světové války v oblasti. Nutno podotknout, že vztahy sousedů ve východním Středomoří mají daleko více konfliktních bodů než pouze Lausanne (kyperský problém, spory o těžbu nerostů v Egejském moři v polovině 80. let, spor o skalnaté ostrůvky Imia-Kardak v roce 1996). Stejně jako v případě sporů o Alsasko a Lotrinsko, tak i v tomto soupeření působí výrazně pozitivně evropská integrace (podrobněji k vývoji turecko-řeckých vztahů J. Bureš, 2000.).

³⁵ Řekové v severním Epiru vyhlásili nezávisloslý stát Epirus již v roce 1916, ale byli obsazeni Řeky, kterým se však po válce severní Epirus získat nepovedlo (Baar, V. 2002).

³⁶ Velká myšlenka, podle které má Řecko získat suverenitu nad veškerým územím obývaným Řeky.

Dohody po 1. světové válce daly vzniknout nové Evropě, která již nikdy neměla pocítit sílu tak velkého konfliktu. Historie ovšem ukázala, že se pováleční politici dopustili přesného opaku. Uspořádali sice Evropu, ale dosti nešikovně. Jak výše uvedený text dokázal Wilsonovy vznešené myšlenky, zůstali jen proklamacemi nebo byly uváděny v praxi dost nedůsledně, což způsobilo u některých národů pocity křivd. Rakušanům se nesplnilo přání na připojení k Německu, Italové chtěli více území, Maďaři zůstali rozmístěni ve více státech, Poláci nerespektovali mezinárodní mínění o své východní hranici, Řekové zůstali v albánském severním Epiru a o údajných jediných vinících, Němcích se nemá cenu ani znovu zmiňovat. Pro některé „spokojené národy“ ovšem přispěla k dokončení procesu emancipace (Estonci, Lotyšci, Litevci, Češi, Slováci, Finové, Poláci) formou utvoření či znovu utvoření „národního státu“. Za jednoznačného vítěze se tak dá označit snad jen USA, které se stává světovou velmocí.

1. světová válka měla dle mého názoru zásadní vliv na utváření dnešní národnostní mozaiky Evropské unie, ale nutno chápat, že to byla jen jedna etapa dlouhého vývoje, který byl jak před ní, tak po ní.

7.2. VLIV 2. SVĚTOVÉ VÁLKY NA NÁRODNOSTNÍ STRUKTURU ZEMÍ EVROPSKÉ UNIE.

Za jeden z motivů vedoucích k rozpoutání 2. světové války se dá označit touha národů po změně v Evropě, po nápravě versailleského systému, v případě Němců dokonce po jeho zničení. Národnostní aspekt hrál tedy opět velmi důležitou roli. Pro pochopení válečných a poválečných změn, je třeba uvést hlavní rozložení sil ve válce. Totalitní systémy (Německo, Itálie, SSSR) stály na začátku války proti demokratickým (VB, Francie...). Spolupráce německých fašistů se sovětskými komunisty se projevila při rozdělení Polska, po německém útoku na SSSR se někdejší spojenci stali soupeři. Vytvořila se vítězná spojenecká fronta (VB, USA, SSSR), která zásadním způsobem rozhodla o osudu evropského poválečného uspořádání.

Největší národnostní pnutí bylo cítit ve střední Evropě, kde již scházel tradiční stabilizační prvek mezi východem a západem, R-U monarchie. Místo ní bylo v oblasti více slabších států s ještě větším počtem nespokojených etnik, důsledek nejednotného principu stanovování hranic. Vznikl umělých typ hranic, jednou s vymezením podle kulturních prvků, jindy zase na základě historického právního nároku (typologie hranic podle Baar, V.-Rumpel, P.,-Šindler, P. 1996)³⁷. Pokud by Versailles vytyčovala hranice podle etnického modelu byla by Evropa národnostně jednodušší. Zřejmě není náhoda, že největší válečný konflikt v dějinách zažehl právě ve střední Evropě. Snahy o změnu poválečného uspořádání byly k vidění již období meziválečném. Nenaplněné pangermánské touhy o sjednoceném německém národě byly zrealizovány Hitlerovou anexí Rakouska z roku 1938³⁸, získáním pohraničí Československa či vynucení odstoupení Klajpedy na Litvě. Maďaři uplatňují revizi „Trianonu“ zabráním jižního Slovenska a Podkarpatské Rusi, Poláci překračují Olši a zabírají české Těšínsko³⁹. Opětovné důkazy o nespokojenosti s rozdělením Evropy ukázaly další události již válečné. Roku 1940 končí krátké období samostatnosti pobaltských republik, které připojil ke svému území Sovětský svaz, jako svazové republiky. Litvě připadlo na základě dohod mezi SSSR a Německem nárokované území Vilenska s litevským obyvatelstvem podstoupené Polskem. Tímto aktem tedy opouští Polsko velká litevská menšina. Vilensko však bylo slabou náplastí za ztrátu státní suverenity trvajících dlouhých 41 let⁴⁰. V tomto období dochází k výraznému zvyšování podílu ruské národnosti na národnostní struktuře především v Lotyšsku a Estonsku (viz. grafy 1, 4, 5). SSSR nebyl v oblasti severovýchodní Evropy spokojen rovněž s vytyčením finsko-ruské hranice. Situace vedla až k rozpoutání finsko-ruské války (1939-40), po níž muselo Finsko

³⁷ Etnické hranice jsou hranice mezi oblastmi s různým jazykem nebo mezi oblastmi jejichž obyvatelstvo se hlásí (deklaruje) k jiným národům, přičemž důležitým diferencujícím znakem je i náboženství. Argument historického právního nároku se používá tam, kde nejsou k dispozici jiné dělicí charakteristiky (např. fyzickogeografické či kulturní znaky).

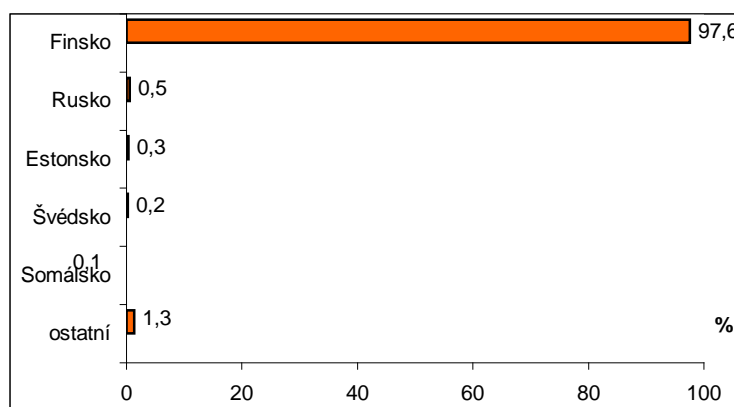
³⁸ Rakousko se odtrhlo už roku 1945 od Německa s uznanými hranicemi k roku 1937.

³⁹ Poláci připojili ke svému území Spiše, Javoriny a Oravska.

⁴⁰ Samostatnost všech pobaltských republik byla obnovena až v roce 1991 na základě plebiscitů. Pro odtržení bylo i ruské obyvatelstvo zde žijící.

přenechat část svého území Sovětskému svazu (Karelskou šíjí s Vyborgem, pobřeží Ladožského jezera)⁴¹. Tato hranice byla definitivně potvrzena v roce 1947 v Paříži. Navíc se Finsko nedobrovolně vzdalo i Petsama, získaného po 1. světové válce. Tyto změny znamenaly přesun Finů z východní Karélie na západ. V dnešní národnostní struktuře Finska se územní ztráty projevily poměrně malým zastoupením ruského etnika v severské zemi (viz graf 6). Rozdíl mezi finským národem a pobaltskými byl v udržení samostatnosti. Finsko zůstalo suverénním státem.

Graf 6 Finská populace podle státního občanství (k 7. 1. 2006)

Zdroj: finský statistický úřad

Pro uspořádání poválečné Evropy byla zásadní jednání na Postupimské konferenci (od 17. července do 2. srpna 1945). Sešli se zde zástupci vítězných velmocí, aby se vypořádali s nacistickým Německem a vyřešili další poválečné otázky. Jednou z nich bylo ustanovení polsko-německé hranice (obr. 5). Stalin však postavil spojence před hotovou věc, neboť již hranici určil, aniž by věc s nimi projednával. Konferencí na Jaltě (1944) získal SSSR svou okupační zónu Německa zahrnující střední a východní Německo. Severní část východního Pruska si Stalin přivlastnil, kdežto zbytek východního Pruska až k linii na Odře a Lužické Nise předal pod polskou správu⁴². Postupimská konference nakonec Stalinovo řešení

⁴¹ SSSR tak získalo hranici s Norskem.

⁴² Konkrétně Polsko získalo Slezsko, Mazurské pojezeří, část Pomořanska a země Lubieské a zmíněnou část východního Pruska.

Polska přijala a uznala⁴³. Tato hranice platí i dnes a ruský zábor je znám jako Kaliningradská oblast. Východní hranice byla výrazně upravena ve prospěch SSSR (zisk západní Ukrajiny a západního Běloruska)⁴⁴. Hraniční linie byla stanovena v podobě, kterou předkládal lord Curzon po 1. světové válce. Polsko bylo tedy „posunuto na západ“. Na základě této změny by Polsko ztratilo slovanské menšiny na východě, ale získalo germánskou menšinu na západě. Tuto úvahu z části popírá další výstup z Postupimi. Velice významným bodem obsaženým v tzv. Postupimských dohodách byl odsun německého obyvatelstva z Polska, Československa a Maďarska. Byl schválen akt, který zásadně pozměnil národnostní strukturu ve střední Evropě. Nutno podotknout, že odliv Němců z těchto oblastí se děl už před usnesením v Postupimi. Tzv. „první vlna“ odsunu probíhala už za války, kdy Němci prchají před rudou armádou. „Druhá vlna“ následovala živelně, neřízeně po skončení války a až „třetí“ byla organizovaná zásadami z Postupimi („humánně a lidsky“). Vzorem „úspěšného“ odsunu pro Spojence byla výměna obyvatelstva mezi Tureckem a Řeckem podle Lausannské smlouvy z roku 1923.

Úvahy o odsunutí německého obyvatelstva nebyly u nás ničím novým. Známý jsou již stejné úvahy Palackého, když uvažoval nad možnostmi národnostního uspořádání Českého státního útvaru z poloviny 19. století⁴⁵. V praxi tyto myšlenky uvedl tedy až Beneš, který chtěl slovanský stát tvořený Čechy, Slováky a Rusíny. Přání se druhému českému prezidentovi splnilo jen z části. Podkarpatská Rus se stala součástí SSSR.

⁴³ Stalin využil oslabení vyjednávacích stran, u kterých došlo k personálním změnám. Britského Churchilla vystřídal nezkušený Attlee a amerického prezidenta Roosevelta o nic víc zkušenější Truman.

⁴⁴ Rozhodnuto již roku 1939 paktem Molotov-Ribbentrop.

⁴⁵ Vycházel z ideí austroslavismu o získání široké autonomie pro národy v Rakousku,

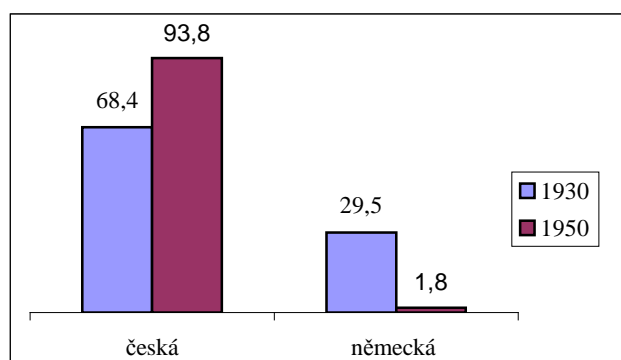
Tab. 11. Národnostní struktura Československa v roce 1930 a 1950 (v %).

národnost	rok sčítání	
	1930	1950
česká	68,4	93,8
slovenská	0,4	2,9
polská	0,9	0,8
maďarská	0,1	0,1
německá	29,5	1,8
ostatní vč. nezj.	0,7	0,6

Zdroj: Český statistický úřad

Odsun Němců udělal z dnešní České republiky jeden z nejhomogennějších států v Evropské unii. Pro srovnání tab. 12.

Graf 7 Vývoj české a německé národnosti v Československu v letech 1930 a 1950.

Zdroj: český statistický úřad

Tabulka 12 Státy EU podle míry homogenity národnostního složení.

Podíl státotvorného etnika	Státy
téměř 100 %	Malta, Portugalsko
> 90%	Česko, Dánsko, Finsko, Itálie, Německo, Švédsko, Nizozemsko, Polsko, Rakousko, Řecko, Švédsko
80-90 %	Francie, Litva, Slovensko, Slovinsko, Spojené království Irsko
Méně než 80 %	Estonsko, Kypr, Lotyšsko, Lucembursko, Španělsko
Vícenárodnostní státy	Belgie

Zdroj: Statistické úřady zemí EU

Další československou vládou zamýšlený přesun se měl týkat Maďarů⁴⁶. Snaha změnit územní rozložení maďarského etnika se na rozdíl od odsunu Němců, nesečkala s kladným postojem Spojenců, proto se uskutečnila „jen“ výměna obyvatelstva mezi Československem a Maďarskem. Tato akce se dotkla zhruba 70 000 obyvatel na obou stranách. Šlo o dání možnosti návratu ke slovenské národnosti pro obyvatele, kteří se za války ocitli v Maďarsku a musely přijmout maďarskou národnost. Dalším pokusem bylo přesunout maďarské obyvatelstvo (asi 40 000) z jižního Slovenska do liduprázdného českého pohraničí. Přesun se nezdařil, neboť většina z přesunutých se navrátila do svých původních domovů (Odhady počtu obyvatel podle Dějiny Slovenska, LN).

⁴⁶ Území jižního Slovenska bylo navráćeno Československu. Potvrzen tedy stav hranic podle trianonské dohody.

Zatímco dnešní Česká republika se díky poválečným událostem etnicky homogenizovala, Slovenská jen z části (120 000 odsunutých Němců, ale maďarská menšina zůstává). Viz. graf 3.

Tvrký polský přístup ve vztahu k Němcům při odsunu, má v případě Poláků silnější opodstatnění, neboť polský národ trpěl za války daleko větším represím než-li Češi.

Polsko podobně jako Československo se snažilo vybudovat etnicky homogenní stát. Tato snaha se promítla nejen na odsunu Němců⁴⁷, ale také ve vztahu k Židům a Ukrajincům. Pokud jde o Židovské obyvatelstvo v Polsku, holocaust jich přežilo asi 250 000 (Naimark, N., 2006). Po válce jsou však známy případy pogromů na Židy ze strany Poláků. Na 480 000 Ukrajinců bylo z jihovýchodního Polska v rámci dohody „o výměně obyvatelstva“ se sovětskou vládou přesídleno na Ukrajinu, odkud (stejně jako z Litvy a Běloruska) přišlo 2,1 milionů Poláků (Naimark, N., 2006). Ti co zůstali, byli rozptýleni po nových částech Polska⁴⁸. Polsko prošlo tedy výraznou národnostními změnami, od multietnického Polska po 1. světové válce po dnešní etnicky velmi homogenní stát (viz. tab. 13).

Tab. 13. Polská populace podle národnosti (2002)

NÁRODNOST	POČET	v %
polská	36 983 720	96,7
slezská	173 153	0,5
německá	152 897	0,4
běloruská	48 737	0,1
ukrajinská	30 957	0,1
ostatní	840 616	2,2
celkem	38 230 080	100

Zdroj: Polský statistický úřad

⁴⁷ Zpráva Helsinského výboru pro lidská práva z roku 1999 uvádí počet Němců z roku 1946 2,3 milionu (podle censu) a v roce 1954 0,2 mil (odhad).

⁴⁸ Naimark uvádí 150 000 Ukrajinců.

Německá okupace Polska a pozdější německý odsun z Polska poznamenaly vztahy sousedních zemí obrovským způsobem na dlouhá desetiletí⁴⁹. Průlom nastal v roce 1990, kdy oba státy podepsaly smlouvu o definitivním uznání společné hranice. Takovýmto výrazným posunem ve vztazích Čechů s Němci se dá označit česko-německá deklarace z roku 1997.

V národnostních strukturách okupované Evropy výrazně klesala čísla s údaji o židovském obyvatelstvu. Hlavní příčinou byl nacistická snaha o vyhlazení této „národnosti“. Z terminologického hlediska je otázkou, zda považovat Židy za národnostní skupinu. Osobně pokládám Židy za spíše náboženskou než-li národnostní. V evropských statistikách v tomto směru panuje také rozkolísanost. Nicméně během 2. světové války došlo k tak obrovskému úbytku, že je hodno jej zaznamenat (viz. tab. 14.). Číselně uchopit ztráty v jednotlivých zemích je těžké, neboť již bezprostředně po válce se hovořilo pouze o odhadech. Při procesech v Norimberku se vycházelo z údaje o 5,85 milionů židovských obětí. Všechny seriózní odhady hovoří o údaji přes 5 milionů. Jak vyplývá z tab. 14, nejvíce s decimování židovské populace se konalo právě v Polsku.

⁴⁹ Důležitý krok k uzdravení vztahů udělal Willy Brandt, který v roce 1971 poklekl u památníku připomínajícím povstání varšavského getha.

Tab. 14 Odhadované ztráty Židů během Holocaustu ve vybraných zemích EU.

Země	Počet Židů před válkou	Minimální ztráty	Maximální ztráty
Celkem	9 796 840	5 596 029	5 860 129
Polsko	3 300 000	2 900 000	3 000 000
Maďarsko	852 000	550 000	569 000
Německo	566 000	134 500	141 500
Francie	350 000	77 320	77 320
Rakousko	185 000	50 000	50 000
Litva	168 000	140 000	143 000
Nizozemí	140 000	100 000	100 000
Čechy a Morava	118 310	78 150	78 150
Lotyšsko	91 500	70 000	71 500
Slovensko	88 950	68 000	71 000
Jugoslávie	78 000	56 200	63 300
Řecko	77 380	60 000	67 000
Belgie	65 700	28 900	28 900
Itálie	44 500	7 680	7 680
Dánsko	7 800	60	60
Estonsko	4 500	1 500	2 000
Lucembursko	3 500	1 950	1 950
Finsko	2000	7	7

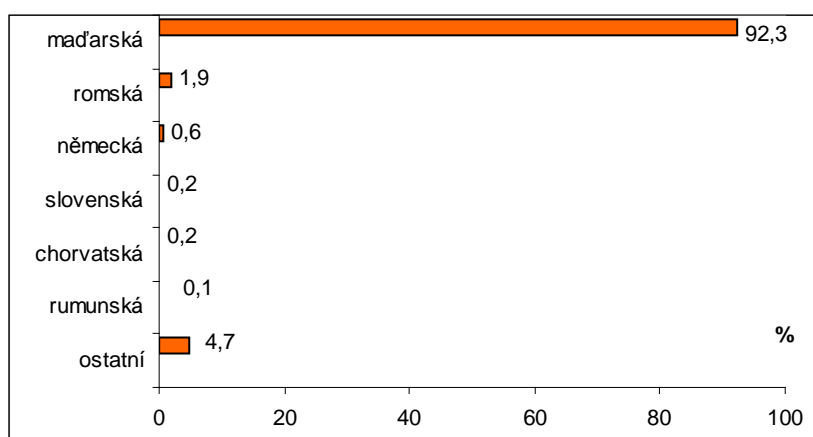
Zdroj: Jad va-šem (holocaust.cz)

Itálie, poraženého státu, se samozřejmě územní změny také týkaly. Kromě ztrát v podobě dobytých území, přišla Itálie o Istrii, Zadar, Rijeku a některé ostrovy v Jaderském moři. Otázka Terstu spolu s jeho širším istrijským zázemím byla vyřešena až roku 1954. Město Terst se stalo italským, jeho zázemí připadlo Jugoslávii, dnes Slovinsku (centrum Koper). Stanovení této hranice se samozřejmě odrazilo v národnostním složení obou států. Euromosaic odhaduje počet slovinsky hovořící obyvatelstvo v Itálii na 80 000-100 000, zatímco ve Slovinsku se přihlásilo k italské národnosti 2 258 obyvatel (2002). Další méně významnou ztrátou byly Dodekanské ostrovy (řecké obyvatelstvo), které připadly Řecku.

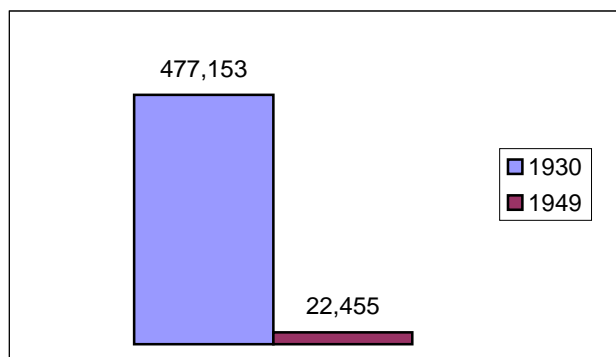
Vymezení maďarského státu podle trianonské dohody bylo potvrzeno v Paříži 1947, čímž skončila snaha o vytvoření „Velkého Maďarska“. V posledních letech se již Maďarsko neohání touhami po změnách hranic, spíše se snaží zvýšit privilegia pro své menšiny uvnitř sousedních států. Zajímavá je demografická situace maďarských menšin, velmi podobná situaci v pobaltských republikách.

Početně se totiž etnikum zmenšuje výrazně nižší porodností než vykazují okolní státy. Maďarské populace po 2. světové válce se dotkl také již zmíněný odsun Němců (viz. graf 7) a holocaust (viz. tab. 14), čímž se také Maďarsko národnostně také homogenizovalo (viz. graf 8)

Graf 8 Maďarská populace podle národnosti (2001)

Graf 9 Vývoj počtu obyvatel německé národnosti v Maďarsku⁵⁰

Zdroj: maďarský statistický úřad

Dominantním prvkem při poválečné obnově států byl opět všudypřítomný nacionalismus. Uznání práv národnostních menšin, jež se po první světové válce stalo alespoň formálně nedílnou součástí nového uspořádání Evropy, bylo zapomenuto. Wilsonova Evropa se změnila k nepoznání. Vášně utlačovaných národů se velmi negativně projevíly do odsunů či dokonce pogromů na některých národnostech. Opět největší změny nastaly ve střední Evropě. Na rozdíl od 1.

⁵⁰ Národnost je určena podle mateřského jazyka jako ukazatele.

světové války v této oblasti Evropy stojí silná velmoc toužící po územních ziscích. Z politicky nestabilního Ruska se Sovětský svaz vypracoval po 2. světové válce na rozhodující prvek při tvorbě „další nové Evropy“. Dokladem tohoto tvrzení je fakt, že SSSR jako jediná vítězná mocnost, získala nová území. Poválečné uspořádání přivedlo svět k další válce tentokrát však „studené“. Vznik bipolárního světa jen na oko zmrazil národnostní vášně některých etnik. Pádem východního bloku se nacionalismus hlásí znovu o slovo.

Mezinárodní společenství se na základě neblahých zkušeností snaží důsledně obhajovat princip neměnnosti hranic po 2. světové válce. Národnostní podoba Evropské unie je tedy velmi významně determinovaná výsledky největšího válečného konfliktu v dějinách.

7.3 DALŠÍ VYBRANÉ UDÁLOSTI 20. STOLETÍ, KTERÉ MĚLI VLIV NA NÁRODNOSTNÍ STRUKTURU ZEMÍ EVROPSKÉ UNIE

V této subkapitole věnuji prostor dílčím událostem, které měli (mají) vliv na národy či národnosti EU a které se bezprostředně netýkaly událostí obou světových konfliktů.

První skupinou se dají označit události, které vedly k osamostatnění národů. Velký ohlas ve světě vzbudila tzv. „Zpívající revoluce“ ozývající se z Pobaltí.

Definitivní potvrzení odtržení republik od SSSR přišla v roce 1991, kdy byly vyhlášeny plebiscity. Hlasovali všichni občané žijící v teritoriích států, tedy i místní ruští občané. Výsledky byly přesvědčivé i díky obrovské volební účasti⁵¹

Další událostí je rozpad Jugoslávie, který přivedl na svět mimo jiné Slovinsko (poprvé v historii samostatný stát). Pád Jugoslávie je zřejmě nenegativnějším příkladem rozdělení státu z poslední dekády. Národy Jugoslávie se ocitly ve víru občanské války, která má dodnes katastrofické důsledky, jenž se projevují i do současných vztahů. Slovinsko vyklouzlo z konfliktu jen s „lehkou ujmou“ (74 obětí) a rychle se stalo vzorem úspěchu na Balkán. Rok 1991 tedy

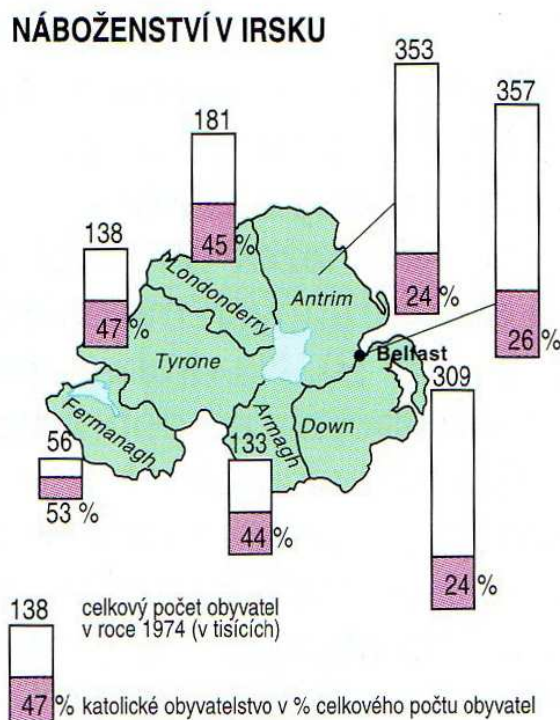
⁵¹ V Litvě účast 84,6 % všech voličů, pro nezávislost 90,47 %, Lotyšsko účast 86,7 % pro samostatnost 73,7 %, Estonsko účast 82,9 % pro 77,8 % (Pobaltské státy, LN)

přinesl na politickou mapu Evropy nejen Estonsko, Lotyšsko, ale také Slovinsko. Do této skupiny patří také rozdělení České a Slovenské federativní republiky na samostatné národní státy (Českou republiku a Slovenskou republiku) z roku 1993⁵². Z těchto „nových“ států má pouze ČR míru národnostní homogenity přes 90 %. Slovinsko a Litva přibližně 84 %, zbylé pobaltské republiky mají hodnoty výrazně nižší (Estonsko 68 %, Lotyšsko 59 %).

Analýza 1. a 2. světové války budí dojem, že zásadní problémy týkající se národů a národností ve 20. století se až na výjimky (Belgie, Alsasko, Lotrinsko...) nedotýkají západní části EU. Je pravdou, že některé státy zůstaly bojům i následným ziskům válek imunní, a přesto se v 20. století z pohledu mé práce důležité události na západě Evropy staly. Tyto státy řeší spíše národnostně regionální problémy, které se táhnou v různých podobách až do současnosti. Takovou událostí se dá označit ve Spojeném království rok 1921, kdy došlo k vyhlášení samostatnosti Irska po tři roky trvající válce. Britský premiér Loyd George, jeden z konstruktérů Versailles, uzavřel mír s vůdci irské strany Sinn Féin. Roku 1922 začal tedy existovat stát čítající 26 katolických hrabství jižního Irska. Pouze šest hrabství na severovýchodě zůstalo věrných koruně (převážně protestanti 66,5 % z roku 1926). Podrobně viz kartogram 1. V nábožensky rozděleném Severním Irsku (Ulster) došlo k rozdělení společnosti podle religiozity (totožně národní identita), což je pro Evropu netypické (většinou podle jazyka). Platí rovnice katolík je Ir, protestant je pro zachování svazku s korunou, i když anglicky mluví celý ostrov. Událost roku 1922 znamenala pro část Irů národní sebeurčení, ale i pocity nenaplnění (Irové v Sev. Irsku), což vyvolalo známý „ulsterský konflikt“.

⁵² K 15. výročí rozdělení je věnována Mezinárodní politika, 32, č.1.

Kartogram . 1

Zdroj: Mandelová, H., (2002). Dějiny 20. století. Kartografie, Praha.

Pro vývoj španělské, ale i evropské národnostní otázky pokládám přelomový rok 1975, kdy zemřel diktátor F. Franco. Budoval striktně unitární stát v silně nacionalistickém duchu, ve kterém rozhodně nebylo místo pro národnostní menšiny, i přes fakt, že všichni obyvatelé Španělska nemluví jedním kastilským jazykem. Po generálově smrti „nekastilské obyvatelstvo“ důrazně vyvrací domnělou jednotnost španělského národa. Již ústava z roku 1978 poskytuje Kataláncům, Baskům a Galicijcům poměrně širokou kulturní a teritoriální autonomii, která se postupem let především u Katalánců a Basků⁵³ prohlubuje, což z těchto etnik dělá jakýsi vzor pro evropské menšiny. V. Baar označuje tyto dva národy spolu s Korsičany za jediné separatistické nebezpečí v západní Evropě, což na příkladu Basků vyvrací (Štěpánek, L. 2000), který uvádí analýzu Radia Euskadi, podle které případný separatismus Baskicka podporuje asi jen 3 %

⁵³ Autonomie např. Basků se projevuje konkrétně: vlastní vláda, parlament, baskičtina jako druhý úřední jazyk, vlastní vzdělávání, zdravotnictví, sociální politika, rozhlas, televize, vlastní policie, dohled nad vybíráním daní...

(60 000) obyvatel Baskicka ⁵⁴. Mezi Basky a Katalánci je zásadní rozdíl v používaných prostředcích k získání výhod na Madridu. Radikální Baskové se hlásí velmi často o slovo prostřednictvím terorismu (ETA). Naopak Katalánci postupně získávají ústupky od centrální vlády, čímž posilují své postavení. Ve Španělsku dochází k dělbě politické moci mezi regiony a centrální vládou, ovšem případná federalizace země je ústavou zakázána. Příklad těchto tří španělských etnik následují další a to nejen ve Španělsku.⁵⁵

Poslední událostí, které přikládám z hlediska národnostní mozaiky EU význam, je rok 1974 na Kypru. V tomto roce došlo k turecké vojenské invazi na Kypr jakožto reakci na řecko-kyperskou snahu o připojení ostrova k Řecku. V důsledku této události došlo k národnostní homogenizaci obou částí ostrova. Ze severní části (turecké) odešlo 195 000 Řeků do jižní části (řecké) ostrova, stěhování opačným směrem se dotklo 45 000 Turků. Násilí na obou stranách velmi výrazně ovlivnilo soužití obou etnik na ostrově, ale zároveň má poměrně velký vliv i na budoucnost EU ve vztahu k jejímu rozšiřování.

Tab. 15 Podíl kyperských Řeků a kyperských Turků na kyperské populaci (2001).

NÁRODNOST	POČET	PODÍL v %
kyperští Řekové	618 455	89,7
kyperští Turci	360	0,1
ostatní	70 750	10,4

Zdroj: kyperský statistický úřad

⁵⁴ Baskové (2,1 mil. v Baskicku) obývají také oblast Navary a přilehlé francouzské oblasti.

⁵⁵ Ve Španělsku existují další původní minority např. Andalúsané, Aragoňané, Extramaduňané, Astuňané.

8. MINORITY V ZEMÍCH EU

8.1. KLASIFIKACE MENŠIN

Menšiny v Evropské unii jsou velmi rozmanité a to v mnoha ohledech. Existují státy, kde mají menšiny poměrně značnou politickou moc a usilují o nejrůznější výhody. Na druhou stranu některé minority bojují o zachování svého jazyka, kterým se odlišují od většinové společnosti. Velké rozdíly mezi národnostními menšinami jsou již jen v počtu příslušníků. Na jedné straně stojí Katalánci počítající se na miliony a na druhé pouze stovky Livů v Lotyšsku. Rozmanitost jde vidět také u přístupů jednotlivých států k menšinám. Na jedné straně například Belgie uznávající všechny své národnosti (národy) na straně druhé Řecko, které za národnostní menšinu uznává pouze Turky⁵⁶. Pro utřídění menšin v Evropské unii je nezbytná klasifikace, kterou se zabývalo velké množství autorů (např. V. Baar, 2006, L., Šatava, 1994...). Každý autor vychází při třídění ze svého zájmového území, kterému přizpůsobuje svou klasifikaci, proto mnohdy dochází k různým interpretacím a navíc se u autorů výrazně projevuje profesní specializace. Opět vybírám přístup politickogeografický, který mé práci vyhovuje nejvíce (V. Baar, 2006)⁵⁷.

- Autochtonní minority národů bez státního útvaru (většina menšin v EU př. Frísové, Katalánci, Skaňané, Ladinové, Samové...)
- Zahraniční minority států s vlastními státy (Maďaři na Slovensku, Švédové ve Finsku, Dánové v Německu, Němci v Dánsku, Rusové v Estonsku...)
- Moderní imigrantské minority (podrobně viz. přílohy)

Globalizační procesy se mimo jiné podepisují negativně na nestátních národnostních menšinách. Stírají se rozdíly mezi málopočetnými původními

⁵⁶ Řekové právně neuznávají Albánce, Makedonce, Aromuny, Pomaky. Podobně Němci uznávají pouze Dánskou menšinu, Frísy a lužické Srby, ale např. porůrské Poláky nikoliv.

⁵⁷ L. Šatava nebere vůbec v úvahu přistěhovalecké skupiny. Naopak ještě diferencuje původní menšiny (etnograf).

obyvateli a velkými státotvornými národy. Navíc se na skomírání určitých etnik podílí ekonomické faktory. Dochází k stěhování za prací mimo své původní teritorium, kde jedinec ztrácí svou národnostní identitu nebo některé její znaky. Dalším faktorem podepisujícím se pod „mizení“ některých menšin je jejich demografické chování, které se projevuje stárnutím populací některých minorit (př. Maňané). Hlavní snahou k záchraně nebo k vyhnutí se výše uvedených trendů by měla být ochrana svého jazyka. Ty menšiny, které dosáhly rovnocenného či posíleného postavení svého jazyka jsou samozřejmě ve zcela odlišné situaci. Jejich jazyk je používán při výchově, zdělávání, v médiích, kultuře, a proto nemusí mít existenční obavy. Příkladem takto „zabezpečených“ mohou být španělští Katalánci, Galicijci, Frísové jak v Nizozemí, tak v Německu. K těmto záchranným krokům je potřeba určité ekonomické zázemí minorit, které opět závisí na postavení uvnitř státu případně mezinárodní pomoci. Všechny uváděné faktory jsou do jisté míry vzájemně propojeny, proto pro ohrožené menšiny je potřeba zvolit koordinovaný přístup k pomoci. Takovýmto přístupem se prezentuje Evropský úřad pro méně užívané jazyky (EBLUL), který vznikl roku 1982 jako nevládní organizace sídlící v Bruselu. Je spolufinancován Evropskou komisí, Radou Evropy a také přímo vládami či regiony některých států. Díky finanční podpoře mohou místní organizace vydávat například knihy, časopisy, zabezpečovat kulturní akce, pořádat vzdělávací kurzy. Navíc poskytuje právní oporu menšinám při soudních přích. Dalším cílem je zavést v zemích Unie jednotnou právní ochranu menšinám prostřednictvím společného dokumentu (Evropská charta pro regionální nebo minoritní jazyky-ECRML). V postoji států k chartě se do značné míry odráží národnostní situace uvnitř států. Dokument ignorují Řecko, Belgie, pobaltské státy a Portugalsko. Až na Portugalsko mají všechny tyto státy v poměrech EU národnostně velmi heterogenní populaci. Postoj k chartě tedy jistě odráží i vztah států k menšinám (mapa v příloze).

Specifické postavení mají nestátní menšiny, které nemají zcela vyvinut jazyk. Bývá často označován za pouhý dialekt zavedeného jazyka. Do této podskupiny mohou být řazeni Aragoňané, Astuřané, Extramaduřané, Benátčané.

Absence kodifikované verze jazyka navíc oslabuje národnostní identitu, vědomí odlišnosti či pocit sounáležitosti (př. Moravané, Romové). Vymezení takovýchto menšin bývá velmi obtížné.

V. Baarem opomíjenou skupinu menšin jsou tzv. „původní obyvatelé světa“⁵⁸. Z EU se do této skupiny řadí Laponci (Sámové) čítající odhadem 58 000 členů (L. Šavelková 2007). Dalším používaným označením této skupiny je „čtvrtý svět“, do něhož bývají řazeni například Křováci, Něnci, Evenkové, Tuaregové, Zapotékové a další.

8.2. VYMEZENÍ MENŠIN

V této kapitole tedy předkládám konkrétní mozaiku minorit států Evropské unie. U jednotlivých států předkládám nejdříve výčty menšin národnostních⁵⁹ a graficky udávám menšiny imigrační. Vymezit národnostní menšiny jak jsem již uvedl (viz. 4.1.) je nesmírně složité. Určit, zda jde o svébytný jazyk či pouze dialekt jiného o řád výše postaveného jazyka, si při svých zkušenostech netroufám, proto vycházím z uvedených prací. Přesto budou jistě některé menšiny scházet, což je dáno do značné míry subjektivním pohledem každého autora.

Přistěhovalci jsou vyjádřeni procentuálně, přičemž za základ je považován počet obyvatel států s „nedomácím“ státním občanstvím v daném státě. Zdrojem údajů ke kvantifikaci minorit jsou údaje z domácích statistických údajů či eurostatu. K určení přistěhovalců jsem použil statistický termín „státní občanství“ především pro jeho rozšíření (všechny země EU). J. Martínek (2008) upřednostňuje termín „země původu“ (country of birth), ale pro mnou stanovené území se nedá aplikovat vyčerpávajícím způsobem.

⁵⁸ Vyjádření v češtině představuje terminologický problém. V angličtině termín „Indigenous, Aborigines, Native people“ do češtiny překládaný jako „domorodé, nativní obyvatelstvo, přírodní národy“.

⁵⁹ Vycházím z tří základních zdrojů: Šatava, L. 1993, projekt Euromosaic a eurominority. org. Kvantifikace těchto menšin je velmi složitá, což vychází ze vztahů států k menšinám. Některé státy považují národnosti za součást jednotného národa (Francie), jiné zase záměrně ignorují jejich přítomnost (Řecko).

8.3. MAPA NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN V EU

Viz. přílohy

9. NÁRODNOSTNÍ KONFLIKTY

Téma konfliktů či válek je nesmírně atraktivní, i proto přitahuje zájem velkého množství vědních oborů. Vědci se zabývají všemi aspekty vzniku, vývoje, rozšíření a dopadů válek a ozbrojených konfliktů. Konkrétně jde například o studium záměrů a cílů aktérů, organizací a řízením bojů, či řešeními konfliktů. Dále se sledují aspekty psychologické, sociologické, kulturní, historické, geografické, enviromentální, ekonomické, právní, politické, etické atd. Rozhodně tedy o tomto tématu platí, že má multidisciplinární charakter. Velmi podrobně k teorii ozbrojených konfliktů J. Tomeš, 2007.

V národnostních konfliktech dochází ke sporům v nejrůznějších podobách mezi národy či národnostmi, které mohou mít velmi různorodé příčiny, průběh i řešení. Základními příčinami vzniku národnostních konfliktů jsou (F. Tesař, 2007):

- a) snaha menšin o zvýšení podílu na moci
- b) samotnou vládu nad určitým územím.

Evropa se spolu s oběma americkými kontinenty a Austrálií těší z relativního klidu, neboť tento kontinent není přímo dějištěm větších bojů jako Asie (Afghánistán, Írák, Kašmír a Džamů, Palestina..) či Afrika (Dárfúr, Somálsko, Demokratická republika Kongo...). Ovšem sousloví „relativní klid“ je na místě. Pod zdánlivou rouškou jednoty Evropské unie buď problémy doutnají či v několika případech dokonce přímo hoří.

Pro EU by výstižnějším označením bylo národnostní soupeření či napětí než konflikt. Násilná forma prosazování své národnostní identity se v současnosti objevuje v několika extrémních případech (Pravá IRA, ETA, různé formace korsické FNLC), které nelze podceňovat, ale zároveň se podle nich nedají tvořit rychlé a jednoduché soudy o „Unii plné konfliktů“. Celkově v EU převažuje spíše nenásilná forma prosazování menšin. Obecně se dá říci, že konfliktní je spíše postavení jednotlivých menšin uvnitř států. Velmi důležitým faktorem těchto situací je tedy již několikrát zmiňovaný vztah států ke svým menšinám. Evropa si násilným sebeprosazováním národů již několikrát v minulosti prošla a to ve velmi

ničivé podobě. Důsledky extrémních nacionalistických politik 20. století jsou patrné i na současných mezinárodních vztazích, které jsou do značné míry stále ještě determinovány minulostí. Evropa se z těchto chyb poučila a snaží se řešit novodobé konflikty citlivěji s patrnou snahou o vyvážený kompromis, nikoliv uzavření míru typu Versailles, kde jedna strana poníží druhou.

Pro vymezení národnostních menšin, které byli či jsou v „konfliktním stavu“ uvádím projekt marylandské univerzity *Minority at risk* (menšiny v ohrožení)⁶⁰. Při tomto vymezení je patrná míra subjektivity, které se žádný autor nevyhne. Následující tabulku (15) je třeba brát jako pohled na evropský kontinentu zvenčí, což jí spíše přidává na zajímavosti. Do této skupiny menšin se dají jistě přiřadit další minority (Slezané toužící po politickém uznání a německá menšina v Polsku, Albánská menšina v Řecku a Itálii, Makedonci v Řecku, španělské menšiny, především Andalúsané snažící se na premiéru Zapaterovi získat autonomii). Přistěhovalci z muslimských zemí jsou současným problémem téměř celé západní Evropy. Mírné napětí se dá pozorovat také u Bretoňců, Okciténců, Valonů a Vlámů, Alsasanů atd.

⁶⁰ MAR (minority at risk) představuje velmi podrobně etnické konflikty probíhající v zemích celého světa s více jak 500 000 obyvateli. Databáze obsahuje ke každé politicky aktivní menšině základní encyklopedické údaje, chronologii důležitých událostí, shrnutí a seznam literatury.

Tab. 15 Menšiny EU v národnostních konfliktech

STÁT EU	MINORITY
Česká republika	Rómové, Slováci
Estonsko	Rusové
Maďarsko	Rómové
Lotyšsko	Rusové
Litva	Poláci, Rusové
Slovensko	Maďaři, Rómové
Francie	Baskové, Korsičané, Muslimové, Rómové
Německo	Turci
Řecko	Muslimové, Rómové
Itálie	Rómové, Sardové, Jihotyrolané
Španělsko	Baskové, Katalánci, Rómové
Spojené království	Afro – Karibičané, Asiaté, Katolíci v Severním Irsku, Skotové
Kypr	kyperští Turci

Zdroj: Minority at risk (www.cidcm.umd.edu/mar)

V průběhu 20. století byla v Evropě její středovýchodní část zdrojem silnějšího národnostního napětí než její západní část. V dnešní EU, i přes některá radikální řešení z minulosti (např. odsun), tento trend pokračuje. Hlavním důvodem je samozřejmě různorodější národnostní struktura ve východní části EU. Navíc u případů, kdy došlo k pokusu o homogenizaci společnosti se objevují faktory psychologické (pocity křivd z minulosti), které dodávají konfliktům další dynamiku.

9.1. TYPOLOGIE KONFLIKTŮ V EU

V elementární rovině se dají konflikty rozdělit na přímé a nepřímé. Za přímý konflikt se označuje násilná forma prosazování. Jak jsem již uvedl, za násilné se v současnosti dají označit 3 konflikty (viz 9.). Je zajímavé, že ve všech oblastech jsou boje vedeny formou terorismu, který má různé stupně intenzity prováděných útoků. V minulosti byly použity i jiné násilné způsoby řešení národnostních otázek. Za konflikt nejvyšší intenzity se dá označit genocida

židovského a rómského obyvatelstva Evropy za 2. světové války⁶¹. Genocida je tedy pokus o úplné vyhlazení určité odlišné skupiny obyvatelstva. Dalším druhem konfliktu jsou etnické čistky, za které můžeme označit přesun řeckého a tureckého obyvatelstva v roce 1923 či odsun Němců ve střední Evropě po 2. světové válce aj. Současné teroristické útoky v EU jsou považovány za národnostní konflikty nízké intenzity. Používání únosů, vražd, ničení majetku, ničení životního prostředí jsou konkrétní činy, kterými si malá skupina jednotlivců snaží vynutit dílčí výhody na státu. Dlouhotrvající existence těchto skupin poukazuje na velmi složitý boj demokratických států s těmito organizacemi.

Naopak za nepřímé konflikty, tedy nenásilné, se dá označit většina sporů v EU. Prosazování vlastních zájmů probíhá ekonomickou, kulturní a hlavně politickou cestou. Konflikt se vede především o společenská privilegia (práva), která má pouze buď majorita ve státě (státotvorný národ) nebo jiná minorita s právně vyšším postavením. Příkladem můžou být ruské menšiny v pobaltských státech domáhající se stejného právního postavení jako státotvorná etnika či makedonská, albánská menšina v Řecku toužící po uznání jako obyvatelstvo turecké národnosti v Řecku aj. Konflikty nepřímé nejsou zakonzervovány, což znamená, že se mohou stát za určitých okolností přímými. Proměna je možná i opačným způsobem, což je příklad Sardinie. V roce 2002 došlo k bombovému útoku v Miláně, ke kterému se přihlásila Sardinian Action Party se separatistickými požadavky k italské vládě. Tento násilný akt byl však pouze ojedinělou událostí a separatistické tendence byly překonány především ekonomickými výhodami plynoucími ze spojení Itálie-Sardinie. Přeměna z konfliktu násilného na nenásilný se ovšem nemusí vždy vydařit. Transformace Irské republikánské armády na politickou stranu s okamžitým ukončením násilí v severním Irsku byl pokládán za akt ukončení násilí. Ovšem útok z roku 2009, ke kterému se přihlásila Pravá IRA (platforma IRY pokračující v boji), svědčí o neúspěšné přeměně.

⁶¹ Do skupiny totální genocida bývají řazeny: holocaust Židů a Rómů, Arménů v letech 1915-17, kambodžských Čamů (politických oponentů) Rudými Kméry v letech 1975-79, Tutsiů ve Rwandě v roce 1994.

Násilí není v současnosti využíváno pouze lokálními teroristickými organizacemi. Nemělo by se zapomínat, že násilné tendence se objevují i u samotných států. Projevy těchto snah jsou jevy jako asimilace, diskriminace či segregace (podrobně Baršová, A.,-Barša, P. 2006). Často velmi účinné a hojně používané jsou snahy ovlivnit identitu menšin prostřednictvím školství. Příkladem může být zákaz výuky českých dějin v Sudetech v době protektorátu v Československu. Jde o snahy oslabit u menšin pocit odlišnosti, výjimečnosti. Za neúspěšný pokus oslabení národnostního cítění mohou být považováni přistěhovalci ze zemí Maghrebu ve Francii, kteří rozhodně vlastní identitu neztratili, ba spíše naopak posílili. Především muslimské menšiny byly segregovány na okraje velkých měst, čímž byly výrazně postiženy sociálně. Nepokoje z předměstí velkých francouzských měst z roku 2005 ukázaly v plné nahotě Achillovu patu některých států Evropské unie ve vztahu k přistěhovaleckým menšinám. Školství uvádím spíše jako příklad asimilačního nástroje státu. Právě snahy o asimilaci menšin mohou vést až k národnostním konfliktům. Slovo asimilace může být vnímáno jako příliš přísné hodnocení francouzské politiky k menšinám. Výstižnější by bylo označení nedostatečná, neúčinná, i když zákazy nošení šátků muslimským dívkám ve francouzských školách se jen těžko zbaví označení asimilační výnos.

Otevřená náruč v 60. letech době potřeby pracovní síly přinášela spokojenost jak přistěhovalcům, tak hostitelské zemi. Ovšem druhá generace přistěhovalců narozených ve Francii se již nespokojí s nejnižšími pracovními místy a tak čas od času dá svoje mínění najevo. Na vině je tedy nedostatečně účinná práce s druhogeneračními přistěhovalci, kteří mají pocit vykořeněnosti. Nepatří ani do Francie ani do původních zemí svých rodičů, což je může vhnět do náruče islámského radikalizmu. Aktuální se tak stávají Hauntingtonovy myšlenky o střetu civilizací. Nesmí se, ale zapomínat na neustálou prospěšnost imigrantů pro ekonomiky vyspělých států. Na příkladu Itálie předkládá důležitost přistěhovalců K. Polednová, 2003. Vyvrací také zažité mýty o přistěhovalcích jako

nezaměstnaných kriminálních živlech. Velmi zajímavé je územní rozložení imigrantů kopírující ekonomickou vyspělost regionů Itálie.

Znalost příčin je velký předpoklad k pochopení a k návrhům případných řešení konfliktů, proto je typologie podle příčin nejpoužívanější.

Typologie konfliktů podle příčin (J. Tomeš, 2007):

- Kulturní (etnické a náboženské)
- Ekonomické
- Politické
- Geografické
- Geopolitické

Při předkládání konkrétních příčin vzniků konfliktů vycházím z mnou určeného prostředí EU. Na první pohled převažuje motiv kulturní. Hlavní snahou je tedy sebeurčení menšin na základě národnostní a náboženské odlišnosti od majority. V severním Irsku došlo k úplnému naplnění této příčiny spojením národnostního i náboženského aspektu. Jde o střet mezi katolíky a protestanty a zároveň mezi Iry a Unionisty. Kyperský problém se dá vyložit také jako nábožensko-nacionální konflikt. Podobně se dají interpretovat přistěhovalecké menšiny v západní Evropě, i když u druhogeneračních menšin je sporné ztotožnění s národnostní identitou (př. ani Francouz, ani Alžírán), naopak velmi silný vztah mají k víře. Tyto příčiny byly hlavním motivem k vzniku samostatných evropských států. Národy si uvědomovaly etnickou případně náboženskou rozdílnost oproti sousedům. Ztotožňuji se s názorem Bell-Fialkoffa (2003), který tvrdí, že růst etno-nacionálních konfliktů je důsledek rozvoje ideálů svobody, práva na sebeurčení a demokracie, což je příklad právě evropského prostředí.

Existují názory, které považují za primární příčiny vzniku konfliktů ekonomické zájmy. Kulturní příčiny mají sloužit pouze jako maskování skutečných snah jedinců či skupin po ekonomických ziscích. Tato myšlenka se ovšem v prostředí EU velmi těžko dokazuje, ale zároveň se nedá striktně

zavrhnout. Nesrovnatelně realističtější se ukazuje ekonomický profit pro menšiny plynoucí z případného odtrhnutí od jiného státního celku. Příkladem je osud Katalánců, Vlámů, případně severní Itálie. V Belgii apelují Valoni na ekonomickou solidaritu s chudším regionem, který se tak choval v minulosti k tehdy chudším Vlámům. Strana Vlámů používá ekonomické argumenty jako hlavní důvod k odtržení a vytvoření státu Vlámů⁶². Katalánsko opírá své separatistické snahy také hlavně o ekonomickou sílu⁶³, která přináší v současném politickém rozložení Španělska výrazné výhody⁶⁴. Existují také příklady, kdy se odtržení většiny obyvatelstva ekonomicky nevyplatilo, ba spíše naopak. Severní Kypr rozhodně po odtržení nebyl ani není ve skvělé ekonomické kondici na rozdíl od jižních sousedů.

U politických příčin se sledují především režimy a míra svobody jejich obyvatel tedy i menšin. V EU jsou všechny státy demokratické, které jsou považovány z hlediska tvorby konfliktů za nejbezpečnější. Za politickou příčinu konfliktu se dá považovat již několikrát zmíněná snaha menšin o plnohodnotné politické zastoupení, podíl na moci či vůbec získání státního občanství k možnosti politického vyjádření aj. V postsovětském prostoru se dají nalézt případy znevýhodnění ruského obyvatelstva na úkor domácího státotvorného národa (Estonsko, Lotyšsko). Estonsko a Lotyšsko přijaly silně diskriminační zákony vůči menšinám s cíleným dopadem právě na ruské obyvatelstvo. Nutno dodat, že tyto zákony byly přijaty v době pobaltské euforie bezprostředně po vyhlášení samostatnosti. Obecně platí, že demokratické režimy práva menšinám převážně poskytují.

Velmi širokou skupinou jsou geografické příčiny vzniku konfliktů. Regionální rozdíly jak uvnitř států tak mezi státy jako příčiny národnostního napětí. Ekonomický úspěch Katalánců s širokou autonomií probouzí další

⁶² Strana Vlámů představuje v belgickém parlamentu svým mandátem spíše jen okrajovou politickou sílu.

⁶³ Katalánsko má 1/5 podíl na tvorbě celého španělského HDP.

⁶⁴ Nová ústava (z roku 2006) potvrzená i převážně socialistickou vládou přivedla Katalánsko k obrovské míře autonomie hraničící s nezávislostí.

španělské národnosti k aktivitě směrem k centrální vládě. Maďarská menšina v Srbsku může závidět maďarské minoritě na Slovensku její životní úroveň obzvláště v době, kdy se dá očekávat slábnoucí podpora ze strany maďarské vlády⁶⁵. Dalšími geografickými zákonitostmi může být například prostředí odehrávajícího se napětí. Přistěhovalecké menšiny jsou vázány převážně na městské prostředí, podobně ruské menšiny v Estonsku a Lotyšsku⁶⁶. Velký význam má územní poloha menšin především z hlediska zažehnutí konfliktů a další eskalace. Nejrizikověji se jeví rozptýlené osídlení menšin po více státech (rozptýlení Němců, Maďarů, Turků, Rusů, Muslimů, Rómů aj.). V takovýchto případech bývají menšiny označovány jako tzv. „pátá kolona“. Dalším geografickým aspektem je demografické chování minorit. Objevují se menšiny v EU, které mají výrazně vyšší přirozenou měnu obyvatelstva než většinová populace (imigranti z rozvojových zemí, Rómové, Rusové aj.). Především u Lotyšů, méně Estonců, může dojít až k menšinovému postavení uvnitř vlastního státu. Rizika, která tyto trendy přinášejí, jsou především v postoji většiny k rychle rostoucí menšině. Přírůstek může být chápán jako brzda státního hospodářství, čímž dochází ke konfliktním náladám uvnitř společností. Tato rozpoložení obyvatelstva mohou vynést do politického popředí populistické politiky s výrazně vyhraněnou nacionalistickou politikou.⁶⁷ Velmi podrobně k tématice krajně pravicových stran v Evropě je článek J. Hlaváče, 2003. S rostoucím počtem obyvatel dochází také k rostoucímu počtu obyvatel závislých na státních prostředcích (nezaměstnaní, děti) a tím se opět zvyšuje napětí ve společnosti mezi minoritou a majoritou. Dalším aspektem může být rozšíření a kvalita vzdělání, které jsou provázány s ekonomickým a sociálním postavením menšin (výrazné u přistěhovalců). Vždyť většina z výtržníků z francouzských, belgických a jiných

⁶⁵ Jako důsledek maďarských ekonomických problémů.

⁶⁶ V Lotyšsku mají výrazný podíl ruského obyvatelstva města Riga a Daugavpils. V Estonsku např. hraniční Narva.

⁶⁷ Jörg Haider v Rakousku, Pim Fortuyn v Nizozemí, Jean-Marie Le Pen ve Francii atd. Podobnou krajně pravicovou politiku namířenou především proti přistěhovalcům reprezentuje např. Vlámský blok v Belgii či Liga severu v Itálii.

předměstí udávala důvody nepokojů nespokojenost s postavením na trhu práce, do kterého se především promítá právě úroveň vzdělání.

Geopolitické příčiny konfliktů se příliš nevyskytují, neboť EU tvoří samostatný geopolitický celek, který se snaží vystupovat jednotně. Snad do napětí v Pobaltí částečně promítají velmocenské snahy „putinovského Ruska“. V minulosti byla střední Evropa a její národnostní konflikty výrazně ovlivňovány touhami velmocí po rozšiřování svých sfér vlivu.

Téměř všechny konflikty v EU mají své příčiny v národnostní a náboženské rovině, ovšem nejde o vyčerpávající tvrzení. V motivaci ke konfliktům se odráží také ekonomické, geografické a politické touhy minorit. Jde o provázanost jednotlivých faktorů, které nabývají v jednotlivých oblastech nejrůznějších podob.

9.2. RUSKO-ESTONSKÝ KONFLIKT

V této subkapitole rozeberu příčiny a průběh rusko-estonského napětí a na závěr se pokusím navrhnout řešení národnostního konfliktu na severovýchodní hranici Evropské unie⁶⁸.

Estonsko je země, která je svou historií, postavením v regionu (baltském) a problémy s menšinami velmi podobná ČR. Hrdě odkazuje na svou meziválečnou existenci, která také skončila válečnou okupací. Estonsko mělo tu smůlu, že se jejím územím se dvakrát prohnala válečná fronta. Navíc německou okupaci vystřídala bolševická trvající téměř půlstoletí. V konkurenci pobaltských zemí současné Estonsko udivuje svou výkonnou ekonomikou vymykající se ještě donedávna svými meziročními přírůstky HDP. Současné postavení ruské menšiny velice připomíná pozici německé menšiny v prvorepublikovém Československu.

Rusko-estonské napětí se dostalo do povědomí širší evropské veřejnosti v roce 2007, kdy došlo k odstranění bronzové sochy sovětského vojáka z centra Talinnu na vojenský hřbitov. Zdánlivě bezvýznamná akce vyvolala lavinu pouličních protestů a střetů s policií, při kterých zemřel jeden ruský demonstrant.

⁶⁸ Rusko-estonské a rusko-lotyšské hranice byly přesně stanoveny až v nedávné době (2008). Malé pobaltské země se vzdaly částí svých meziválečných území ve prospěch Ruska.

Právě tato agenturní zpráva obletěla svět. Jádrem tohoto dílčího sporu je interpretace historie. Ruští Estonci považují převezení sochy za urážku a nedocení ruských padlých na osvobození Evropy od fašismu, Estonci zase chápou sochu jako symbol sovětské okupace⁶⁹. Socha rudoarmějce tedy v plné nahotě odkryla národnostní situaci v Estonsku. Čtvrtina Estonské populace se při sčítání v roce 2002 přihlásila k ruské národnosti (přes 350 tisíc obyvatel), což dělá Estonsko jeden z národnostně nejheterogennějších států v EU. Neoblibu ruských Estonců navíc umocňuje fakt, že mají téměř dvojnásobnou nezaměstnanost (12 %), než estonská část populace (6%). Zásadní vliv na současnou antipatii obou etnik mají však především historické příčiny. Za mezník sovětského útlaku Estonců se dá označit rok 1944, kdy došlo k „osvobození“ rudou armádou. Tímto rokem tedy začíná období represí napomáhající procesu rusifikace estonského obyvatelstva. Do roku 1940 žilo na území Estonska 8,2 % Rusů (V. Košťál, 2002) převážně obchodníci a příslušníci inteligence. Systematický útok Stalina na malou pobaltskou populaci začal u nejvzdělanějších Estonců, které postihly hromadné deportace na Sibiř. Navíc estonská populace utrpěla velké ztráty i v 2. světové válce, ať formou ztrát vojáků či emigrace. Druhá vlna masivního vysídlování proběhla v roce 1949. Dalším bodem promyšlené likvidace Estonského národa byla podpora těžkého budování průmyslu a s tím související příliv Rusů jako dělníků do továren. Ruská imigrace byla motivována k příchodu do Estonska především lepšími životními podmínkami. O promyšlenosti těchto asimilačních procesů svědčí i důsledná opakující se výměna dělníků, kteří se nesměli promísit s Estonci. Ročně přicházelo do země až na 30 000 Rusů, čímž jejich počet stoupl v roce 1959 až na 20 %. A v roce 1989 dokonce až na 30 %. Asimilace probíhala samozřejmě i na kulturní úrovni. Prvním na řadě byl jazyk. Povinné zavedení do škol ruštiny bylo samozřejmostí. Navíc pro získání kvalitního zaměstnání či pro politickou kariéru naprosto nezbytnou nutností. Televizní vysílání bylo téměř výhradně v ruštině. Typickými znaky pro příslušníka ruské menšiny byly:

⁶⁹ D. Kořenský (2007) připisuje akci premiéru Ansipovi, který rozhodně neměl v tomto směru širokou podporu.

dělnická profese, případně technické vzdělání a bydlištěm městské prostředí. Východ země okolo Narvy udává V. Košťál až 95 % ruského obyvatelstva, vysoký podíl také v Tallinu. S vyhlášením nezávislého Estonska v roce 1991 se role vyměnily. Z utlačovaného se stal utlačující. Především v prvním porevolučním období byla estonská politika výrazně protiruská. Produktem tohoto postupu byly hlavně 2 zákony (o státním občanství a jazykový zákon). Státní občanství Estonska mohli získat pouze občané meziválečné republiky a jejich potomci. Rusové, kteří tedy přišli po roce 1940, občanství nezískali (většina). Druhý jmenovaný určoval obsazení státních úřadů výhradně estonsky hovořícími obyvateli, což vyřadilo estonské Rusy z možnosti na výkonu moci. Estonci se během okupace rusky naučili, ale Rusové Estonsky rozhodně ne. Rusové se tedy ze dne na den stali oficiálně cizinci s povinností žádat o povolení k pobytu. Občanství mohli získat složením velmi těžké a zároveň drahé zkoušky z estonštiny. Navíc je potřeba si uvědomit, že samotný Sovětský svaz řešil v této době krizi, a proto nemohli estonští Rusové očekávat žádnou podporu z Moskvy. Rusům byla nabídnuta finanční pomoc k repatriaci zpět do Ruska. Tento projekt však nepřinesl zamýšlený efekt. Řada Rusů místo do Ruské federace zaměřila do Finska případně do USA, což napovídá o jejich ekonomické situaci. Rusifikaci nahradil proces estonizace, který byl namířen proti všem menšinám. Výraznou změnu ve vztahu k minoritám přinesla snaha Estonska o přijetí do západoevropských struktur. Kodaňská kritéria hovoří mimo jiné i o dodržování lidských práv, tedy i práv menšin. Tyto nátlaky mezinárodních organizací vyvrcholily kolem roku 1999, kdy došlo oficiálně ke změně přístupu. Asimilace byla v oficiálních dokumentech nahrazena snahou o integraci ruské menšiny se zachováním její národnostní odlišnosti. Situace se samozřejmě ze dne na den nezměnila, ale je potřeba chápat tento krok jako nový začátek soužití ruského a estonského etnika.

Obrovsky těžké se jeví překonání vzájemných příkoří napáchaných v minulosti oběma stranami. Velmi podobně vypadaly německo-české vztahy po vyhnání Němců. Obě strany cítily obrovské bezpráví. Češi stejně jako Estonci

nezapomněli oplatit protivníkům jejich činy, čímž se v podstatě degradovali na jejich úroveň. Na druhou stranu z psychologického hlediska je pomsta do jisté míry přirozeností člověka. Silný jedinec může touhu překonat, ale v kolektivním pojetí celých národů, jde podle mého názoru o čin přetěžký až nemožný.

Jedním z možných řešení etnických konfliktů bývá umožnění sdílení moci ve státě. Pohled na volební chování ruské menšiny v Estonsku přináší I. Zájedová-A. Havránková. Právě zde jde vidět trend sbližování Estonců a Neestonců. V roce 1995 získala ruská strana Náš domov-Estonsko (Our home is Estonia) šest mandátů v parlamentu, v dalších volbách začaly ruské politické strany splývat s estonskými. Hlavním důvodem byla jejich neschopnost spolupracovat. Jejich podpora v roce 2003 klesla do intervalu 0,2 - 2,2 % hlasů. Ve volbách v roce 2007 získala jediná ruská politická strana alespoň jedno procento hlasů (Konstituční strana). Obecně platí, že ruský volič v Estonsku volí spíše levicové strany, kdežto většina Estonců je středová.

Při řešeních by měli obě strany slevit ze svých postojů. Rusové by si měli uvědomit, že jejich životní úroveň je vyšší než u jejich příbuzných v Rusku. Naopak Estonci musí být vstřícnější k ruskému etniku, neboť Estonsko není rozhodně jednonárodnostní či jednojazykový stát. Dílčím příkladem je smiřující projev estonského premiéra po tallinských nepokojích z roku 2007, který přednesl projev v ruském jazyce.

S teorií řešení etnických konfliktů přichází F. Tesař, 2007:

Eliminace odlišnosti

- Genocida
- Nucené masové populační přesuny
- Rozdělení, odtržení (sebeurčení)
- Integrace, asimilace

Kontrola odlišnosti

- Hegemonická neboli donucovací kontrola

Uznání odlišnosti

- Kantonizace, federalizace
- Sdílení moci

Za reálné řešení, které se nabízí k aplikaci na rusko-estonský konflikt, pokládám případné zrovnoprávnění obou národností na stejnou úroveň. Pozitivním vzorem může být postavení švédské menšiny (6 %) ve Finsku nebo přímo švédská kontrola Aland v rámci finského státu. Severské případy jsou pozitivním řešením pro celý svět. Přitom se nedá říci, že by švédsko-finská historie byla nekonfliktní. Zrovnoprávnění Rusů by mohlo ovšem odstartovat nebezpečný precedens, který by mohly následovat ruské menšiny po celém světě⁷⁰. V případě tohoto typu menšin je velmi podstatný přístup domovské země. Pobaltští Rusové nejsou v současném Rusku bráni jako rovnocenní, ale spíše se využívají jako nástroj při pokusech o návrat velmocenské politiky ze strany Kremlu. Pobaltí v mnohém připomíná Gruzii. Celý svět byl vyděšen postupem ruské armády do nitra Gruzie v roce 2009. Vystává otázka, zda-li by mohlo hrozit něco podobného v případě Estonska či Lotyšska. Zatímco válka proti Gruzii byla vrcholem antigruzínské štvavé kampaně v Rusku, u Pobaltských zemí se nic podobného neděje. Rusko si dobře uvědomuje strategickou polohu těchto zemí při transportu surovin na západ. Tuto kalkulaci navíc umocňuje struktura příjmů do ruské státní pokladny, kdy vývoz především ropy a zemního plynu je pro ruskou ekonomiku životně důležitý. Navíc případná agrese ze strany Ruska by dala do pohybu obranný mechanismus NATA, což je z dnešního pohledu pro Rusko závažný důvod k opatrnosti v přístupu k Pobaltí.

Estonsko a vůbec v národnostně neklidná středovýchodní Evropa, však ještě k výrazně konstruktivním řešením (uznání odlišnosti) nedozrála. Rostoucí počet Rusů určitě zvýší sebevědomí národnosti, které by se mohlo projevit do separatistických případně iredentistických snah. Obě možnosti však v současné době nepovažuji za aktuální, neboť zůstat v Estonsku, je zatím pro Rusy ekonomicky výhodné. Zajímavá je úvaha o mladé ruské generaci a možnostech

⁷⁰ Případy Abcházie a Jižního Osetie, které vyhlásily jednostranně nezávislost na Gruzii, lavinu nepokojů nespustily, neboť nedošlo k mezinárodnímu uznání ze strany světových mocností.

jejího dalšího vývoje (D. Kořený, 2007). Mladá generace má na výběr identifikaci s ruskou nebo estonskou kulturou, případně se přimknout k bezpohlavní globální kultuře jejíž jazykem je angličtina a médiem je internet.

Rusko-estonský konflikt nelze zcela určitě považovat za vyřešený, ale dají se v něm najít prvky, které indikují světlou budoucnost národnostního napětí na severovýchodě Evropské unie.

10. ZÁVĚR

Ze současné národnostní struktury EU je patrné, že státy s menším podílem státotvorného národa, skutečně místem potenciálního národnostního napětí jsou. Státy jako Estonsko, Lotyšsko, Španělsko tento obecný fakt dokazují. Práce poukázala na základní problém této tematiky a tím je statistická různorodost přístupů jednotlivých zemí k menšinám. Statistická nejednotnost je dána především postoji států k menšinám. Na jedné straně státy jako Nizozemí evidující jak původní tak imigrantské menšiny navíc i z hlediska generací a na druhé straně Řecko uznávající pouze tureckou menšinu a to ještě s výhradami. Hloubka a kvalita statistik se dá využít ke konkrétním projektů v rámci menšinové politiky. Nizozemí tedy se svými menšinami daleko více pracuje než Řecko neuznávající menšinová práva Albánců, Aromunů, Makedonců aj.

Navíc u většiny západních zemí je problémem vymezení původních menšin, které bývají tradičně považovány za součásti dlouhodobě utvářeného národa. Z hlediska sledování národnostních menšin prostřednictvím statistiky je daleko snazší zmapovat bývalé satelitní země Sovětského svazu. Tyto státy (plus některé další) používají statistický pojem národnost, který poukazuje právě na původní menšiny. Navíc některé státy používají veličiny jako jazyk a víra, jenž rovněž mohou pomoci k určení národnosti. Získání počtu imigrantských menšin není v EU problém, díky sto procentnímu rozšíření pojmu státní občanství případně země původu.

Problematické nejsou definice základních pojmů pouze ze statistického aspektu, ale i významy ve vědeckém prostředí. Každý vědní obor používající pojmy národ a národnost ke svým účelům, čemuž odpovídají i definice. Jednoznačně tedy platí, že jde o pojmy velmi subjektivní.

Dnešní národnostní struktura zemí EU prošla nesmírně bouřlivým vývojem doprovázeným národnostními konflikty. Obě světové války i další konflikty mají společný jmenovatel a tím je nacionalismus. Myšlenka, která žene národy k sebeurčení. Velkým problémem minulosti Evropy bylo určování hranic mezi národy. Evropa se spálila již ve Versailles, kde ač přes ušlechtilé myšlenky o

národnostně spravedlivých hranicích postupovala nedůsledně. Vítězové a jejich spojenci získali, téměř na co si ukázali na úkor poražených. Tak vznikly křivdy, které přivedly Evropu k válce ještě ničivější. Až velké etnické čistky po 2. světové válce opravily některé chyby Versailles (např. odsuny Němců aj.). Ty ovšem zanechaly hluboké jizvy ve vztazích mezi státy jak v EU tak mimo ní. Nicméně ani tyto přímé etnické konflikty neudělaly všechny státy Unie národnostně homogenní. S rozpadem bipolárního světa se většina záměrně tlumeného napětí opět objevila. Z hlediska územního vždycky byla a i nadále je národnostně problematictější střední a východní část Unie s relativně mladými státními útvary. Evropa poznala mnoho druhů etnických konfliktů násilných i nenásilných. V nejhrubší podobě to byla genocida židovského etnika či masové odsuny obyvatelstva označované za etnické čistky (řecko-turecká výměna obyvatelstva aj.). Za mírnou formu konfliktů je možno považovat politický boj o lepší postavení menšiny uvnitř státu. V současné EU převažují nenásilné konflikty, které jsou mimo hlavní zájem médií a veřejnosti. Naopak teroristické snahy jedinců z radikálních organizací jsou v postavení opačném. Vývoj sporů může mít i pozitivní směřování, jimiž jsou například současná kyperská jednání o znovu sjednocení ostrova. Je mnoho receptů na překonání národnostních sporů. V EU by se Belgický či Švýcarský model mohl stát pozitivním vzorem. Příklad jednostranného separatismu např. Kosova považuji za spíše negativní přístup k řešení, nehodný následování. Ani iredentistické snahy o vytvoření velkého Maďarska, velkého Srbska či velké Albánie nejsou pro Unii tím pravým. Evropa by se měla inspirovat spíše u spokojených např. Frísů, Jihotyrolanů, kterým byly zaručeny základní podmínky k zachování a rozvoji osobité národnostní identity ovšem se zachováním loajality k majoritě. Vzorem pro celý svět je Finsko, které přes historické komplexy vůči Švédům a zrovnoprávnilo 6 %-ní menšinu na stejnou právní úroveň jako domácí Finy. Evropská unie bez národnostních třenic je sice utopistická myšlenka, ovšem při značném úsilí je možné dosáhnout zmírnění napětí.

Diplomová práce obsahuje místa, kde by mohlo dojít k dalšímu zpracování. Především téma imigrantských menšin se dá rozhodně ještě rozvinout. . Na strukturu imigrantů v EU sice poukazují, ale hlubší analýze jsem ji nepodrobil z důvodu značné obsáhlosti.

Za dílčí téma k možnému dalšímu rozpracování považuji postoj jednotlivých států k přistěhovaleckým menšinám. Většina odborníků mluví o překonaném multikulturalismu, za jehož projev je možno označit mimo jiné současný vzestup terorismu. Přejít tedy k asimilaci tam, kde integrace zklamala? Zajímavé by bylo jistě prozkoumat prostředí, z kterého tito lidé do Evropy přicházejí. Zda nemají jejich sociální potíže v evropských velkoměstech souvislost s jejich rurálním způsobem života. Nové skutečnosti by jistě mohla poodhalit náboženská struktura přicházejících imigrantů či motivace k jejich příchodu. Přesahem až do politologie by mohla být analýza volebních výsledků populistických stran s výrazně protimenšinovou politikou. Jak se vyvíjí nálady v západních zemích zachycené právě ve volbách, co je důvodem k růstu jejich vlivu? Přistěhovalecké minority uvnitř Unie pokládám za jednu z největších doutnajících hrozeb zdaleka netýkající se pouze veřejně známých případů Francie, Belgie...

Dalším tématem k možnému pokračování je nacionalismus. Zajímavý pohled na vývoj jednotlivých národů v 19. století se otevírá především u západoevropských zemí.

11. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- Alders, M., 2001. Classification of population with a foreign background in the Netherlands. In: Paper for conference „The Mensure and Mismeasure of Population. Centre d'Estudes et de Recherches Internationales (CERI) and the Institut National d'Estudes Demographiques, s.10-13.
- Arteta, A., 2002. Dějiny Španělska. Praha, Lidové noviny, 665 s.
- Baar, V., Rumpel, P., Šindler, P., 1996. Politická geografie. Ostrava, Ostravská univerzita, 91 s.
- Baar, V., 2002. Národy na prahu 21. Století. Emancipace nebo nacionalismus?. Ostrava, Tilia, 415 s.
- Baar, V., 2006. Evropské minority v 21. století. Mezinárodní politika, 30, Ústav mezinárodních vztahů, č. 5, s. 4-6.
- Baršová, A.,-Barša, P. 2006. Mezi asimilací a multikulturalismem. Západ si vyzkoušel oba extrémny, teď hledá střední cestu. Mezinárodní politika, 30, Ústav mezinárodních vztahů, č. 5, s. 6-9.
- Beckouche, P., Richard, Y., 2004. Atlas nové Evropy. Rozšířená Evropa a její sousedé Rusko, Blízký východ, země Magribu. Praha. Albatros in, 65 s.
- Berge, F.,-Grasse, A. 2003. Belgien – Zerfall oder föderales Zukunftmodell? Der flämisch-wallonische Konflikt und die Deutschsprachige Gemeinschaft. Opladen 2003.
- Braun, J., 1992. K problematice národnostních menšin. Malá dokumentace. Mezinárodní politika, 16, Ústav mezinárodních vztahů, č.10, s. 15-17.
- Bureš, J., 2000. Řecko-turecké oteplování. Mezinárodní politika, 24, Ústav mezinárodních vztahů, č. 4, s. 16-19.
- Czerný, J., 1997. Baskové- historický pohled na současný problém. Mezinárodní politika, 21, Ústav mezinárodních vztahů, č. 11, s. 23-25.
- Davies, N., 2005. Evropa. Dějiny jednoho kontinentu. Praha, Prostor, 1365 s.
- Delwit, P.,-De Waele, M., 1997. Proměny belgického politického systému. Politologická revue, 3, Česká společnost pro politické vědy, č. 1, s. 108-123.

- Dernár, V., 2001. Prapočátky evropské integrace, *Mezinárodní politika*, 25, Ústav mezinárodních vztahů, č. 4, s 26-28.
- Echaudemaison, D., a kol. 1993. *Slovník ekonomie a sociálních věd*. Praha, EWA edition, 419 s.
- Eichler, J., 2006. Nepokoje ve Francii na konci roku 2005. *Mezinárodní politika*, 30, Ústav mezinárodních vztahů, č. 1, s. 31-33.
- Ferro, M., 2006. *Dějiny Francie*. Praha, Lidové noviny, 800 s.
- Forejtová, M., 2002. *Mezinárodněprávní ochrana menšin*. Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni, 117 s.
- Gabal, I., 1999. *Etnické menšiny ve střední Evropě. Konflikt nebo integrace*. Praha, G lpus G, 341 s.
- Gellner, A., 1993. Nacionalismus a politika ve východní Evropě. *Mezinárodní vztahy*, 28, Ústav mezinárodních vztahů, č. 4, s.20-24.
- Gellner, A., 1993. *Národy a nacionalismus*. Praha, Hříbal, 158 s.
- Glutz, P., 1991. Výzva nacionalismů. *Mezinárodní politika*, 15, Ústav mezinárodních vztahů, č. 1, s. 20-21.
- Hlaváč, J., 2003. K dějinám krajní pravice. *Mezinárodní politika*, 27, Ústav mezinárodních vztahů, č. 6, s.36-38.
- Hobsbawm, E., 2000. *Národy a nacionalismus od roku 1780. Program, mýtus, realita*. Praha, Centrum pro studium demokracie a kultury, 207 s.
- Honzák, F., Pečenka, M., Stellner, F., Vlčková, J., 1997. *Evropa v proměnách staletí*. Praha, Libri, 767 s.
- Hradečný, Pavel., 1998. *Dějiny Řecka*. Praha, Lidové noviny, 765 s.
- Hroch, M., 1986. *Evropská národní hnutí*. Praha, Svoboda, 397 s.
- Huntington, S. P., 2001. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha, Rybka publishers, 441 s.
- Hynek, A., Drápal, M., Wokoun, R., 1988. *Úvod do politické a regionální geografie I.* Brno, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 235 s.
- Chmel, R., 1994. Slovensko-maďarské vzťahy na zmluvnom základě. *Mezinárodní politika*, 18, Ústav mezinárodních vztahů, č. 11, s. 15-16.

- Jurigová, K., 2001. Malé národy velkého Německa. Právní a politický rámec ochrany tradičních menšin na území Spolkové republiky Německo. *Mezinárodní politika*, 25, Ústav mezinárodních vztahů, č. 11, s. 11-12.
- Jutikkala, E., Prinen, K., 2006. Dějiny Finska. Praha, Lidové noviny, 408 s.
- Kan, A., 1983. Dějiny severských zemí. Praha, Svoboda, 450 s.
- Kissinger, H., 1996. Umění diplomacie. Od pádu Richelieua k pádu Berlínské zdi. Praha, Prostor, 946 s.
- Klíma, J., 2007. Dějiny Portugalska. Praha, Lidové noviny, 672 s.
- Kolektiv autorů, 2000. Dějiny jihoslovanských zemí. Praha, Lidové noviny, 1000 s.
- Kontler, L., 2002. Dějiny Maďarska. Praha, Lidové noviny, 605 s.
- Košťál, V., 2002. Estonsko-ruská rapsodie. *Mezinárodní politika*, 26, Ústav mezinárodních vztahů, č. 1, s. 27-29.
- Kováčová, L. 2007. Další rozšíření Evropské unie může přivodit její konec. *Mezinárodní politika*, 31, Ústav mezinárodních vztahů, č. 1, s. 27-28.
- Kusín, V., 1991. Etnický faktor... . *Mezinárodní politika*, 15, Ústav mezinárodních vztahů, č. 1, s. 21-23.
- Kusý, M., 1994. Menšinové práva a národnostné problémy na Slovensku. *Mezinárodní vztahy*, 18, Ústav mezinárodních vztahů, č. 1, s. 63-74.
- Mandelová a kol., 2002. Dějiny 20. století. Praha, Kartografie Praha, 60 s.
- Martínek, J., 2008. Jak spočítat (národnostní) menšinu. *Geografické rozhledy*, 17, ČGS, č. 4, s. 22-23.
- Müller, H. a kol., 2004. Dějiny Německa. Praha, Lidové noviny, 616 s.
- Nagy, M. (ed.), 2006. Meně používané jazyky v nových členských státech EÚ. Zborník prednášok konferencie SlovBLUL konaného v Šamoríne 2005. Organizácia pre meně používané jazyky na Slovensku. Šamorín, s. 96.
- Naimark, N., 2006. Plameny nenávisti. Praha, Lidové noviny, 235 s.
- Nekvapil, V., 2007. Vize sjednocení Evropy se ještě nevyčerpala. *Mezinárodní politika*, 31, Ústav mezinárodních vztahů, č.1, s. 25-26.

- Pallas, L., 1973. Termíny „národ, národnost, lid“ a jejich ekvivalenty. Příspěvek k terminologii národnostní otázky. In: Slezský sborník, 71, Slezský ústav Slezského zemského muzea, č. 1, s. 14-28.
- Polednová, K., 2003. Přistěhovalectví v Itálii. Mezinárodní politika, 27, Ústav mezinárodních vztahů, č. 10, s. 15-18.
- Pöllich, D., 2007. Ruská menšina v Estonsku: domů do říše?. Mezinárodní politika, 31, Ústav mezinárodních vztahů. č. 6, s. 27-28.
- Procacci, G., 2004. Dějiny Itálie. Praha, Lidové noviny, 496 s.
- Rákos, V., 2007. Nejisté meze Evropské unie. Východní hranice EU teprve pracně vzniká. Týden, č. 15, s. 58-59.
- Rákos, V., 2007. Osvoboditel okupant. Duma chce demisi estonské vlády. Týden, č. 19, s. 57.
- Roland, B., 2007. Atlas světových jazyků. Praha, Albatros in, 80 s.
- Schulze, H., 2003. Stát a národ v evropských dějinách. Praha, Lidové noviny, 366 s.
- Siegl, E., 2002. Kyperský problém a rozšiřování Evropské unie. Mezinárodní politika, 26, č. 2, s. 11-12.
- Sitek, P., 2005. Imigrace, otázka složitá. Mezinárodní politika, 29, Ústav mezinárodních vztahů, č. 2, s. 26-28.
- Staněk, T., 1991. Odsun Němců z Československa. Praha, Academia, 536 s.
- Statistics Netherlands, 2006. Gender and minorities. Developing statistics on gender and ethnicity: Some general considerations and the Dutch case as an example. Conference of european statisticians. 16. s.
- Stehlík, J., 1992. Etnika a ekonomika. K některých stránkám ekonomik národů střední a východní Evropy. Mezinárodní politika, 16, Ústav mezinárodních vztahů, č. 5, s. 21-23.
- Stingl, J., 1994. Regionalizmus v Evropě národních států. Je regionalizmus cestou k evropskému sjednocení? Mezinárodní vztahy, 18, Ústav mezinárodních vztahů, č. 3, s. 72-78.
- Šatava, L., 1994. Národnostní menšiny v Evropě. Encyklopedická příručka. Praha, Ivo Železný, 385 s.

- Šindler , P., 1986. Základy politické geografie. Ostrava, Pedagogická fakulta v Ostravě, 184 s.
- Šlachta, M., 2007. Ohniska napětí ve světě. Praha, Kartografie Praha Nakladatelství České geografické společnosti, 187 s.
- Šmihula, D., 2002. Eúropa a její národy. Mezinárodní politika, 26, Ústav mezinárodních vztahů, č. 3, s. 31-33.
- Štěpánek, L., 2000. Španělsko a ETA v roce 2000. Mezinárodní politika, 24, Ústav mezinárodních vztahů, č. 5, s. 23-25.
- Švec, L., 2002. Dějiny Pobaltských států. Praha, Lidové noviny, 425 s.
- Tesař, F., 2007. Etnické konflikty, Praha, Portál, 251 s.
- Tomeš, J., Festa, D., Novotný, J. a kol. 2007. Konflikt světů a svět konfliktů. Praha, P3k, 340 s.
- Vaclavík, D., 2001. Etnické a kulturní minority ve střední Evropě, Liberec, Technická univerzita, 120 s.
- Veber, V. a kol., 2002. Dějiny Rakouska. Praha, Lidové noviny, 728 s.
- Vinen, R., 2007. Evropa dvacátého století. Praha, Vyšehrad, 556 s.
- Wags, R., 2002. Evropa po roce 1945. Praha, Vyšehrad, 370 s.
- Waisová, Š. a kol., 2007. Atlas mezinárodních vztahů. Prostor a politika po skončení studené války. Plzeň, Aleš Čeněk, 152 s.
- Zajedová, I.-Havránková, A., 2007. Parlamentní volby v Estonsku 2007. Mezinárodní politika, 31, Ústav mezinárodních vztahů, č. 4, s. 27-30.
- Zajedová, I., 2003. Estonsko na politické mapě. Mezinárodní politika, 27, Ústav mezinárodních vztahů, č. 6, s. 17-19.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

www.eurominority.org-Studentský projekt encyklopedicky představující nejrůznější menšiny Evropy.

www.uoc.edu/euromosaic-Projekt euromosaic, který vznikl z podnětu Evropské komise v roce 1992, se zabývá menšinami v EU.

www.eblul.org - Evropský úřad pro méně používané jazyky byl zřízen v roce 1982 z podnětu Evropského parlamentu. Sídlí v Dublinu a k jeho hlavním činnostem patří zastupovat regionální a menšinová jazyková společenství v EU a podporovat jejich společné zájmy na evropské a mezinárodní úrovni. Druhou hlavní úlohou je poskytování rad a informací o regionálních a menšinových jazycích a jazykové rozmanitosti politickým činitelům, sdělovacím prostředkům, akademické obci a široké veřejnosti.

www.eurolang.net- zpravodajská agentura, kterou provozuje EBLUL. Poskytuje zprávy o regionálních, menšinových a nestátních jazykových společenstvích v Evropě,

www.mercator-central.org-Mercator poskytuje veřejnosti informace o regionálních a menšinových jazykových společenstvích.

www.ecmi.de - Rada Evropy provozuje Evropské centrum pro otázku menšin.

www.xist.org - Globální statistiky týkající se celého světa.

www.cidcm.umd.edu/mar-Menšiny v ohrožení (minority at risk). Statistiky o etnických konfliktech celého světa.

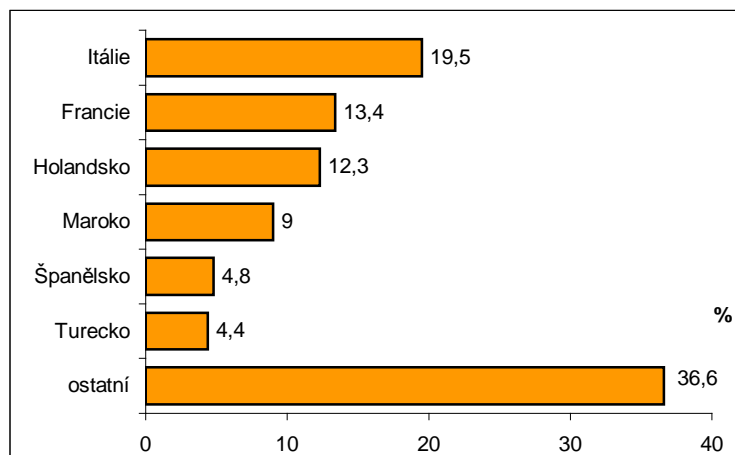
http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=148&CM=1&DF=&CL=ENG-Rada Evropy udává postoje jednotlivých států k Evropské chartě pro regionální nebo minoritní jazyky.

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/default_en.asp -Rada Evropy přináší zprávy o postavení národnostních menšin v jednotlivých státech a dodržování jejich práv.

12. PŘÍLOHY

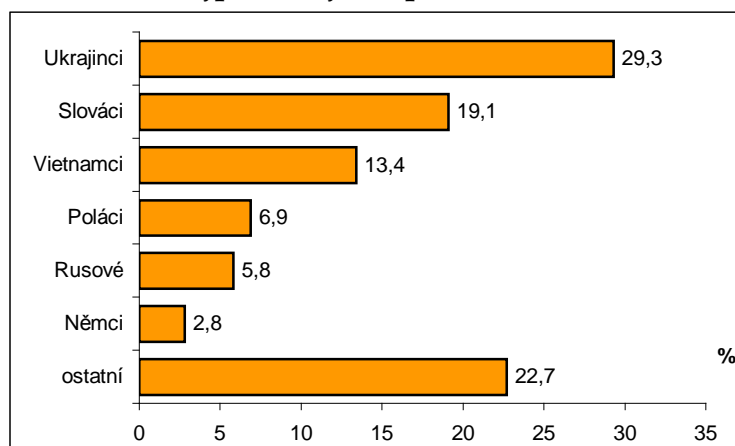
Belgie: Vlámové, Valoni, Němci, Lucemburčané.

Graf 10 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Belgie v % (2006)

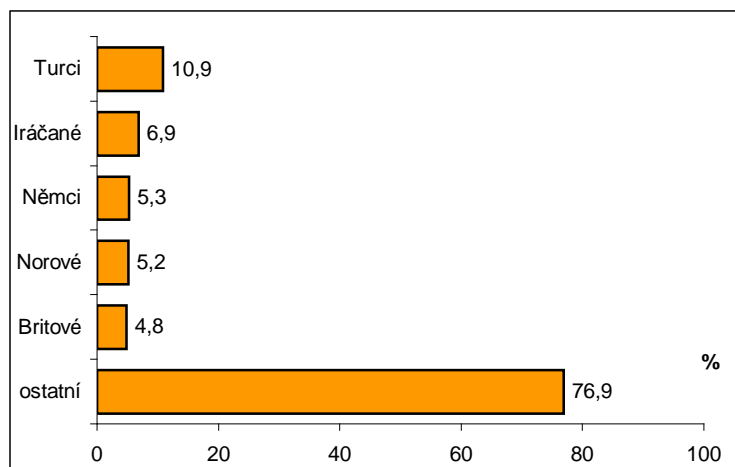
Česká republika: Slováci, Poláci, Němci, Moravané, Slezané, Ukrajinci, Vietnamci, Rusové, Maďaři, Rómové.

Graf 11 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců ČR v % (2006)

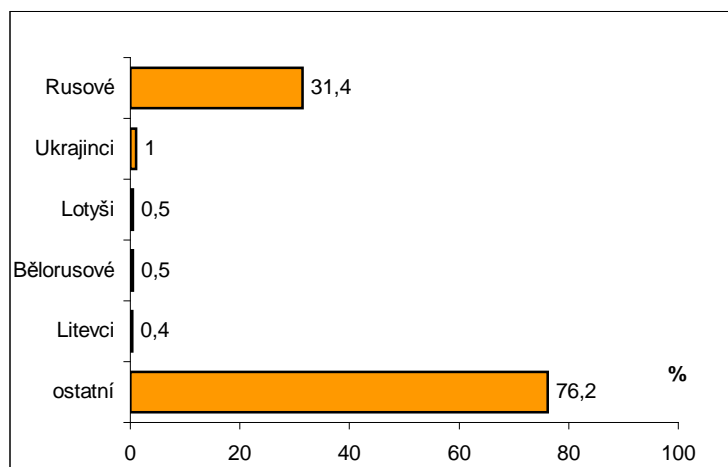
Dánsko: Němci

Graf 12 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Dánska v % (2007)

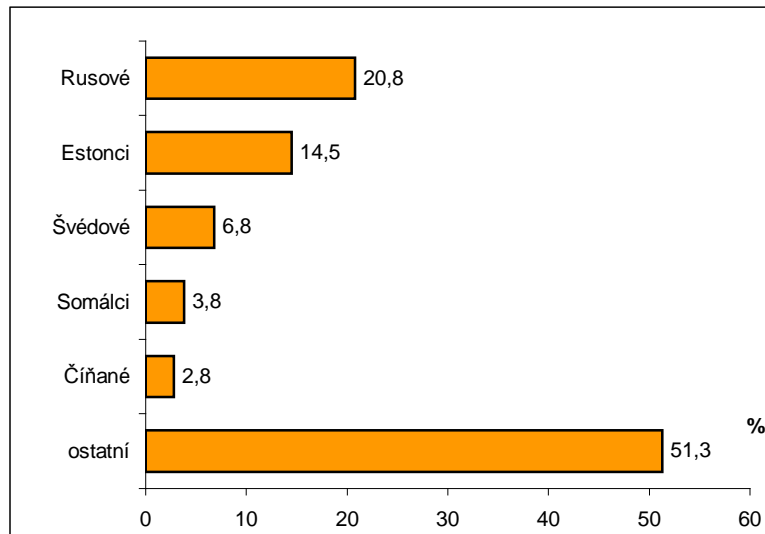
Estonsko: Finové, Poláci, Bělorusové, Litevci, Ukrajinci, Lotyšši, Rusové, Němci, Arméni, Azeři.

Graf 13 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Estonska v % (2000)

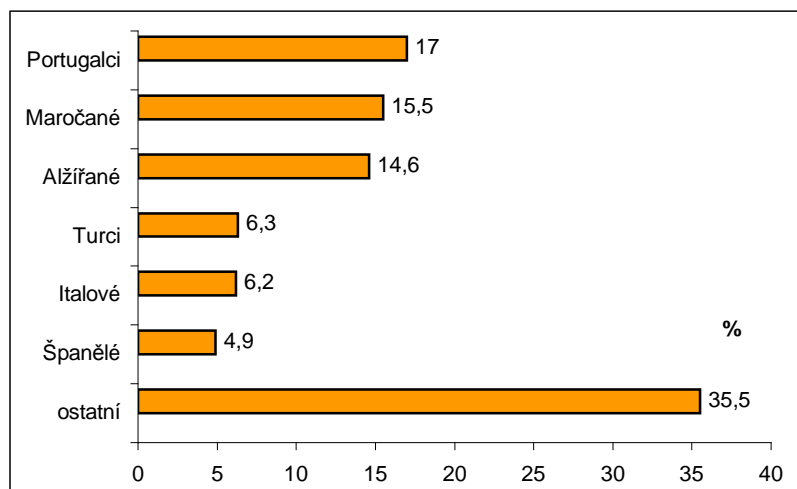
Finsko: Laponci, Švédové, Rusové, Aland'ané.

Graf 14 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Finska v % (2000)

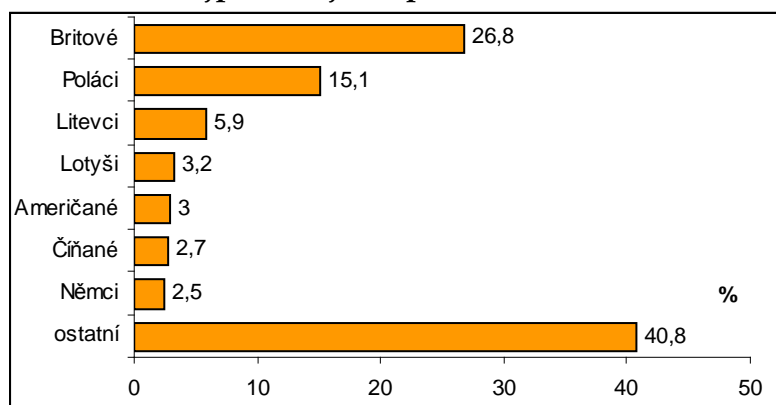
Francie: Němci, Baskové, Bretonci, Katalánci, Korsičané, Alsasové, Lotrinci, Vlámové, Okcitánci, Savojsi, Lucemburčané.

Graf 15 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Francie v % (1999)

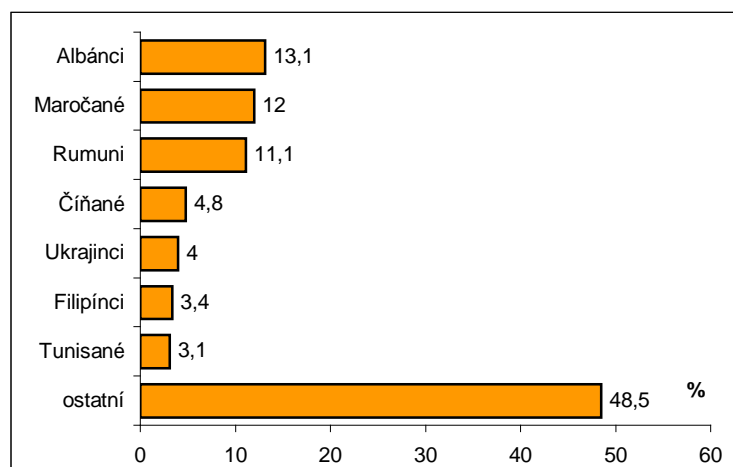
Irsko: obyvatelé používající irštinu

Graf 16 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Irska v % (2007)

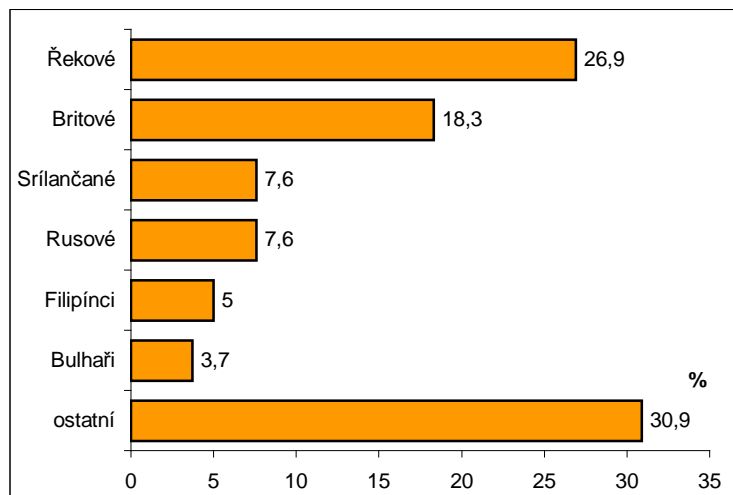
Itálie: Albánci, Jihotyrolané, Katalánci, Chorvati, Slovinci, Frankoprovensálci, Furlánci, Ladinové, Sardové, Okciténci.

Graf 17 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Itálie v % (2006)

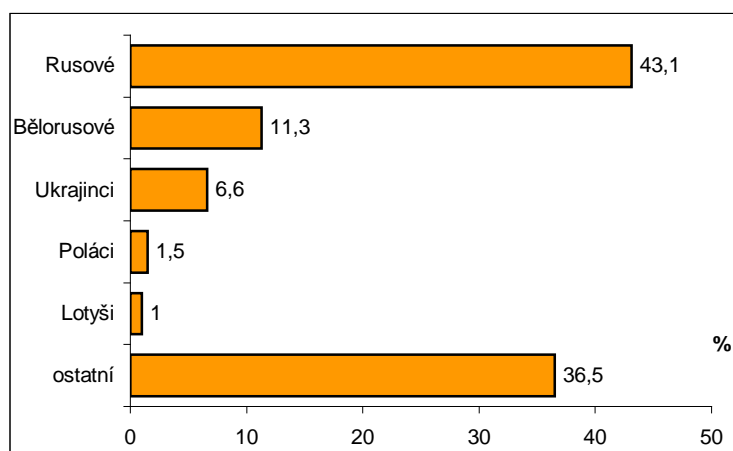
Kypr: Kyperští Řekové, kyperští Turci, Arméni.

Graf 18 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Kypru v % (2001)

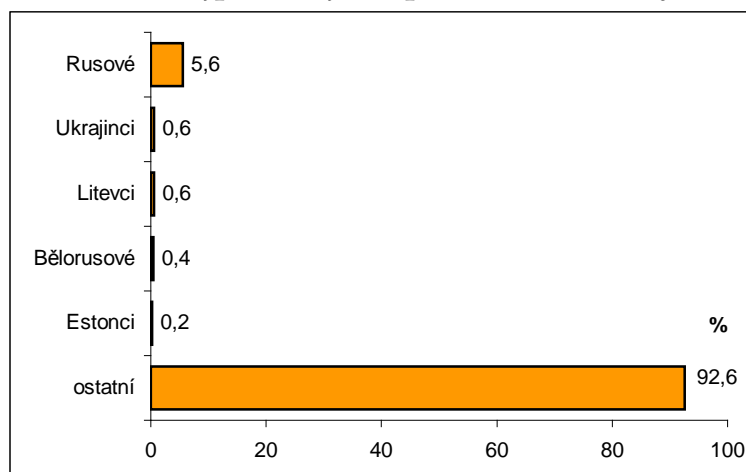
Litva: Pláci, Rusové, Bělorusové, Ukrajinci, Lotyšši, Tataři, Němci, Romové.

Graf 19 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Litvy v % (2007)

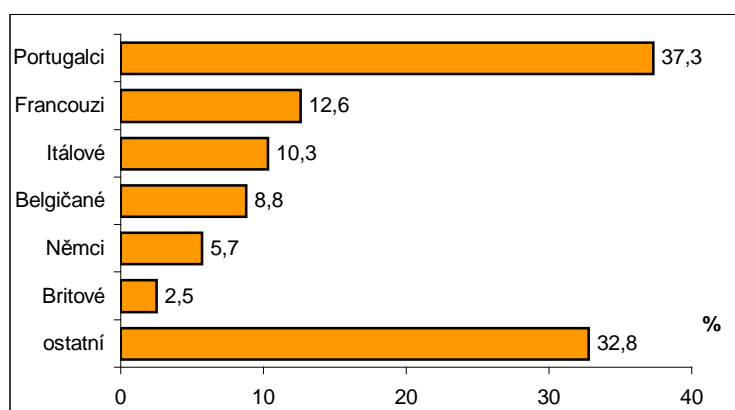
Lotyšsko: Rusové, Bělorusové, Ukrajinci, Poláci, Litevci.

Graf 20 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Lotyšska v % (2007)

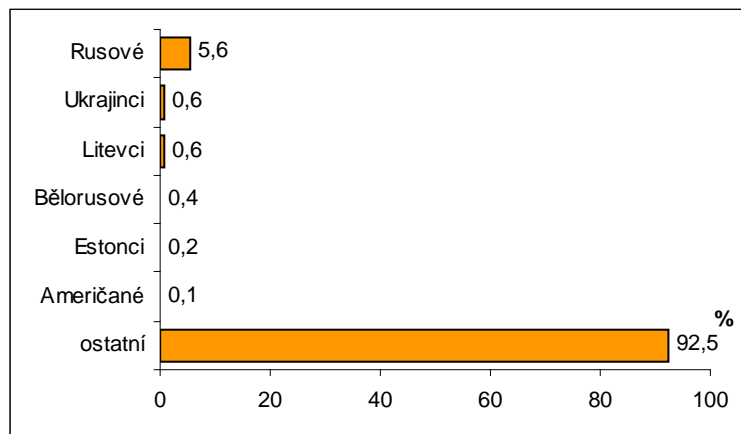
Lucembursko: Francouzi

Graf 21 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Lucemburska v % (2007)

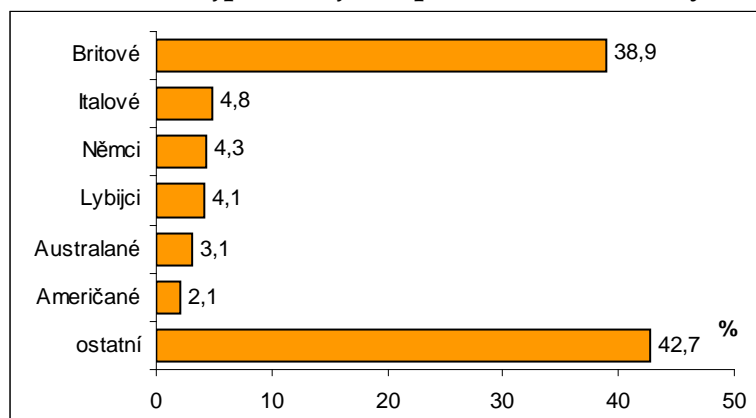
Maďarsko: Němci, Slováci, Chorvati, Rumuni, Rómové

Graf 22 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Lucemburska v % (2007)

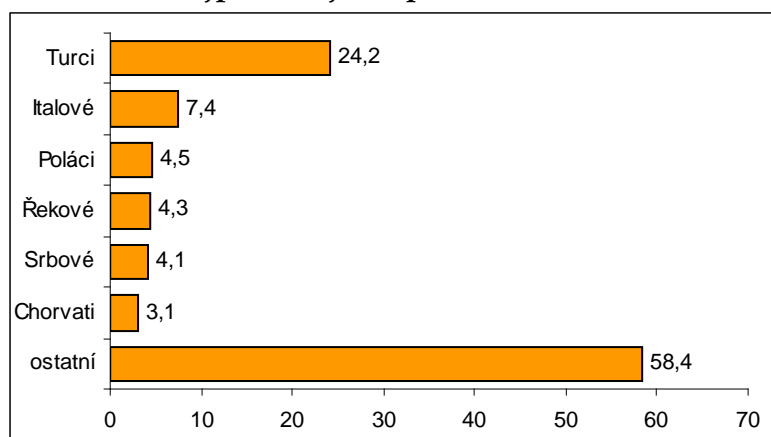
Malta: -

Graf 23 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Malty v % (2005)

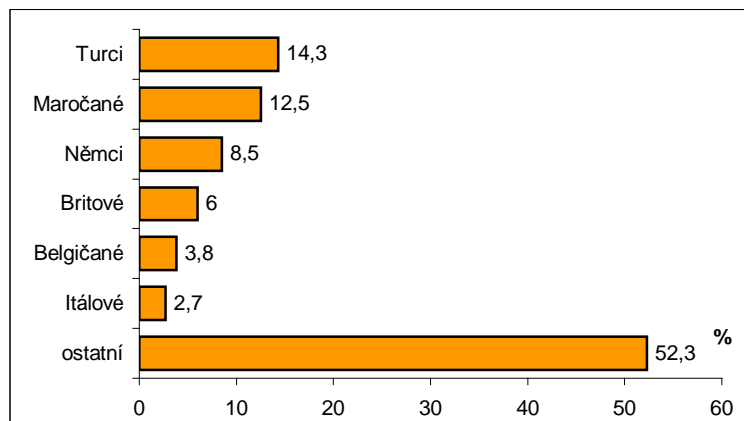
Německo: Dánové, Frísové.

Graf 24 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Německa v % (2007)

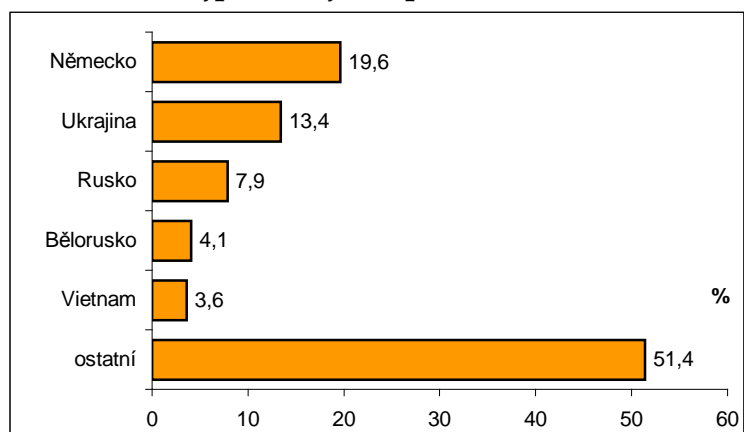
Nizozemí: Frísové, Němci

Graf 25 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Německa v % (2007)

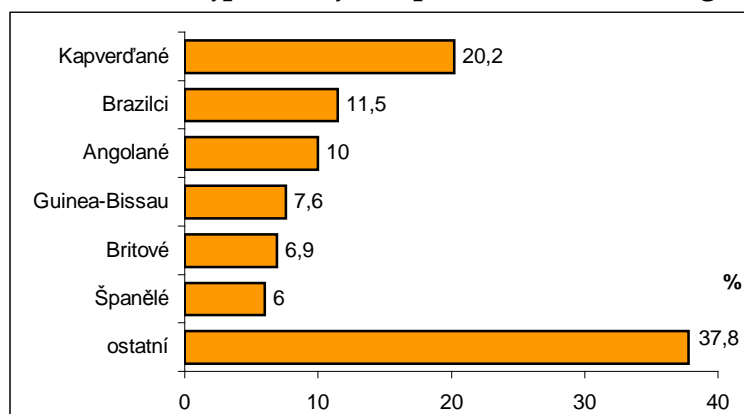
Polsko: Poláci, Slezané, Němci, Bělorusové, Ukrajinci.

Graf 26 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Polska v % (2007)

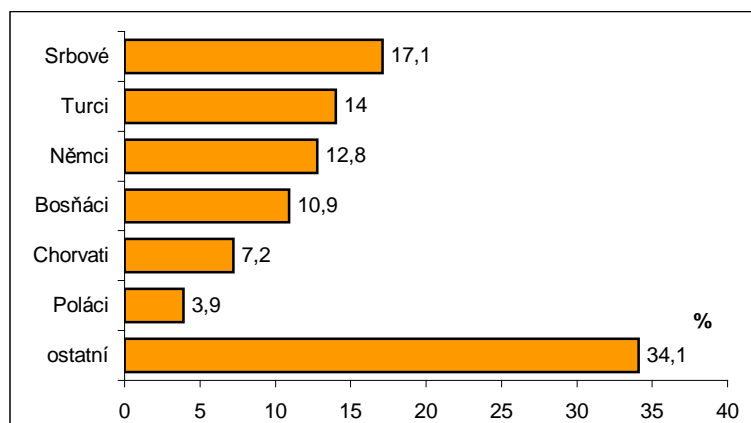
Portugalci: Mirandese

Graf 27 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Portugalska v % (2007)

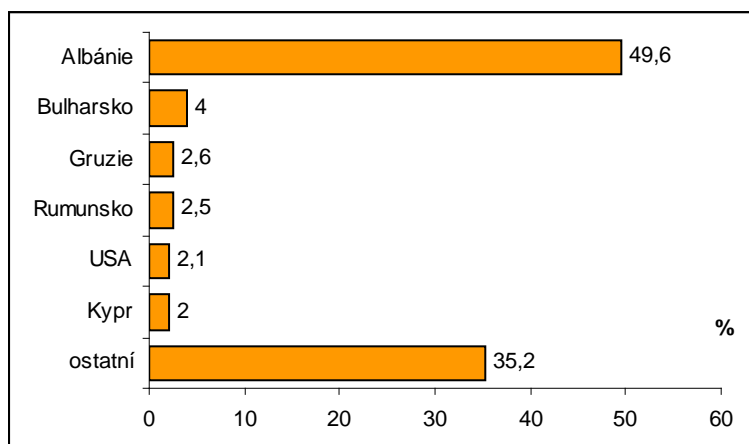
Rakousko: Chorvati, Slováci, Slovinci, Maďari, Češi.

Graf 28 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Rakouska v % (2007)

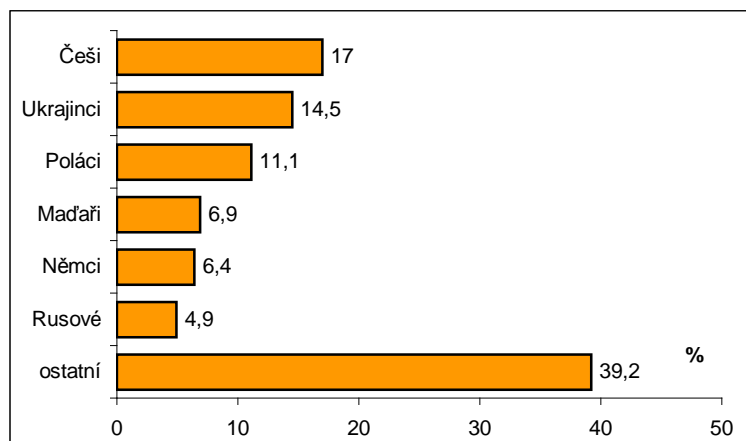
Řecko: Albánci, Bulhaři, Makedonci, Turci, Aromuni, Pomaci

Graf 29 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Řecka v % (2007)

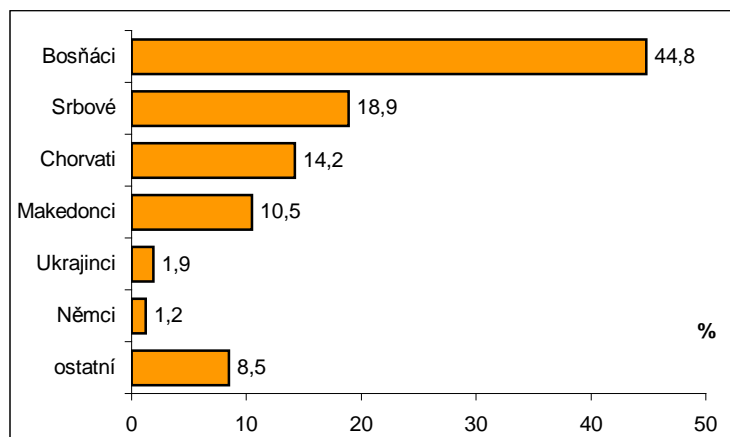
Slovensko: Maďaři, Rómové, Češi, Rusíni, Ukrajinci, Němci, Poláci.

Graf 30 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Slovenska v % (2007)

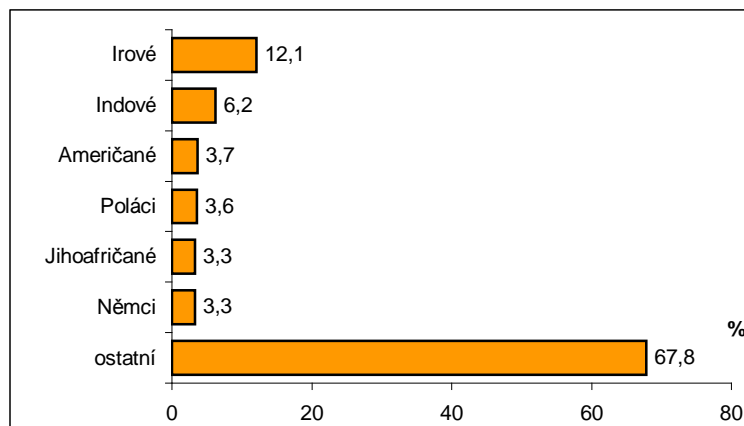
Slovensko: Srbové, Chorvati, Bosňáci, Maďaři, Albánci, Makedonci, Černohorci, Italové.

Graf 31 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Slovinska v % (2007)

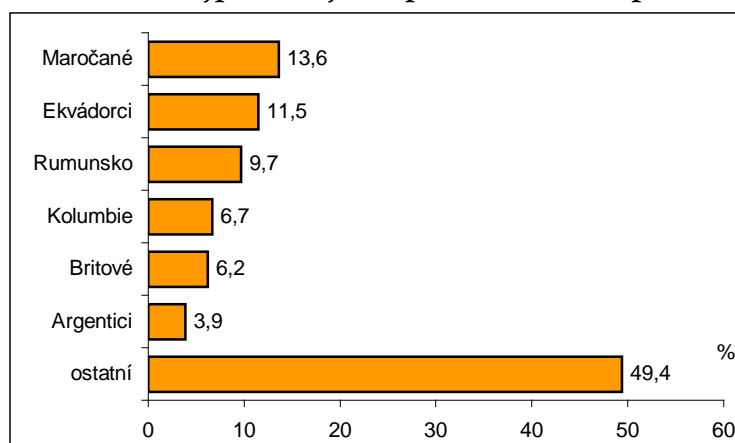
Spojené království: Cornwallané, Gaelové, Velšané, Irové, Maňané, Skotové.

Graf 32 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Spojeného království v % (2005).

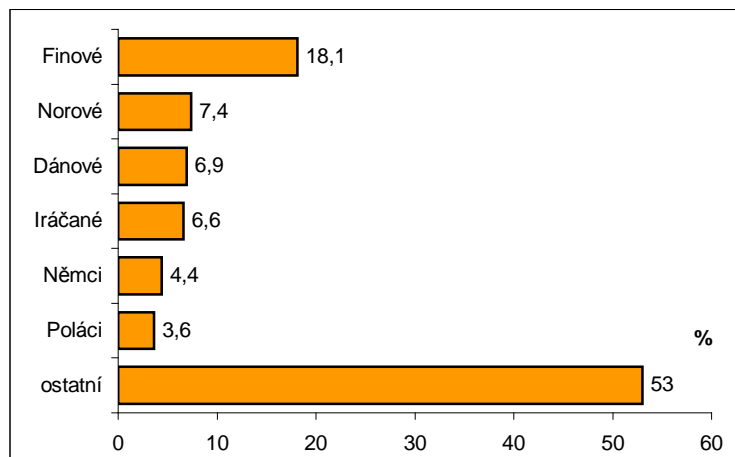
Španělsko: Aragonci, Astuřané, Baskové, Katalánci, Galicijci, Okcitánci, Francouzi, Portugalci.

Graf 33 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Španělska v % (2006)

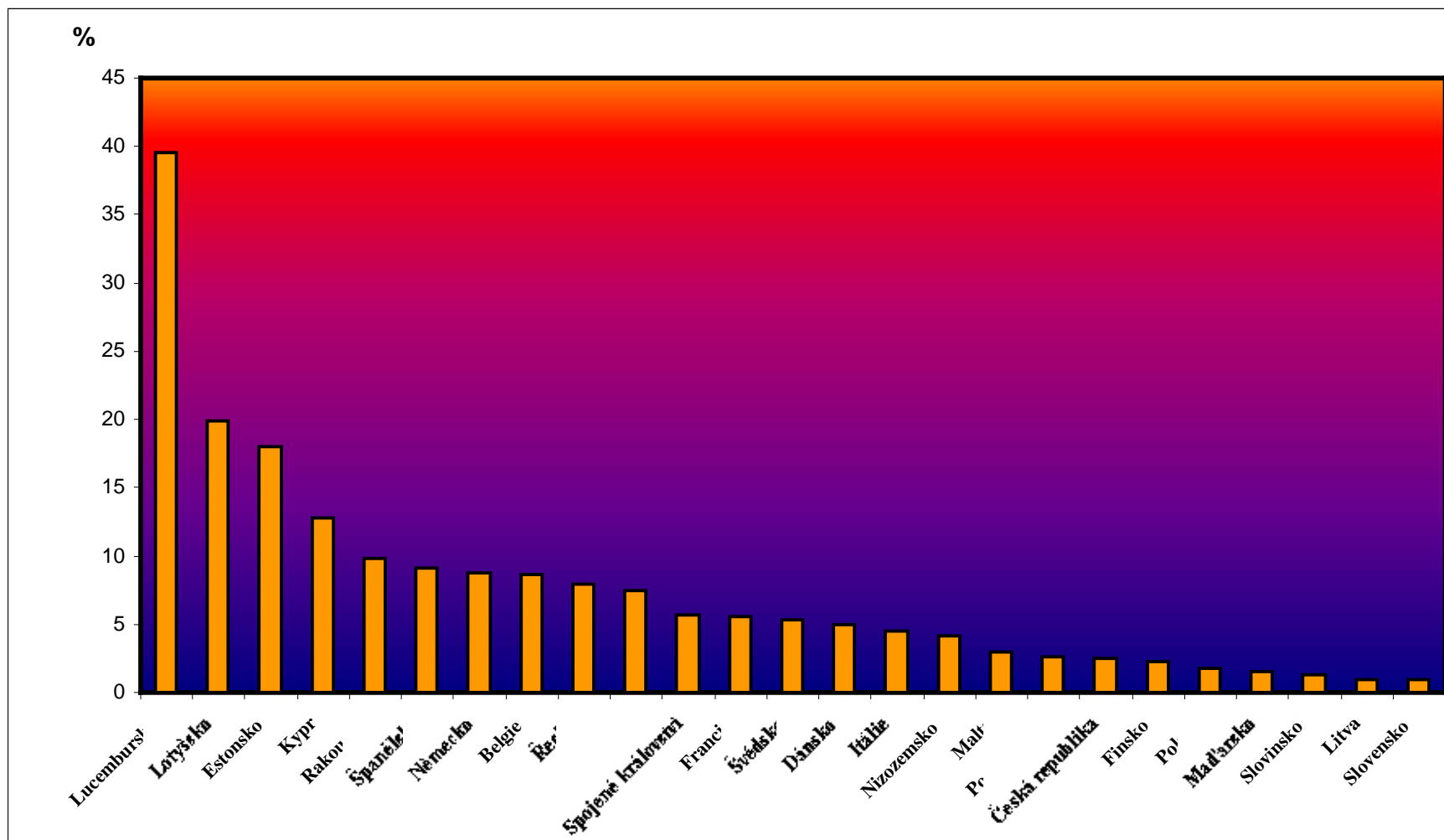
Švédsko: Finové, Laponci, Skaňané.

Graf. č. 34 Struktura nejpočetnějších přistěhovalců Švédska v % (2006)

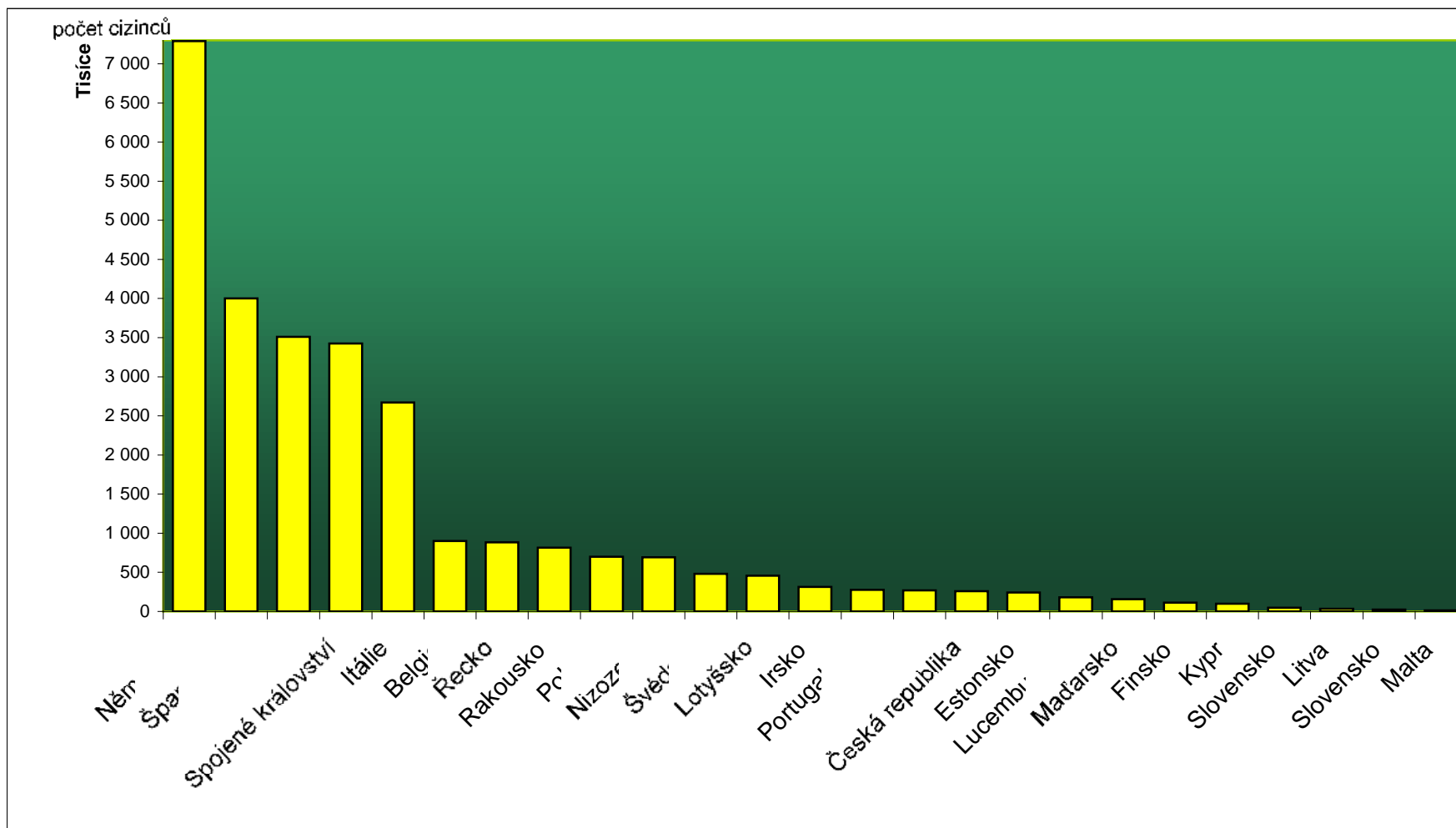
Poznámka: za názvem státu uvádím původní menšiny, graficky strukturu nejpočetnějších přistěhovalců, zdrojem dat u všech grafů je Eurostat.

Graf 35 Podíly přistěhovalců na populacích států Evropské Unie k roku 2006 (podle státního občanství v %)

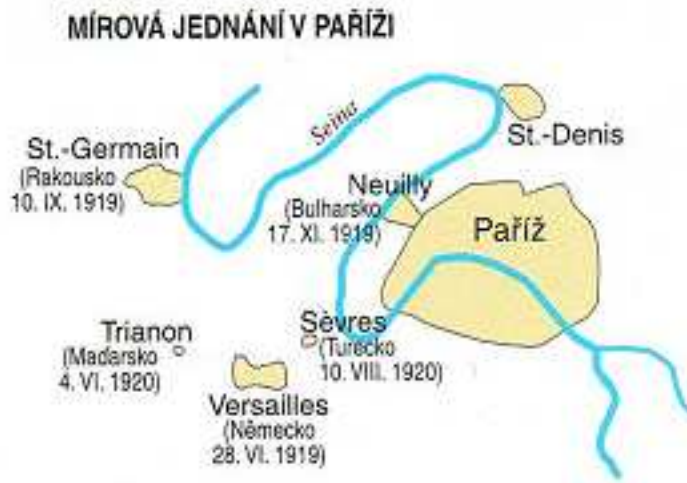
Zdroj: Eurostat

Graf 36 Počty cizinců na populacích států Evropské Unie k roku 2006 (podle státního občanství v tisících)

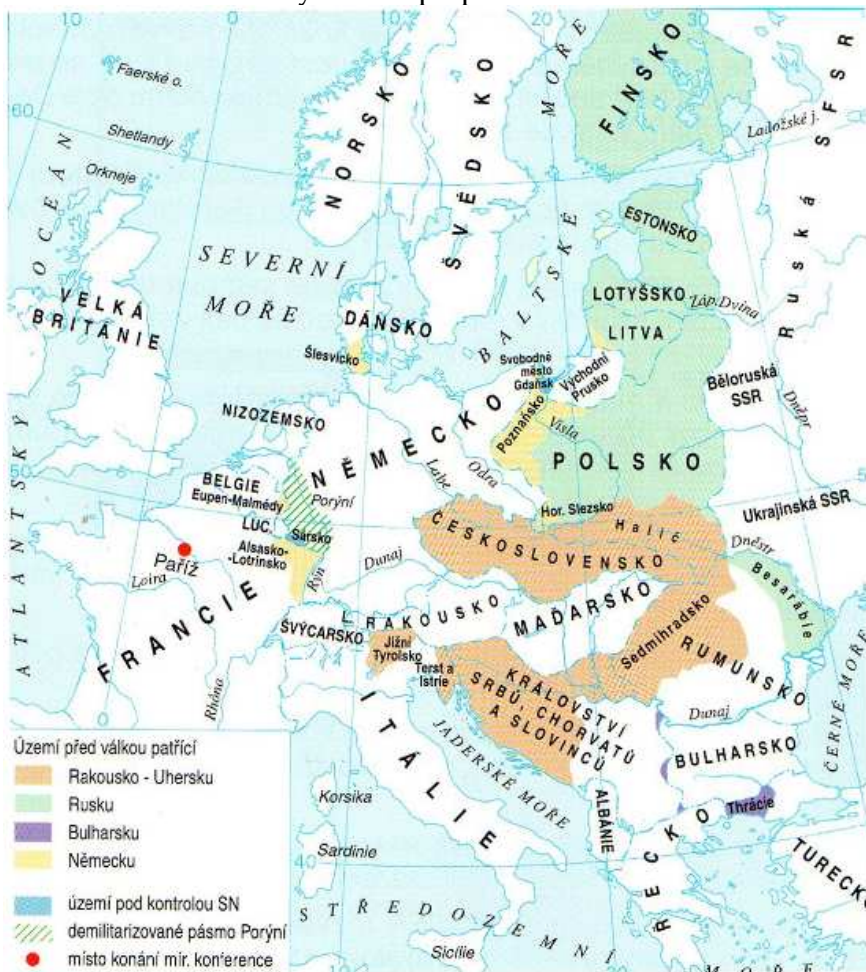

Zdroj: EUROSTAT

Obr. 2

Obr. 4 Územní změny v Evropě po 1. světové válce

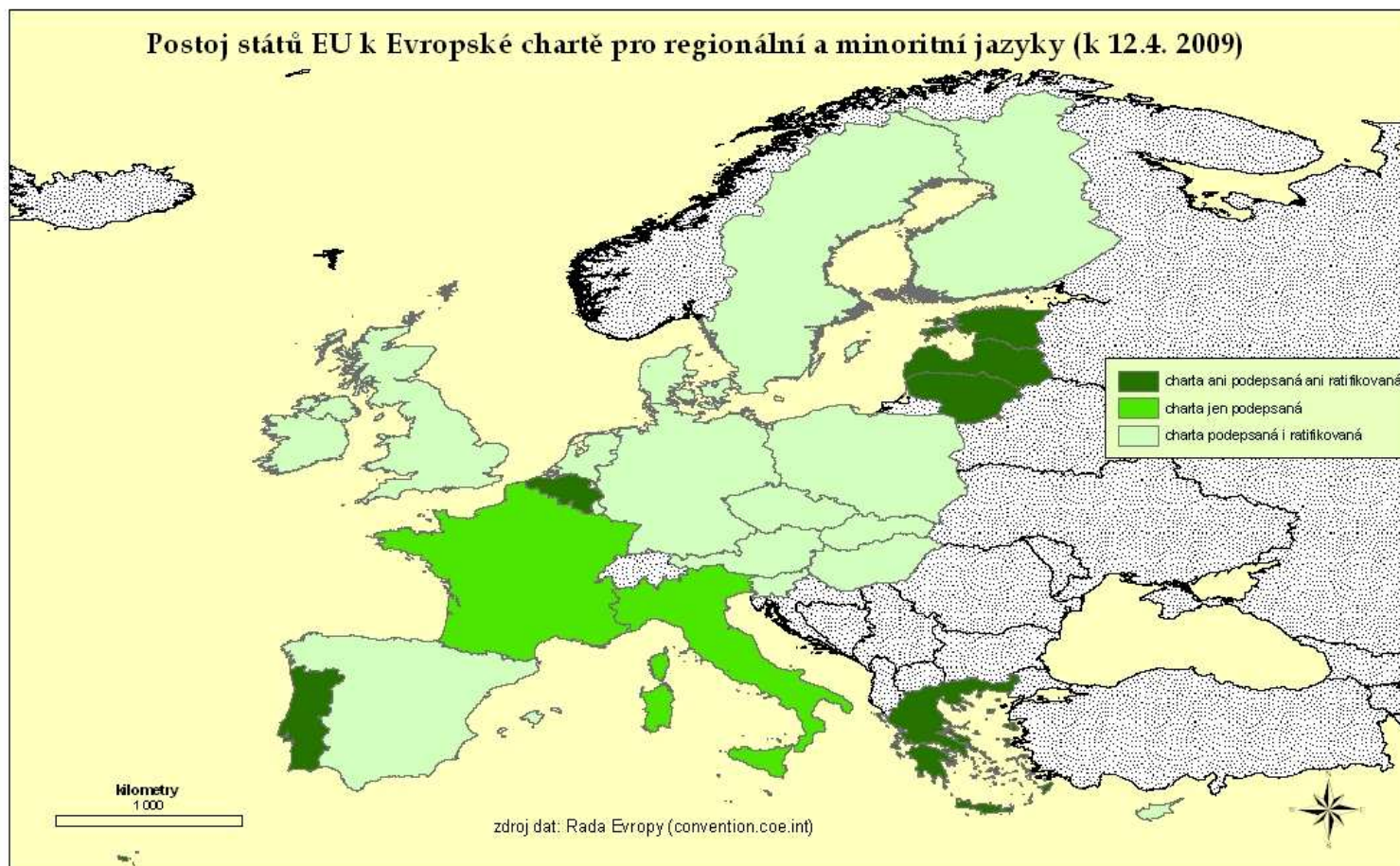

Obr. 5 Vytyčování rusko-polské hranice po 2.světové válce

Zdroj obrázků: Mandelová a kol., 2002.

Postoj států EU k Evropské chartě pro regionální a minoritní jazyky (k 12.4. 2009)

Národy a národnosti Pyrenejského poloostrova

